

Ep. 3.2

295055

KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

ISSN 0135-2490

EESTI KOMMUNIST

4

1985

4 1985 EESTI KOMMUNIST

EKP KESKKOMITEE TEOREETILINE JA POLIITILINE AJAKIRI

TALLINNA ÜLIKOOLI
AKADEEMILINE
RAAMATUKOGU

**NLKP Keskkomitee peasekretär
MIHHAIL SERGEJEVITŠ GORBATŠOV**

Mihhail Sergejevitš GORBATŠOV

Mihhail Sergejevitš Gorbatšov on sündinud 2. märtsil 1931 Stavropoli krai Krasnogvardeiske rajooni Privolnoje külas talupoja perekonnas.

Varsti pärast Suure Isamaasõja lõppu alustas ta 15-aastaselt oma tööalast tegevust. Töötas masina-traktorijaamas mehhanisaatorina, 1952. aastal astus NLKP liikmeks. 1955. aastal lõpetas M. V. Lomonosovi nim. Moskva Riikliku Ülikooli õigusteaduskonna, 1967. aastal aga Stavropoli Põllumajandusinstituudi, omandades õpetatud agronoomi-ökonomisti kutse.

1955. aastast oli M. S. Gorbatšov komsomoli- ja parteitööl. Töötas Stavropoli kraisis ÜLKNÜ Stavropoli Linnakomitee esimese sekretärina, komsomoli kraiskomitee propaganda- ja agitatsiooniosakonna juhataja asetäitjana, seejärel aga komsomoli kraiskomitee teise ja esimese sekretärina.

1962. aasta märtsis edutati M. S. Gorbatšov Stavropoli territoriaalse kolhoosi- ja sovhoositootmisvalitsuse parteiorganisaatoriks, sama aasta detsembris aga kinnitati NLKP kraiskomitee parteiorganite osakonna juhatajaks.

1966. aasta septembris valiti partei Stavropoli linnakomitee esimeseks sekretäriks. 1968. aasta augustist töötas M. S. Gorbatšov NLKP Stavropoli Kraiskomitee teise sekretärina, 1970. aasta

aprillis aga valiti kraiskomitee esimeseks sekretäriks.

M. S. Gorbatšov on NLKP Keskkomitee liige 1971. aastast. Ta oli partei XXII, XXIV, XXV ja XXVI kongressi delegaat. 1978. aastal valiti ta NLKP Keskkomitee sekretäriks ja 1979. aastal NLKP Keskkomitee Poliitbüroo liikmekandidaadiks. 1980. aasta oktoobris viidi M. S. Gorbatšov NLKP Keskkomitee Poliitbüroo liikmekandidaadist üle NLKP Keskkomitee Poliitbüroo liikmeks. NSV Liidu Ülemnõukogu 8.—11. koosseisu saadik, Liidunõukogu väliskomisjoni esimees. Vene NFSV Ülemnõukogu 10. ja 11. koosseisu saadik.

Mihhail Sergejevitš Gorbatšov on Kommunistliku Partei ja Nõukogude riigi silmapaiste tegelane. Kõigil ametikohtadel, mis talle on usaldanud partei, töötab M. S. Gorbatšov talle omase algatusvõime, energia ja ennatsalgavusega, pühendab oma teadmised, rikkalikud kogemused ja organisaatoriande partei poliitika elluviimisele ning teenib ustavalt Lenini suurt üritust ja töörahva huve.

Kommunistlikule Parteile ja Nõukogude riigile osutatud teenete eest on M. S. Gorbatšovi autasustatud kolme Lenini ordeniga, Oktoobri-revolutsiooni ordeniga, Tööpunalipu ordeniga, ordeniga «Austuse märk» ja medalitega.

INFORMATSIONILINE TEADAANNE

NÕUKOGUDE LIIDU KOMMUNISTLIKU PARTEI KESKKOMITEE PLEENUMI KOHTA

11. märtsil 1985 toimus Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee erakorraline pleenum.

Keskkomitee Poliitbüroo ülesandei avas pleenumi NLKP Keskkomitee Poliitbüroo liige, NLKP Keskkomitee sekretär sm. M. S. Gorbatšov.

Seoses NLKP Keskkomitee peasekretäri, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe K. U. Tšernenko surmaga mälestasid pleenumist osavõtjad Konstantin Ustinovitš Tšernenkot leinaseisakuga.

Pleenum märkis, et Nõukogude Liidu Kommunistlikku Parteid ja kogu nõukogude rahvast on tabanud ränk kaotus. On lahkunud väljapaistev partei- ja riigitegelane, patrioot ja internatsionalist, järjekindel võitleja kommunismiideaalide triumfi ja ülemaailmse rahu eest.

Konstantin Ustinovitš Tšernenko kogu elu oli lõpuni pühendatud Lenini partei üritusele, nõukogude rahva huvidele. Kuhu ka ei suunanud teda partei, võitles ta kõikjal kindlalt, talle omase ennatsalgavusega NLKP poliitika elluviimise eest.

Konstantin Ustinovitš Tšernenko pööras palju tähelepanu arenenud sotsialismi täiustamise, majandusliku ja sotsiaalse arengu suurte ülesannete lahendamise, nõukogude rahva heaolu ja kultuuritaseme tõstmise, rahvahulkade loomeaktiivsuse edasiarendamise, ideoloogiatöö parandamise, distsipliini, seaduslikkuse ja korra tugevdamise kursi järjekindlale elluviimisele.

Konstantin Ustinovitš Tšernenko andis suure panuse vennalike sotsialismimaadega igakülgse koostöö edasiarendamise, sotsialistliku majandusintegratsiooni teostamise ja sotsialistliku sõprusühenduse positsioonide tugevdamisse. Tema juhtimisel viidi kindlalt ja järjepidevalt ellu erineva ühiskonnakorraga riikide rahumeelse kooseksisteerimise põhimõtteid, anti resoluutne vastulööök imperialismi agressiivsetele sepitsustele, peeti väsimatut võitlust imperialismi poolt pealesunnitud võidurelvastumisele lõputegemise eest, tuumasõjaohu kõrvaldamise ja rahvaste kindla julgeoleku tagamise eest.

Nagu silmaatera hoidis Konstantin Ustinovitš Tšernenko meie Kommunistliku Partei ühtsust, Keskkomitee ja tema Poliitbüroo tegevuse kollektiivset iseloomu. Ta püüdis alati selle poole, et partei tegutseks kõigil tasanditel monoliitse, harmoonilise ja võitlusliku organismina. Ta nägi kommunistide mõtete ja tegude ühtsuses kõigi meie edusammude panti, puudustest jagusaamise ja hooga edasi liikumise tagatist.

Pleenum rõhutas, et praegustel leinapäevadel koonduvad kommunistid ja kogu nõukogude rahvas veelgi tihedamalt partei Keskkomitee ja tema Poliitbüroo ümber. Parteis näevad nõukogude inimesed täie õigusega ühiskonna juhtivat ja suunavat jõudu ning on kindlalt otsustanud ennatsalgavalt võidelda NLKP leninliku sise- ja välispoliitika elluviimise eest.

Keskkomitee pleenumist osavõtjad avaldasid sügavat kaastunnet lahkunu omastele.

Keskkomitee pleenum arutas NLKP Keskkomitee peasekretäri valimise küsimust.

Poliitbüroo ülesandel esines sellekohase kõnega Poliitbüroo liige sm. A. A. Gromõko. Ta tegi ettepaneku valida NLKP Keskkomitee peasekretäriks sm. M. S. Gorbatšov.

Pleenum valis üksmeelselt NLKP Keskkomitee peasekretäriks sm. M. S. Gorbatšovi.

Seejärel võttis pleenumil sõna NLKP Keskkomitee peasekretär sm. M. S. Gorbatšov. Ta avaldas sügavat tänu falle NLKP Keskkomitee poolt osutatud suure usalduse eest ning märkis, et ta mõistab väga hästi, kui võrd suur on sellega seotud vastutus.

Sm. M. S. Gorbatšov kinnitas NLKP Keskkomiteele, et ta rakendab kogu jõu meie partei, meie rahva, suure Lenini ürituse ustavaks teenimiseks, selleks, et kõrvalekaldumatult viidaks ellu NLKP programmsuuniseid, oleks tagatud järjepidevus NSV Liidu majandusliku ja kaitsevõimsuse edasise tugevdamise, nõukogude rahva heaolu tõstmise ja rahu kindlustamise ülesannete lahendamisel, et sihikindlalt viidaks ellu Kommunistliku Partei ja Nõukogude riigi leninlikku sise- ja välispoliitikat,

Sellega oli Keskkomitee pleenum lõppenud.

NLKP KESKKOMITEE PEASEKRETÄRI SELTSIMEES M. S. GORBATŠOVI KÕNE NLKP KESKKOMITEE PLEENUMIL 11. MÄRTSIL 1985

Kallid seltsimehed!

Meid kõiki, kogu meie parteid ja maad on tabanud ränk mure. On lahkunud ustav leninlane, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei ja Nõukogude riigi, rahvusvahelise kommunistliku liikumise väljapaistev tegelane, osavõtliku hinge ja suure organisaatoriandega inimene — Konstantin Ustinovitš Tšernenko.

Konstantin Ustinovitš käis läbi pika ja kuulsusrikka tee. Igas tööloigus, mille talle usaldas partei, avanesid üha täielikumalt tema anne ja oskus töötada inimestega. NLKP Keskkomitee peasekretäri ja NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe ametikohal pühendas Konstantin Ustinovitš Tšernenko kogu jõu ja kõik teadmised meie maa majanduse arendamisele, rahva heaolu ja kultuuritaseme tõstmisele, kodumaa julgeoleku tagamisele, rahu säilitamisele ja tugevdamisele maailmas.

Nagu silmatäheks hoidis Konstantin Ustinovitš Tšernenko Kommunistliku Partei ühtsust, Keskkomitee ja tema Poliitbüroo tegevuse kollektiivset iseloomu. Ta püüdis alati selle poole, et partei tegutseks kõigil tasanditel monoliitse, harmoonilise ja võitlusliku organismina. Ta nägi kommunistide mõtete ja tegude ühtsuses edusammude panti, puudustest jagusaamise ja hoogsa edasiliikumise tagatist.

Strateegiline kurss, mis töötati välja XXVI kongressil ja sellele järgnenud Keskkomitee pleenumitel Juri Vladimirovitš Andropovi ja Konstantin Ustinovitš Tšernenko aktiivsel osavõtul, on olnud ja jääb muutumatuks. See on kurss meie maa sotsiaalse ja majandusliku arengu kiirendamisele ning ühiskonna elu kõigi külgede täiustamisele. Kõne all on tootmise materiaal-tehnilise baasi ümberkujundamine. Kõne all on ühiskondlike suhete, eeskätt majandussuhete süsteemi täiustamine. Kõne all on ka inimese enda arendamine, tema elu ja töö aineliste tingimuste ning tema vaimse palge kvalitatiivne parandamine.

Meil tuleb saavutada otsustav pööre rahvamajanduse üleviimises intensiivarengu rööbastele. Me peame, oleme kohustatud lühikese aja jooksul jõudma kõige eesmistele teaduslik-tehnilistele positsioonidele ning maailma kõrgeimale ühiskondliku töö viljakuse tasemele.

Et seda ülesannet edukamalt ja kiiremini lahendada, tuleb ka edaspidi sihikindlalt täiustada majandamismehhanismi ja kogu juhtimissüsteemi. Seda teed mööda minnes ja optimaalseid lahendusi valides on vaja loovalt rakendada sotsialistliku majandamise aluspõhimõtteid. See tähendab: kõrvalekaldumatult teostada majanduse plaanipärase arendamist, tugevdada sotsialistlikku omandit, laiendada ettevõtete õigusi ja suurendada nende iseseisvust ja vastutust, tõsta nende huvi töö lõpptulemuste vastu. See tähendab allutada lõppkokkuvõttes kogu majanduslik areng nõukogude inimese huvidele.

Partei teostab kõrvalekaldumatult tema poolt väljatöötatud sotsiaalpoliitikat. Kõik inimese heaks, kõik inimese õnne nimel — see programmiseisukoht peab täituma üha sügavama ja konkreetsema sisuga. On mõistetav, et inimese elutingimuste paranemine peab rajanema tema kasvaval panusel ühisesse üritusse. Seal, kus esineb kõrvalekaldeid sellest põhimõttest, vältimatult rikutakse sotsiaalseid õiglust, mis kujutab endast sotsialistliku ühiskonna ühtsuse ja stabiilsuse tähtsaimat tegurit.

Partei käsitleb sisepoliitika ühe põhiülesandena demokraatia, rahva sotsialistliku omavalitsuse kogu süsteemi edasist täiustamist ja arendamist. Ülesanded on siin mitmetahulised. Sellel alal tehakse üsna palju. Pean silmas nõukogude osatähtsuse edasist suurendamist, ametiühingute, komisoli, rahvakontrolli ja töökollektiivide aktiveerimist. Kuid ees seisab sihikindel töö niihästi juba kavandatud kui ka uutes suundades.

Sotsialistliku demokraatia süvendamine on lahutamatu seotud ühiskondliku teadvuse tõu-

suga. Kasvatustöö efektiivsus avaldub eelkõige selles, kuidas töölised, kolhoosnikud ja haritlased võtavad osa suurte ja väikeste probleemide lahendamisest, kuidas nad töötavad, kuidas võitlevad puudustega. Nõukogude inimeste tööalase ja sotsiaalse aktiivsuse tõus, distsipliini tugevdamine, patriotismi ja internatsionalismi kasvatamine — see on kogu ideoloogilise tegevuse tähtis ülesanne.

Seejuures rakendatakse ka tulevikus resolutsioone abinõusid edasiseks korra jaluleseadmiseks, meie elu puhastamiseks võõrastest nähtustest, mistahes kallalekippumistest ühiskonna ja tema kodanike huvidele, sotsialistliku seaduslikkuse tugevdamiseks.

Me oleme ka edaspidi kohustatud laiendama partei-, nõukogude, riigi- ja ühiskondlike organisatsioonide töö avalikustamist. V. I. Lenin ütles, et riigi tugevus seisneb rahvahulkade teadlikkuses. Meie praktika on seda järeldest täielikult kinnitanud. Mida paremini on inimesed informeeritud, seda teadlikumalt nad tegutsevad, seda aktiivsemalt toetavad nad parteid, tema plaane ja programmeesmärke.

Välispoliitika valdkonnas on meie kurs selge ja järjekindel. See on rahu ja progressi kurs.

Partei ja riigi esmane käsk on hoida ja igati tugevdada vennalikku sõprust meie lähimate võitluskaaslaste ja liitlastega — suure sotsialistliku sõprusühenduse maadega. Me teeme kõik meist sõltuva, et laiendada koostööd sotsialistlike riikidega, suurendada sotsialismi osatähtsust ja mõjujõudu maailma asjades. Me tahaksime tõsiselt parandada suhteid Hiina Rahvavabariigiga ja oleme arvamusel, et mõlemapoolse soovi korral on see täiesti võimalik.

Nõukogude Liit on alati toetanud rahvaste võitlust koloniaalikest vabanemise eest. Ka praegu kuulub meie poolehoid nendele Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika riikidele, kes lähevad sõltumatus tugevdamise ja sotsiaalse uuenemise teed mööda. Nad on meie sõbrad ja kaaslastes võitluses püsiva rahu eest, paremate, õiglaste rahvastevaheliste suhete eest.

Mis puutub suhetesse kapitalistlike riikidega, siis tahan öelda järgmist. Me järgime kindlalt rahu ja rahumeelse koostöö leninliku kurssi. Heale tahtele vastab Nõukogude Liit alati hea tahtega, usaldusele — usaldusega. Kuid kõik peavad teadma, et me ei salga kunagi maha oma kodumaa ja tema liitlaste huve.

Me hindame 70-ndatel aastatel rahvusvahelise pinevuse lõdvendamisel saavutatud edu ning oleme valmis osalema riikide vahel rahumeelse, vastastikku tulusa koostöö jätkuvas sisseseadmises võrdõiguslikkuse, vastastikuse lugupidamise ja siseasjadesse mittesekkumise alusel. Uute sammudega selles suunas võiks vääriilisel tähistada hitlerliku fašismi ja Jaapani militarismi üle saavutatud suure võidu 40. aastapäeva.

Mitte kunagi varem ei ole inimkonda ähvardanud niivõrd kohutav oht, nagu meie päevil. Ainumõistlik väljapääs kujunenud olukorrast on konfrontatsioonis olevate jõudude leppimus viivitamatult lõpetada võidurelvastumine, esmajoones tuumavõidurelvastumine, Maal ning hoida see ära kosmoses. Leppimus ausal ja võrdõiguslikul alusel, ilma katseteta teist poolt «üle trumbata» ja talle oma tingimusi dikteerida. Leppimus, mis aitab kõigil edasi liikuda soovitud eesmärgile — tuumarelva täielikule hävitamisele ja keelustamisele alaliseks, tuumasõja ohu täielikule kõrvaldamisele. Selles oleme kindlalt veendunud.

Homme algavad Genfis Nõukogude Liidu ja Ameerika Ühendriikide läbirääkimised. NSV Liidu suhtumine nendesse läbirääkimistesse on hästi teada. Võin vaid veel kord kinnitada: me ei taotle ühepoolseid eeliseid Ühendriikide ees, teiste NATO riikide ees ega sõjalist ülekaalu nende suhtes; me tahame võidurelvastumise lõpetamist, mitte selle jätkamist ning teeme seepärast ettepaneku külmutada tuumarelvastumise ja lõpetada raketite edasine laialipaigutamine; me tahame kokkuhjatud relvastuse tegelikkust ja suurt vähendamist, mitte aga üha uute relvasüsteemide loomist, olgu siis kosmoses või Maal.

Tahaks, et meie partnerid Genfi läbirääkimistel mõistaksid Nõukogude Liidu seisukohta ja vastaksid sellele samaväärselt. Siis oleks kokkulepe võimalik. Maailma rahvad hingaksid kergendatult.

NLKP on oma olemuselt internatsionaalne partei. Meie mõttekaaslastes välismaal võivad olla kindlad: võiluses rahu ja sotsiaalse progressi eest teeb Lenini partei nagu alati tihedalt koostööd vennalike kommunistlike töölisparteidega, revolutsioonilis-demokraatlike parteidega, taotleb kõigi revolutsiooniliste jõudude ühtsust ja aktiivset koostööd.

Seltsimehed! Meie ees seisvate keerukate ülesannete lahendamine eeldab partei edasist tugevnemist, tema organiseeriva ja suunava osa suurenemist. NLKP on alati lähtunud ja lähtub sellest Lenini teesist, et põhimõttekindel poliitika on ainuõige poliitika. Sellist kollektiivselt väljatöötatavat poliitikat viiakse ellu järjekindlalt ja kõrvalekalduumatult. Partei on just see jõud, kes on suuteline arvesse võtma kõigi klasside ja sotsiaalsete gruppide, kõigi meie maa rahvaste ja rahvusrühmade huve, liitma nad ühtseks tervikuks ning koondama rahva energia kommunistliku ülesehitustöö ühtse ürituse heaks.

Partei poliitika on olnud ja on ka edaspidi suunatud tööliklassi, kolhoositalurahva ja haritlaskonna liidu tugevdamisele, meie suure paljurahvuselise riigi rahvaste sõpruse kõrvalekalduumatule süvendamisele.

NLKP arendab kõigiti noorsoo loovat algatusvõimet, hoolitseb naiste töö- ja olmetingimuste parandamise, sõja- ja tööveteranide vajaduste ja nõudmiste rahuldamise eest.

Keerulises rahvusvahelises olukorras on rohkem kui kunagi varem tähtis hoida meie kodumaa kaitsevõimet sellisel tasemel, et potentsiaalsed agressorid teaksid hästi: kallalekippumine Nõukogude-maa ja tema liitlaste julgeolekule, nõukogude inimeste rahulikule elule saab hävitava vastulöögi. Meie kuulsusrikastel relvajõududel on ka edaspidi olemas kõik selleks vajalik.

Praegu tehakse ulatuslikke ettevalmistusi NLKP XXVII kongressiks. Kongressil hakatakse arutama partei programmi uut redaktsiooni ning määratakse kindlaks meie maa arenguperspektiivid järgmiseks viisaastakuks ja kuni 2000. aastani.

Aeg nõuab pingelist, loovat tööd kõigilt partei-organisatsioonidelt ülalt kuni alla. Kõigis lõikudes ja kõikjal peavad kommunistid olema eeskujuks kodanikukohuse täitmisega ja kohusetundliku tööga ühiskonna hüvanguks, igal pool kinnistama leninlikku tööstiili. Esmajoones puudutab see parteikaadrit, partei- ja riigijuhte. NLKP viib kõrvalekaldumatult ellu kurssi nõudlikkuse tugevdamisele ja vastutustunde tõstmisele usaldatud tööloigude eest.

Pärast Keskkomitee pleenumit sõidavad Keskkomitee liikmed, oblastikomiteede esimesed sekretärid, kõik pleenumist osavõtjad kohtadele, et alustada tööd uue energiaga. Töid seisab ees aga küllalt palju. Esmajoones tuleb edukalt lõpule viia töö käesoleva aasta majandusliku ja sotsiaalse arengu plaanide täitmisel ning tagada sellega kindel start järgmisele viisaastakule.

Karm talv on mõnevõrra pidurdanud plaani-ülesannete täitmist mitmes rahvamajandusharus. Järelikult tuleb praegu kontsentreeruda, mobiiliseerida reservid ja pingutada kogu jõudu, et teha ära tegematajäänu ja aasta lõpuks jõuda kavandatud rajajoontele.

Seltsimehed, neil päevil tunneme veelgi enam, kuivõrd võimsad ja monoliitsed on kommunistide read, kuivõrd monoliitne ja ühtne on meie nõukogude rahvas. Hiljutistel valimistel väljendasid nõukogude inimesed taas üksmeelset toetust meie partei ja riigi kursile. See toetus innustab ja kohustab.

Täna pani Keskkomitee pleenum mulle NLKP Keskkomitee peasekretäri keerulised ja suured kohustused. Mõistan hästi, kui suur on mulle osaksaanud usaldus ja kui suur on sellega seotud vastutus. Eelseisvas töös loodan Poliitbüroo liikmete ja liikmekandidaatide, Keskkomitee sekretäride ning kogu partei Keskkomitee toetusele ja aktiivsele abile. Teie mitmekülgset kogemust on meie rahva ajalooliste kogemuste kogum. Töotan teile, seltsimehed, rakendada kogu jõu, et teeneda ustavalt meie parteid, meie rahvast ja Lenini suurt üritust.

Lubage avaldada veendumust, et minnes vastu NLKP XXVII kongressile, teevad Keskkomitee ümber koondunud rahvas ja partei kõik selleks, et meie Nõukogude kodumaa muutuks veelgi rikkamaks ja võimsamaks, et veelgi täielikumalt tõuseksid esile sotsialismi loomejõud.

Konstantin Ustinovič TŠERNENKO

NLKP KESKKOMITEE, NSV LIIDU ÜLEMNÕUKOGU PRESIIDIUMI JA NSV LIIDU MINISTRITE NÕUKOGU

LÄKITUS

KOMMUNISTLIKULE PARTEILE JA NÕUKOGUDE RAHVALE

Kallid seltsimehed!

Nõukogude Liidu Kommunistlikule Parteile, Nõukogude riigile ja kogu nõukogude rahvale on saanud osaks ränk kaotus. Katkenud on väljapaistva partei- ja riigitegelase, patrioodi ja internatsionalisti, järjekindla maailmas kommunismi- ja rahuideaalide võidukäigu eest võitleja Konstantin Ustinovištš Tšernenko elu.

Kogu Konstantin Ustinovištš Tšernenko elu oli lõpuni pühendatud Lenini partei üritusele, nõukogude rahva huvidele. Kuhu partei teda ka ei suunanud, võitles ta ustavalt, temale omase ennatsalgavusega selle poliitika elluviimise eest, mida teostab NLKP, kelle ridadesse ta kuulus üle viiekümne aasta.

Komsomolijuhist ja piirivalvekordoni parteisekretärist NLKP Keskkomitee peasekretärini, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimeheni — niisugune oli K. U. Tšernenko elutee. Kõrgeimatel parteilistel ja riiklikel ametikohtadel avanes kogu täiuses tema kui leninliku tüüpi organisaatori ja juhi anne. Partei Keskkomitee ja NLKP Keskkomitee Poliitbüroo eesotsas K. U. Tšernenkoga tegid suurt ja viljakat tööd töötajate mobiliseerimisel NLKP XXVI kongressi ja sellele järgnenud Keskkomitee pleenumite otsuste täitmisele.

Järjekindlalt viidi ellu kurssi arenenud sotsialismi täiustamisele, majandusliku ja sotsiaalse arengu suurte ülesannete lahendamisele, nõukogude rahva heaolu tõstmisele, rahvahulkade loomeaktiivsuse edasisele suurendamisele ning ideoloogiatöö parandamisele. Partei tähelepanu keskmes olid pidevalt distsipliini, seaduslikkuse ja korra tugevdamise, kaadripoliitika, nõukogude, komsomoli ja rahvakontrolli tegevuse aktiveerimise, koolireformi ning kirjanduse ja kunsti ühiskondliku osatähtsuse tõst-

mise küsimused. Toimub aktiivne töö NLKP korraliseks, XXVII kongressiks valmistumisel ning partei programmi uue redaktsiooni väljatöötamisel.

Rahvusvahelisel areenil olid partei jõupingutused koondatud igakülgse koostöö edasiarendamisele vennalike sotsialismimaadega. K. U. Tšernenko tegevusega on seotud üleminek sotsialistliku majandusintegratsiooni uuele etapile ning sotsialistliku sõprusühenduse positsioonide tugevnemine.

NLKP Keskkomitee ja Nõukogude riik viisid kindlalt ja järjepidevalt ellu erineva ühiskonnakorraga riikide rahumeelse kooseksisteerimise põhimõtet, otsustavalt tegutseti vastu imperialismi kõige tagurlikumate ringkondade agressiivsetele sepitsustele ja taotlustele, väsimatult võideldi imperialismi poolt pealesunnitud võidurelvastumise lõpetamise eest, tuumasõjaohu kõrvaldamise eest, rahvaste kindla julgeoleku tagamise eest.

Seoses raske kaotusega pöörduvad NLKP Keskkomitee, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu kommunistide poole, nõukogude rahva poole üleskutsega koonduda veelgi tihedamalt partei leninliku Keskkomitee ja tema Poliitbüroo ümber. Nõukogude Liidu Kommunistlikus Parteis näevad meie maa töötajad täie õigusega nõukogude ühiskonna juhtivat ja suunavat jõudu. Kõik partei teod ja mõtted on suunatud nõukogude rahva eluliste huvide, kommunismiürituse piiritult ustavale teenimisele.

NLKP on relvastatud marksismi-leninismi surematu revolutsioonilise õpetusega. Ta liigub vääramatult edasi Lenini poolt kättenäidatud teed mööda ega astu sellelt teelt kunagi kõrvale.

Partei teostab ka edaspidi kurssi arenenud sotsialismi igakülgele täiustamisele. Ta peab oma tegevuse kõrgeimaks sihiks rahva ainelise ja kultuurilise elujärje edasist tõstmist majanduse intensiivistamise ning teaduslik-tehnilise progressi igakülge kiirendamise alusel. Kogu sihikindlusega viiakse meie elu kõigis sfäärides üha täielikumalt ellu sotsialismile omast sotsiaalse õigluse põhimõtet, kõrvalekaldumatult järgitakse meie maa töötajate poolt heakskiidetud ja toetatavat kurssi distsipliini, korra ja organiseerituse tugevdamisele. Partei tugevdab ka edaspidi töölisklassi, kolhoositalurähta ja haritlaskonna liitu ning Nõukogude rahvaste vennalikkust sõprust, mis moodustavad meie ühiskonna elutegevuse aluse, arendab edasi sotsialistlikku demokraatiat. Partei on pidanud ja peab nõukogude inimeste kõrgeimateks vaimseteks väärtusteks marksistlik-leninlikku veendumust, kollektivismi, patriotismi ja proletaarset sotsialistlikku internatsionalismi.

NLKP ja Nõukogude riik on teinud ja teevad ka edaspidi kõik võimaliku ja vajaliku sotsialistliku sõprusühenduse tugevdamiseks, sotsialismi positsioonide kindlustamiseks maailmaareenil, tuumakatastroofi ärahoidmiseks ja püsiva rahu tagamiseks. Me soovime võidurelvas-tumise lõpetamist ja kosmose militariseerimise ärahoidmist ning taotleme seda sihikindlalt. Meie lõppesmärk on tuumarelvade täielik likvideerimine kogu meie planeedil, tuumasõjaohu täielik kõrvaldamine. Nõukogude Liit on vääramatult astunud ja astub ka edaspidi välja konstruktiivse dialoogi poolt, niisuguste praktiliste abinõude rakendamise poolt, mis viivad rahvusvahelise pinevuse lõdvenemisele, usalduse, koostöö ja vastastikuse mõistmise õhkkonna tugevnemisele kõigi rahvaste ja riikide vahel.

Nõukogude Liit ei ähvarda kedagi ega püüa saavutada sõjalist ülekaalu. Kuid ta ei luba, et mingi teine riik või riikide koalitsioon omandaks niisuguse ülekaalu. Seepärast me ka edaspidi väsimatult suurendame valvsust ning tugevdame meie sotsialistliku kodumaa kaitsevõimet.

Meie sümpaatia ja toetus on nende rahvaste poolel, kes võitlevad vabaduse ja rahvusliku sõltumatus eest. Võitluses rahu ja sotsiaalse progressi nimel on NLKP vankumatult ustav järjekindlale kursile, mille eesmärk on rahvusvahelise kommunistliku ja töölisliikumise jõudude igakülge ühtekoondamine.

Partei eesmärgid on selged ja õilsad. Need on võimaldanud NLKP-l saavutada töötajate piiritu usalduse. Ühtsuses rahvaga on partei jõud. Ühtsuses parteiga, partei juhtivas tegevuses on rahva jõud.

Konstantin Ustinovitš Tšernenko, kes pühendas kogu oma elu partei ja nõukogude rahva ustavale teenimisele, jääb alaliseks kommunistide, kõigi nõukogude inimeste mälestusse. Ta jääb meie mälestusse kui marksismi-leninismi ideede kirglik propageerija, kui osavõtlik ja nõudlik juht, kui tööinimeste vajadustesse ja muredesse delikaatselt ja tähelepanelikult suhtunud inimene.

NLKP Keskkomitee, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu avaldavad kindlat veendumust, et kommunistid, kõik nõukogude inimesed ilmutavad uue jõuga oma kõrget teadlikkust ja organiseeritust ning hakkavad töötama veelgi suurema entusiasmi ja ennastalgavusega, tugevdama meie kodumaa majanduslikku ja kaitsevõimsust, kandma vääriliselt Suure Oktoobri lippu.

LENINI NÄIDATUD TEEL

Linimonna ajaloos on isiksusi, kelle üllad ideed ja revolutsioonilised teod tööinimeste parema elu nimel teevad nad surematuks mitte ainult rahva mälestustes, vaid kõigis tema tulevikupürgimustes. Niisugune oli ja niisuguseks jääb alati Kommunistliku Partei ja maailma esimese sotsialistliku riigi rajaja Vladimir Iljifš Lenin, kelle sünnist möödub käesoleval kuul 115 aastat.

Tulnud ülemaailmsele klassivõitluse areenile kui Marxi ja Engelsi ustav järgija, arendas Lenin igakülgset edasi nende revolutsioonilist õpetust. Tungides teadusliku ettenägelikkusega sündmuste ja nähtuste olemusse ning rakendades loovalt dialektilis-materialistlikku meetodit uute ajalooliste tingimuste analüüsimiseks, rikastas ta põhimõtteliselt tähtsate seisukohtadega kõiki marksismi koostisosi ning avas uue etapi selle arengus.

Kõigi maade revolutsionääride hindamatuks ideelis-teoreetiliseks ja metodoloogiliseks relvaks on saanud Lenini õpetus imperialismist, sotsialistlikust revolutsioonist ja proletariaadi diktatuurist, parteist, proletariaadi klassiliitlastest võitluses demokraatia ja sotsialismi eest, sotsiaalse ja rahvusliku vabanemise lahutamatu seosest ning samuti erineva ühiskonnakorraga riikide rahuliku koosseksiteerimise printsiipidest. Suure tähtsusega on Lenini ideed sotsialistliku isamaa kaitsmisest. Lenini teoreetilise loomingu krooniks on tema loodud teadus sotsialismi ja kommunismi ülesehitamise teede kohta.

Geniaalse teoreetikuna ning maailma proletariaadi suurima strateegi ja taktikuna valdas Lenin täiuslikult revolutsioonivõitluse ja kommunistliku loometöö juhtimise kunsti.

Leninile ja bolševike parteile sai osaks suur missioon valmistada ette ja juhtida ajaloo esimest võidukat sotsialistlikku revolutsiooni ning ühendada teadusliku sotsialismi teooria rahvahulkade kõige laiemal praktikaga.

Miljonitele rõhututele ja ekspluateeritavatele, kõigile töötajatele sai leninism maailma sotsiaalse uuendamise sümboliks, meie ajastu revolutsioonilipuks. Lenini nimega ja tema õpetusega on seotud kõik XX sajandi väljapaistvad revolutsioonilised sündmused. Ei ole ega saagi olla marksismi ilma selle uueta, mille andis tema arengusse Lenin. Leninism on nüüdisajastu marksism.

Lenini mõju Eesti töörahva ajaloolisele saatusele on väga suur. Tema nimega on seotud revolutsioonilise tööliikumise areng Eestis, tema õpetuse najal kasvas Eesti proletariaadi eneseteadvus, tekkis ja tugevnes Eestis bolševistlik organi-

satsioon, Lenini lipu all taaskehtestas töörahvas Eestimaa Kommunistliku Partei juhtimisel nõukogude võimu ja ehitab juba viiendat aastakümnet NSV Liidu rahvaste sõbralikus peres uut ühiskonda.

Lenini mõtteavaldusi Eestimaa kohta leidub enam kui sajas tema teoses, dokumendis ja kirjas. Kuigi need moodustavad Lenini vaimsest pärandist ainult väga väikese osa, iseloomustavad nad veel kord teda kui tõelist proletaarset internatsionalisti, kui võitlejat niihästi suurte kui ka väikeste rahvaste vabaduse ja võrdõiguslikkuse eest.

Lenini õpetus ei ole valmisvastuste muutmatu kogu. See on igavesti elav ja arenev teooria, ühiskondliku olemise tunnetamise ja ümberkujundamise, rahvahulkade võitluse ja loometegevuse kogemuste loova mõtestamise võimas meetod, asendamatu tegevusjuhend. Tema ülikvalik idee-pärand, tema õpetuse revolutsiooniliselt kriitiline vaim, tema järjekindlus ja vankumatus marksismi põhiprintsiipide kaitsmisel oportunistlike moonutuste eest, kogu tema elu on tänapäeva rahvusvahelisele kommunistlikule ja tööliikumisele ning rahvuslikule vabastusliikumisele revolutsioonilise mõtte ja revolutsioonilise tegutsemise ammendamatu allikas.

Mida kaugemale me liigume Suure Oktoobri teed mööda, seda täielikumalt tõuseb esile Lenini surematute ideede suurus. Nad annavad täpseid suuniseid kommunistliku ülesehitustöö eluliste ülesannete edukaks lahendamiseks. Järgides oma geniaalse rajaja juhtimõtteid, läheb Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei monoliitsemana kui kunagi enne vastu oma järjekordsele, XXVII kongressile, sündmusele, mis peab etendama erilist osa meie partei ajaloos ja rahva saatuses. Võetakse ju seal vastu partei programmi uus redaktsioon ning määratakse kindlaks meie maa arenguperspektiivid järgmiseks viisaastakuks ja kuni 2000. aastani. «Meie ees seisvate keerukate ülesannete lahendamise,» rääkis seltsimees M. S. Gorbatšov NLKP Keskkomitee erakorralisel märtsipleenumil, «eldab partei edasist tugevnemist, tema organiseeriva ja suunava osa suurenemist... Partei on just see jõud, kes on suuteline arvesse võtma kõigi klasside ja sotsiaalsete gruppide, kõigi meie maa rahvaste ja rahvusrühmade huve, liitma nad ühtseks tervikuks ning koondama rahva energia kommunistliku ülesehitustöö ühtse ürituse heaks.»

Leninlikule strateegiale on omane täpselt määrata peamine lüli, mida haarates on võimalik lahendada küpsenud ülesandeid. Lenin

valdas seda kunsti hiilgavalt. Meenutagem esimesi aastaid pärast Suurt Oktoobrit. Nõukogudemaa ette kerkis rohkesti väga teravaid sisepoliitilisi ja rahvusvahelisi küsimusi. Kõigepealt oli tarvis relvaga kaitsta tööliste ja talupoegade võimu. Oli tarvis uut tüüpi armeed, tõelist rahvaarmeed. Kommunistide partei eesotsas Leniniga moodustaski kuulsusrikka Punaarmee ning tõestas, et meie revolutsioon oskab end kaitsta.

Noor Nõukogude vabariik sai vanalt korralt teatavasti pändumiseks imperialistlikus sõjas laostunud mahajäänud majanduse. Olukord teravnes veelgi Kodusõja ja välismaise interventsiooni tagajärjel. Tehased ei töötanud, transport oli halvatud, ei jätkunud kütust. Töörahvast kurnas viletsus ja nälg. See seadis nõukogude võimu uskumatult raskeks olukorda, mis ei võimaldanud materialiseerida revolutsiooni vilju, veel enam — ohustas selle aluseid.

Oli vaja Lenini geenust, et leida üliteravatele majandusprobleemidele niisugune lahendus, mis tagaks võitnud revolutsiooni kindlustumise ja ühiskonna sotsiaalse progressi. Oli vaja tema organisatorilist, et kaasata majandusülesannete lahendamise kogu rahvas. Just sotsialistliku majanduse rajamises nägi ta põhilist lüli nende ülikeerukate probleemide ahelas, millest olenes Suure Oktoobri saavutuste saatus. Ta õpetas, et igas sotsialistlikus revolutsioonis, pärast seda, kui on lahendatud võimu kättevõitmise ülesanne ja kõrvaldatud, maha surutud ekspluataatorlike klasside vastupanu, kerkib «põhiülesandena esiplaanile kapitalismist kõrgema ühiskonnaformatsiooni loomine, nimelt: tööviljakuse tõstmine ja seoses sellega (ja selle jaoks) töö kõrgem organisatsioon». (Teosed, 27. kd., lk. 229.)

Juba 1918. aasta kevadel asus Lenin vahetult ja üksikasjalikult välja töötama sotsialismi ülesehitamise plaani. Tohtu teoreetilise sügavusega määras ta kindlaks partei majandusstrateegia ning sotsialistliku majandamise tähtsaimad põhimõtted. Tema klassikalistes töödes «Majandus ja poliitika proletariaadi diktatuuri ajajärgul», «Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded», «Suur algatus», «Kooperatsioonist» ning paljudes teistes teostes on põhjalikult esile toodud sotsialismi ülesehitamise objektiivsed seaduspärasused. Ta näitas, et «objektiivne» ja «stiihiline» ei ole üks ja seesama, et sotsialistlikus ühiskonnas toimub arenemine plaanipäraselt ning niimoodi avaneb tööinimestele, kõigile rahvustele ja etnorühmadele igakülgse ja pideva progressi tee. Lenini ülisuur ajalooline teene seisneb selles, et ta töötas välja NSV Liidus sotsialismi ehitamise kui majanduse, ühiskonnasuhete ja kultuuri muutmise ning uue inimese kasvatamise ühte protsessi plaani. Kuid kommunismi madalama faasi kõrgemaks faasiks ümberkasvamise teedest, «väljaarenenud», «täiesti kindlustunud» sotsialismist kõneles Lenin üksnes teadusliku ettenägemise tasandil, kõrvutades sotsialismi esimesi võrseid tulevikuga. Ta hoiatas: «... missugune on sotsialism, kui ta omandab valmis vormid, — seda me ei tea, seda me öelda ei saa ... sest sotsialismi iseloomustamiseks ei ole veel materjale. Ei ole veel loodud telliskivid, mil-

lest ehitatakse sotsialism.» (Teosed, 27. kd., lk. 123—124.)

Vastavalt sellele, kuidas neid «telliskive» loodi, kerkis uue ühiskonna hoone. Täites Lenini poolt kavandatud programmi, teostasid bolševike partei, kangelaslik tööliklass ja kogu nõukogude rahvas ajalooliselt väga lühikese ajavahemiku jooksul riigi industrialiseerimise, põllumajanduse sotsialistliku ümberkorraldamise ning kultuuri revolutsiooni, kasvasid omaenda kvalifitseeritud kaadri ning avasid laia tegevusvälja teaduse ja tehnika arendamiseks. Meie maa majanduslik pale on põhjalikult muutunud. Meie kodumaast on saanud võimas tööstusriik, millel on nüüdisaegsel tasemel põllumajandus ja eesrindlik kultuur. Juba sõjaeelsetel aastatel jõudis Nõukogude riik tööstustootmise mahu poolest maailmas teisele ja Euroopas esimesele kohale.

Käesoleval ajal on NSV Liidu käsutuses arenenud sotsialistliku ühiskonna materiaal-tehniline baas. Meie maa ühtne rahvamajanduskompleks toodab vähem kui kuu ajaga sama palju rahvatulu ja 15 päevaga sama palju tööstustoodangut kui kogu 1940. aastal. Paljude tähtsaimate tööstustoodete väljalaske poolest oleme maailmas kindlalt esikohal.

Nõukogude rahva ennatsalgava tööga loodud võimas majanduspotentsiaal on sotsiaalsete ülesannete lahendamise, meie maa kaitsevõime tugevdamise ning aktiivse välispoliitilise kursi arendamise kindel alus.

Nõukogudemaa edusammud majandusliku ja sotsiaalse progressi teel on lahutamatult seotud Lenini poolt väljatöötatud partei rahvusprogrammi elluviimisega, mille eesmärk on luua kõik materiaalsed ja vaimsed tingimused meie maa rahvuste ja rahvusrühmade õitsenguks ning vastastikuseks lähenemiseks. Arendades loovalt edasi K. Marxi ja F. Engelsi poolt teaduslikult põhjendatud proletaarse internatsionalismi printsiipe, rahvuste arengu ja nendevaheliste suhete aluspõhimõtteid, lõi V. I. Lenin tervikliku ja püsiva õpetuse rahvusküsimusest. Tolles õpetuses on täpselt ning täie selgusega väljendatud rahvusvahelise ja rahvusliku dialektiline vastastikune sõltuvus rahvuste ja rahvussuhete arengus, samuti antud vastus küsimusele, kuidas rakendada seda õpetust praktikas, viies ellu kõikidest rahvustest proletariaadile omast internatsionalistlikku suunda. Ühtlasi selguvad selle üldise suuna rakendamise eriviisid, mis arvestavad kohalikke, rahvuslikke, kultuurilisi ning muid erisusi. «Rahvuste täielik üheõiguslus; rahvuste enesemääramise õigus; kõigi rahvuste tööliste liitumine — seda rahvusprogrammi õpetab tööliste marksism, õpetavad kogu maailma ja Venemaa kogemused» — nõnda kokkusurutult, kuid täpselt sõnastas V. I. Lenin partei programmi rahvusküsimuses. (Teosed, 20. kd., lk. 417.)

Tänavu tähistame Eestis nõukogude võimu taaskoostamise 45. aastapäeva. See ajalooline tähtpäev annab põhjust värske pilguga vaadata läbikäidud teele, et veelgi paremini mõista, kui palju eesli rahvas koos teiste NSV Liitu koondunud rahvastega vabalt oma elu kujundades on suutnud

korda saata, veelgi sügavamalt veenduda, millise järjekindlusega Kommunistlik Partei leninlikku rahvuspoliitikat ellu viib.

Balti liiduvabariike ei saanud NSV Liitu astumise hetkel lugeda mahajäänud ääremaadeks. Kuid asunud sotsialistliku arengu teele, saavutasid nad ennenägematult kiire arengutempo. Tulemuseks on see, et praegu annab meie vabariigi tööstus 7—8 päevaga niisama palju toodangut kui kogu 1940. aastal. Jõudsalt arenevad need tööstusharud, mis määravad teaduslik-tehnilise progressi: elektrienergeetika, masina- ja aparadiahitus, keemiatööstus. Kuigi meie põllumajanduses töötab praegu kolm korda vähem inimesi kui enne sõda, on põllu- ja karjasaaduste toodang suurenenud rohkem kui kahekordseks.

Vabariigi tootmisharudest saavad ainult vähesed areneda kohaliku tooraine baasil. Enamiku jaoks tuleb tootmiseks vajalik vähemal või rohkemal määral vennasvabariikidest sisse vedada. Need on metall, naftasaadused, tööstus- ja transporteadmed, tehiskiud, värvid, peaaegu kõik põllumajandusmasinad, hulk toidukaupu ja palju muud. Eesti NSV omakorda saabab teistesse liiduvabariikidesse elektrotehnika- ja raadioelektronikatööstuse tooteid, ekskavaatoreid, kala- ja loomakasvatussaadusi, õmblus- ja trikootaazitooteid jne.

Käes on üheteistkümnenda viisaastaku viimane aasta. Senised tulemused kinnitavad, et Eesti NSV läheb oma majanduslikus ja sotsiaalses arengus jõudsasti edasi, et meie vabariigi töötajad annavad aasta-aastalt üha kaalukama panuse Nõukogudemaa majanduslikku rikkusse, viies sellega ellu NLKP XXVI kongressi suunist suurendada iga liiduvabariigi materiaalet ja vaimset potentsiaali meie ühistes huvides.

Mie ühiskond on jõudnud oma arengus tähtsasse, murrangulisse ajajärku. Partei ja rahvas alustavad suurt pööret NSV Liidus ülesehitatud sotsialistliku ühiskonna praktiliseks täiustamiseks. Objektiivselt on see pööre tingitud küpsenud vajadusest sügavate kvalitatiivsete muudatuste järele kõigis ühiskonnaelu sfäärides.

Selle teostamine eeldab loomejõudude edasist koondamist, töötajate initsiatiivi arendamist, rahvahulkades tehtava parteipoliitilise, organiseerimis- ja ideoloogiatöö vormide ja meetodite täiustamist. Teisisõnu, meie edasiliikumise tempo, meie saavutuste ulatus oleneb eeskätt parteilise juhtimise efektiivsusest.

Püüdes muuta nõukogude ühiskonda nõnda, et ta kõiges vastaks kõrgeimatele ettekujutustele sotsialismist, mida teaduslikult põhjendasid K. Marx, F. Engels ja V. I. Lenin, lähtuvad kommunistid sellest, et sotsialism realiseerib oma eelised demokraatia kaudu. Tõeline, toimiv, tegutsev demokraatia, mis annab igaühele õiguse ja teeb igaühele kohustuseks olla oma maa aktiivne peremees — see on meie partei kogu poliitika tähtsaim ülesanne ja ka selle täitmise tõhus vahend. Ilma sellise demokraatiata pole sotsialism mõeldav, nagu ilma sotsialismita pole mõeldav täielik, järjekindlalt elluviidav demokraatia.

Kommunistid-leninlased on alati olnud ja on kindlalt seisukohal, et uue ühiskonna loomine pole heategu rahvahulkadele, vaid nende endi elav looming, nende endi eluline üritus, mille olemusele on võõras igasugune kroonuautomatism, lootmine dekreetide, ülevaltpoolt antud korralduste imettegevale jõule. Lenin hoiatas kommuniste töötajaist eraldumise ohu eest, ta rääkis, et ehitada üles kommunism ainult «kommunistide kätega, — see on lapsik, täiesti lapsik idee». (Teosed, 33. kd., lk. 260.)

Seega, mida ulatuslikumad on ümberkujundused ja mida keerukam nende iseloom, seda tähtsam on töötajais ümberkujunduste vastu huvi äratada, nad teadlikku loometöösse kaasa tõmmata. Huvitatult ja teadlikult töötavad inimesed on peamine, oma olemuselt ammendamatu reserv meie maa arengu nii vajalikuks kiirendamiseks. Kuid sotsialismi praktika näitab, et rahvahulkade suured loomejõud suudab vajalikus suunas liikuma panna ainult partei.

See kõik kinnitab, et arenenud sotsialismi etapil on partei juhtiva osa suurenemine ja sotsialistliku demokraatia süvenemine ühtne, terviklik ja seaduspärane protsess. Iga uus samm partei majandus-, sotsiaal- ja kultuuripoliitikas on ühtlasi samm edasi meie vastava elusfääri demokratiseerimisel.

Võtame majanduse valdkonna. Partei poolt viimase ajala rakendatud organisatsioonilis-poliitilised ja majanduslikud abinõud on muutnud meie rahvamajanduse dünaamilisemaks. Paljudes lüldes on paranenud kvaliteedinäitajad, kiirenenud tööviljakuse tõus.

Näiteks viisaastaku kahel viimasel aastal on meie maa tööstustoodangu aastakeskmise juurdekasv ulatunud 32 miljardi rublani, mis on kahe eelmise aastaga võrreldes poolteist korda rohkem. Mõõdunud aastal müüdi riigile 4 protsenti liha ning üle 2 protsenti piima ja mune rohkem kui eelmisel aastal. Ent see on alles algus. Me teeme praegu tohutut tööd rahvamajanduse üleviimiseks intensiivistamise rööbastele. Partei selline kursus kehastab reaalselt Lenini seisukohta ühiskondliku tööviljakuse otsustavast tähtsusest. Selle pideva tõusu tagamine on suur kompleksülesanne, mis nõuab kõigi võimaluste mobiliseerimist. Neid on meil aga küllaltki palju. Need on tehnilise progressi igakülgne kiirendamine, kaadri kvalifikatsiooni tõstmine, distsipliini tugevdamine ning tootmiskorralduse parandamine.

Seega näeb partei meie maa majandusliku arengu ülesannete lahendamise peateed selles, et kasvatada inimestes peremehelikkust, asjast huvitatud suhtumist, et, kui Lenini sõnu kasutada, «õpetada massile valitsemist, mitte raamatulikku valitsemist, õpetada mitte loengute, mitte miitingute, vaid kogemuste abil» (Teosed, 28. kd., lk. 397). Õpetada tööinimesi juhtimise kogemuste, majandusliku iseseisvuse ja vastutuse kogemuste abil — selline ühine nimetaja on praegu partei ja riigi niisugustel ettevõtmistel nagu töökollektiivide osatähtsuse suurendamine, töökorralduse brigaadivormide juurutamine ja majanduseksperimentide korraldamine.

NLKP lähtub sellest, et sotsialistliku demokraatia süvendamise seaduspärasest protsessi ei tohi pidurdada ega ka asendada igasuguste kunstlike, sisult pseudodemokraatlike vormide väljamõtle-misega, teisiti öeldes, demokraatia mängimisega. Seejuures arvestab partei rangelt olemasolevaid eeldusi, seisab kindlalt poliitilise realismi seisukohtadel. Need aga lubavad tal teha järelduse, et demokraatia edasise laiendamise võimalused on arenenud sotsialismi etapil rikkalikumad kui kunagi varem ja sotsialismi täiustudes avarduvad veelgi.

Sotsialistliku demokraatia loovaid võimalusi realiseeritakse ulatuslikult nõukogude ühiskonna poliitilise süsteemi kaudu, mis liidab partei ja rahva ühte, avab töötajate sotsiaalseks loominguks laialdased perspektiivid. Kommunistlik Partei kui ühiskonna poliitilise süsteemi tuumik hoolitseb väsimatult, et selle süsteemi iga lüli — nõukogud, ametiühingud, komsomol, rahvakontroll, töökollektiivid — erinevate elanikegruppide spetsiifilisi huve võimalikult konkreetselt tundma õpiksid ja nende eest seisaksid. Ainult siis võtavad rahvahulgad nende tööst aktiivselt osa, mis aga tähendab, et nad kaasatakse ühiskonna ja riigiasjade vahetusse juhtimisse.

Seda laadi huve välja selgitada ja arvestada on varasemaga võrreldes praegu ühtaegu kergem ja ka raskem. Kergem selle poolest, et ühiskonnas on klasside, sotsiaalsete kihtide ja gruppide, rahvuste ja rahvusühmade objektiivne olukord suuresti ühtlustunud. Ja raskem sellepärast, et huvid on läinud mitmekesisemaks, keerukamaks ja dünaamilisemaks. Need objektiivsed muutused sotsiaalses struktuuris, inimeste nõuetes ja vajadustes määravadki töö suuniluse arenenud sotsialismi poliitilise süsteemi täiustamisel ja ühtlasi suurendavad veelgi partei osa erinevate klasside ja gruppide huvide kooskõlastamisel, orgaanilisel ühtesobitamisel ja väljendamisel jooksvas ning perspektiivses poliitikas.

Muidugi ei saa ega tohi tähelepanu sotsiaalsete gruppide eriomaste huvide vastu varjutada üldriiklikke, üldrahvalikke huve. Oskuses neid mõlemaid ühendada, andes prioriteedi üldrahvalikele huvidele, seisnebki partei poliitika tähtis ülesanne. Partei astub resoluutselt välja kitsalt ametkondliku ja kolkliku lähenemise, rahvusliku piiratud, rahvusliku egoismi mis tahes ilmingute vastu.

Erilist tähelepanu pöörab NLKP meie poliitilise süsteemi alusele — rahvasaadikute nõukogudele, hoolitseb sotsialistliku riikluse tugevdamise eest. Ta juhindub kõrvalekaldumatult Lenini seisukohast, et nõukogude võim on «võim, mis on avatud kõigile, mis teeb kõik hulkade nähes, mis on hulkadele kättesaadav, lähtub vahetult hulkadest, on rahvahulkade ja nende tahte otsene ning vahetu organ» (Teosed, 10. kd., lk. 220).

Äsjased Eesti NSV Ülemnõukogu ja kohalike nõukogude valimised kujunesid meie partei ja rahva, meie nõukogude demokraatia järjekordseks kirkaks väljenduseks. Riigivõimuorganite ühtse süsteemi kõige arvukamasse lülisse — kohalikesse rahvasaadikute nõukogudesse — valiti meie vabariigis 11 084 töölisklassi, talurahva ja töötava haritlaskonna parimat esindajat. Nendest

pooled on naised, rohkem kui 45 protsenti NLKP liikmed ja liikmekandidaadid ning 23 protsenti ÜLKNÜ liikmed. Töölisi ja kolhoosnikuid on saadikute hulgas ligi 68 protsenti.

Hoides kurssi nõukogude õiguste laiendamisele ja nende autoriteedi tõstmisele, näeb partei ka seda, et rahvavõimuorganite rikkalikke võimalusi ei kasutata kaugeltki veel täiel määral.

Jätkates järjest efektiivsemate rahvavõimu vormide otsimist, viimistledes ja praktikas kontrollides nende elulisust, peab partei vajalikuks taotleda, et nõukogude võimutäius, mis on fikseeritud NSV Liidu konstitutsioonis, väljenduks pidevalt ja kõigjal, nii nende tegevuse sisus kui ka stiilis.

Arenenud sotsialismi etapil suureneb tohutult töötajate kõige massilisema organisatsiooni — ametiühingute — osatähtsus. Nad hõlmavad faktiliselt kogu meie maa täiskasvanud elanikkonda ning nende organisatsiooniline struktuur, õigused ja võimalused lubavad teada saada, väljendada ja kaitsta kõigi kutsealagruppide, kõigi töökollektiivide spetsiifilisi huve. Sotsialismi kogemused maailmas näitavad veenvalt, kui paikapidamatu ja ohtlik on ideoloogiliste vastaste poolt tüütult korratav tees, et ametiühingud peavad olema «vabad» ja parteist «õltumatud». Just parteiline juhtimine aitab ametiühinguil kõige edukamalt teostada oma funktsioone, tõsta need ametiühingute puhtspetsiifilistest huvidest kõrgemale, vabaneda oma töös formalismist, mida kahjuks veel rohkesti ette tuleb.

Ametiühingute tegevus põimub järjest tihedamalt demokraatia arendamisega vahetult tootmises. Töökollektiivide seadus annab avarad võimalused töötajate osavõtuks ettevõtete majandustegevuse organiseerimisest, kontrollist töö ja tarbimise üle, sotsiaalprobleemide lahendamisest. Ja on vaja, et seda seadust, nii nagu mõistagi kõiki seadusi, mis riik vastu võtab, täidetaks täies ulatuses ja kõrvalekaldumatult.

Rahvahulkade omaalgatuse ja loomingu arendamise võimas vahend on üldrahvalik sotsialistlik võistlus. See areneb praegu meie majanduse intensiivistamise kõigis põhisuundades. Töökollektiivid on asjalikult reageerinud partei üleskutsele töötada aastas kaks päeva säästetud materjali, toorme ja kütusega. Kõrvalekaldumatuks nõudeks seadsid selle oma sotsialistlikes kohustustes ka Eesti NSV töötajad. Võistluse ulatusest ja mobiiliseerivast jõust kõneleb seegi, et 5000 brigaadi ja 10 000 tootmiseesrindlast kohustusid oma viis-aastakuülesanded täitma juba stahhaanovliku liikumise 50. aastapäevaks.

Rahvahulkade üha laialdasem kaasamine ühiskonna juhtimisse esitab igale Nõukogude kodanikule kõrgeid nõudmisi. Tõeline uue maailma ehitaja on haritud ja teadlik inimene, kes täidab kohusetundlikult oma tööülesandeid ning alati kaitseb üldrahvalikke huve. Miljonite inimeste niisuguse suhtumise oma kodanikukohusesse on sünnitanud meie sotsialistlik tegelikkus ning see moodustab tema lahutamatu tunnusjoone. Ka praegu, V. I. Lenini sünniaastapäeva eel, toimuvad kogu meie maal kommunistlikud laupäevakud, kinnistades meie elus selle teadvuse ja

käitumise silmanähtavaid jooni, mis kujunevad homse päeva inimese jaoks tavaliseks normiks.

Nõukogude inimeste kõrge ideelisus on meie väärtuslikem vara. Seepärast ründavadki sotsialismi vaenlased nii raevukalt nõukogude korra ideelisi alustugesid ja panevad toime ulatuslikke ideoloogilisi diversioone. Paljastades klassivaenlase õnnestusaktsioone, on tarvis veelgi eredamalt esile tuua nõukogude ühiskonna fundamentaalseid väärtusi, mis moodustavad tema vaimse ja kõlbelise tervise ning sotsiaalse optimismi aluse.

Sealjuures ei tohi olla kohta enesega rahulolul ja leplikkusel. Meie jõu tunnetamine ilmneb nende puuduste kaines ja realistlikus hindamises, mida on veel küllalt palju ning mida sihikindlalt kõrvaldatakse. Abinõude rakendamine õiguskorra ja sotsialistliku seaduslikkuse tugevdamiseks ning võitlus riisujate ja altkäemaksuvõtjate vastu, nende vastu, kes kuritarvitavad ametiseisundit, ei ole kampaania. See võitlus, mida toetavad kõik nõukogude inimesed, jätkub kindlalt ja kõrvalekaldu-matult.

Kõigi meie plaanide täitmine ning töötajate sotsiaalse ja poliitilise aktiivsuse suurendamine oleneb palju partei-, nõukogude ja majandusorgani-te tööstilisest. Edu tagab stiil, mida me õigustatult nimetame leninlikuks. See on eeskätt asjalikkus, kompetentsus, oskus võita inimeste usaldus ja osavõttlikult reageerida nende vajadustele. On arusaadav, kui palju määravad siin kaadri poliitilised, kutsealased ja kõlbelised omadused.

Partei taotleb, et leninlik stiil kogu oma mitmekülgsuses ja rikkuses saaks iga partei-, nõukogude ja majandusjuhi asendamatuks töövahendiks. Partei pöörab esmast tähelepanu kaadri isikliku vastutuse suurendamisele, sellele, et oleks välistatud võimalus peita end teiste selja taha ning kirjutada oma patte ja möödalaskmisi nende arvele. Lenin rõhutas, et kõigi küsimuste kollegiaalsel arutamisel ja otsustamisel tuleb ühtlasi fikseerida igaühe kõige täpsem vastutus kindlate, selgelt ja mitte kahtpidi mõistetavalt piiritletud ülesannete ja praktiliste tööde täitmise eest.

Nõukogude rahvas, kogu progressiivne inimkond valmistub tähistama fašistliku Saksamaa üle saavutatud võidu 40. aastapäeva. Mida kaugemale jäävad Suure Isamaasõja karmid aastad, seda sügavamalt mõistame Kommunistliku Partei osa ajaloolise võidu innustajana ja organiseerijana, mõistame, kui tähtis oli parteil juhendada Lenini õpetusest selle kohta, et kui rahvas asub relvaga kaitsma oma sotsialistlikke saavutusi, siis on «proletariaadi partei ideaaliks võitlev partei». (Teosed, 11. kd., lk. 196.)

Parteil oli, millele oma võitlusstrateegia ja -taktika väljatöötamisel tugineda. Maailmapoliitika probleemid, eriti sõja ja rahu küsimused on Lenini teoreetilises pärandis ülimalt tähtsal kohal, kujutades endast tervet õpetust. Ta nägi selgelt, et nende õigest lahendamisest sõltub suurel määral revolutsiooni ja rahvaste vabadusvõitluse saatus.

Peamine selles õpetuses on rahu ja sotsialismi orgaanilise seose idee, mis tuleneb asjaolust, et uuele ühiskonnale pole sõda vaja, et sõda on

vastuolus tööinimeste taotluste, huvide ja ideaalidega. Tänapäeval, mil sõja ja rahu küsimus on saanud elu või surma küsimuseks tervetele rahvastele, kogu inimsivilisatsioonile, on need Lenini ideed omandanud enneolematu aktuaalsuse.

Võime olla kindlad, et kui tänapäevast on saanud ajalugu, siis seisab seal kuldsete tähtedega kirjas tõsiasi, et ilma Nõukogude Liidu järjekindla rahuarmastava poliitikata oleks meie planeet olnud mitte ainult sootuks ohtlikum elupaik inimesele, vaid, täiesti võimalik, et teda oleks juba tabanud korvamatu häda. Ja kui seda häda on õnnestunud vältida, kui me oleme 40 aastat elanud rahuolukorras ja kui me oleme kindlalt veendunud tulevikus, siis tohutut osa selles on etendanud ja etendab Nõukogude Liidu välispoliitika, tema võitlus tuumakatastroofi ohu vastu, elu nimel, inimkonna säilitamise ja õitsengu nimel.

Kommunistlik Partei ja Nõukogude riik on ka edaspidi vankumatult ustavad leninlikule rahuliku kooseksisteerimise kursile. Järjekordselt leidis see kinnitust seltsimees M. S. Gorbatšovi kõnes NLKP Keskkomitee erakorralisel märtsipleenumil, kus ta rõhutas: «Me hindame 70-ndatel aastatel rahvusvahelise pinevuse lõdvendamisel saavutatud edu ning oleme valmis osalema riikide vahel rahu-meelse, vastastikku tulusa koostöö jätkuvas sisse-seadmises võrdõiguslikkuse, vastastikuse lugupidamise ja siseasjadesse mittesekkumise alusel.» Nõukogude Liit kui sotsialistlik suurriik mõistab täielikult, missugust vastutust rahu säilitamise ja tugevdamise eest ta kannab rahvaste ees. Meie välispoliitikat, samuti nagu sisepoliitikat, iseloomustavad järjepidevus, loov areng konkreetseid ajaloolisi tingimusi arvestades ning konstruktiivsete lahenduste väsimatu otsimine.

Sellest ajast peale, mil sotsialism sai maailmasüsteemiks, on rahu kaitsmise võimalused oluliselt suurenenud. Vennasriikide monoliitsus, nende välispoliitiliste sammude, samuti kaitseabinõude tihe koordineerimine suurendavad üha enam sotsialistliku sõprusühenduse mõju maailmasündmuste käigule.

Kõige tähtsam tegur sotsialismi positsioonide tugevdamises on meie majanduslik koostöö. Vastastikuse Majandusabi Nõukogu olemasolu kolmandiksajandi jooksul on selle liikmesriigid saavutanud suurt edu. Näiteks viimase 15 aasta jooksul on sotsialistlik sõprusühendus oma tööstustoodangut kahekordistanud, samal ajal aga kasvas see arenenud kapitalistlikes riikides vaid pisut rohkem kui kolmandiku võrra. Suurel määral on siin kaasa aidanud rahvusvaheline tööjao-tus ja -kooperatsioon põhimõtteliselt uuel, sotsialistlikul alusel. Täielik võrdõiguslikkus, vabatahtlikkus, suveräänsus, teiste siseasjadesse mittesekkumine, vastastikune kasusaamine ja üksteiseabis-tamine — need on sotsialistliku majandusintegratsiooni põhimõtted ja ka reaalne praktika, mis annab suuri eeliseid igale selles majandusintegratsioonis osalejale.

Nõukogude Liit toetab kõiki rahvaid, kes võitlevad sotsiaalse ja majandusliku progressi eest, ning laiendab igakülgselt koostööd koloniaalsest ja poolkoloniaalsest sõltuvusest vabanenud maa-dega. Me pooldame ka stabiilsemaid kaubandus-

likke, majanduslikke ja muid sidemeid kapitalistlike riikidega, kui need toovad kasu mõlemale poolele. Sellised sidemed aitavad tugevdada rahvastevahelist usaldust, mis praegustes oludes on eriti aktuaalne.

Meil ja meie sõpradel tuleb praegu oma riikidevahelist poliitilist kurssi ellu viia üpris keerukas olukorras. Imperialism ei ole jättnud lootust võita tagasi kaotatud positsioonid. Püüdes ajada rahvusvahelisi asju jõupositsioonilt, teeb ta kõik selleks, et häirida ajaloo käiku. Pretendeeritakse õigusele määrata tervete rahvaste saatust ning dikteerida oma tahet kõigile ja kõikjal.

Hirmutatuna sotsialismi positsioonide tugevnenemisest, progressiõudude konsolideerumisest, sõjavastase liikumise ulatusest kasutab imperialistlik kodanlus üha ulatuslikumalt valet ja rafineeritud peffust. Mida teeb praegu Washington? Üks hüsteeriline propagandakampaania järgneb teisele. Kord kinnitatakse inimestele «Nõukogude sõjalise ohu» olemasolu, kord valetatakse häbematuult Ameerika starateegilisest «mahajäämusest». Kord hirmutatatakse «rahvusvahelise terrorismiga», kord esitatakse väljamõeldisi sündmustest Poolas, Kesk-Ameerikas, Lõuna- ja Kagu-Aasias. See on omamoodi loogiline, võivad ju imperialistid ainult üksi hulki peffes kultiveerida massihävitustelvi.

Meie rahvas on veendunud, et uut maailmasõda saab ära hoida. Selleks on vajalikud kõigi rahuarmastavate jõudude, kõigi valitsuste ja parteide, kõigi nende aktsioonid, kes peavad kalliks rahvaste tulevikku, inimkonna tulevikku.

Nõukogude Liit on resoluutselt vastu mõttetule võistlusele üha suurema purustusjõuga relvade tootmise ja kokkukuhjamises. Ta pooldab kõige radikaalsemaid abinõusid, mis on suunatud võidurelvastumise ärahoidmisele kosmoses ja selle lõpetamisele Maal, tuumarelvastuse piiramisele ja vähendamisele kuni selle täieliku likvideerimiseni ning strateegilise stabiilsuse kindlustamisele. Meie partei teeb kõik, et Nõukogude poliitika efektiivselt teeniks rahuüritust, valgustaks rahvahulki ning paljastaks võidurelvastumise ja agressiooni pooldajate sepitsusi. Neid eesmärke teenib ta mitte üksnes sõnadega, vaid kõigi oma tegude ja rahualgatustega.

Leninismil on suur ja kuulsusrikas ajalugu. Kuid leninismist ei ole saanud ega saa kunagi ainuüksi ajalugu. Elavad ja jäävad elama Lenini ideed, mis valgustavad töörahvahulkadele teed sotsialismile ja kommunismile. Elavad ja jäävad elama tema üritused, mis avasid ühiskonnale suurte ümberkujunduste — sotsialismile ja kommunismile ülemineku — ajastu. Elab ja jääb elama Lenini loodud Kommunistlik Partei, kelles on jäädvustunud tema ideed ja teod. Nõukogude rahva tõelise võitlusavangardina läheb meie partei vastu oma XXVII kongressile, mis kujuneb järjekordseks ajalooliseks fähiseks meie võitluse ja võitude teel.

KIIRENDADA TOITLUS- PROGRAMMI ELLUVIIMIST

ARTUR-BERNHARD UPSI,
EKP Keskkomitee sekretär

Eesti NSV Agrotööstuskoondise kollektiividel ja nende parteiorganisatsioonidel on algamas vastutusrikas aeg — üheteistkümnenda viisaastaku viimane taimekasvatusaasta. Praegu võib öelda, et ettevalmistused hooajatöödeks on seni hästi kulgenud ja karja ületalvepidamine on karmidele pakaseilmadele vaatamata üldiselt edukalt läinud. Et saavutatut hoida ja rohkendada, peavad põllumehed eelolevatel kuudel looma eeldused käesoleva viisaastaku edukaks lõpetamiseks ja kiireks edasiminekuks uuel, kaheteistkümnendal viisaastakul. Olenevad ju sellest, milliste söödavaru-loomade arvu ja produktiivsusega aasta lõpetame, suurel määral järgmiste aastate töötulemused. Seda kõike tuleb silmas pidada parteiorganisatsioonidel, kelle tähtis ülesanne on häälestada töökollektiive eesseisvatele uutele tegudele.

Meie maa asub arenenud sotsialismi etapi algul. Igas majandusharus, igal elualal on suurenenud ja suureneb ka edaspidi parteiorganisatsioonide vastutus ning osa meie ette püstitatud ülesannete lahendamisel. Käesoleva aasta on rikas sündmuste poolest, mis kasvatavad nõukogude inimeste tööentusiasmi. Tublide saavutustega tähistasid meie vabariigi agrotööstuskompleksi töötajad Eesti NSV Ülemnõukogu ja kohalike nõukogude valimisi, peatselt teeme kokkuvõtteid Suures Isamaasõjas saavutatud võidu neljakümnenda aastapäeva auks võetud sotsialistlike kohustuste täitmisest.

Tähtsaim eesseisev sündmus on aga NLKP XXVII kongress. Kõigi meie agrotööstuskompleksi kollektiivide jõupingutused on praegu suunatud selle ajalooliseks kujuneva kongressi väärilisele tähistamisele uute töövõitudega.

Lõpliku kuju saavad tulevased ülesanded muidugi kongressi otsustes ja NLKP programmi uues redaktsioonis. Suund kogu meie maa majanduse edasisele intensiivistamisele ja majan-

damismehhanismi täiustamisele on aga laias laastus juba kindlaks määratud. NLKP Keskkomitee mullusel oktoobripleenumil, kus tehti kokkuvõtteid senisest tööst toitusprogrammi täitmisel ning arutati pikaajalist maaparandusprogrammi ja parandatud maade tõhusama kasutamise võimalusi, märgiti, et meil tuleb esmajoones tõsta karja produktiivsust tema kvalitatiivse parandamise ja söödabaasi otsustava tugevdamise teel. Saada rohkem toodangut sama arvu loomadega ning süüa, tööd ja vahendeid ratsionaalselt kulutades — selline peab olema loomakasvatuse arendamise põhisuund.

Nende sõlmülesannete lahendamise ainuõige tee on kahtlemata põllumajandustootmise igakülgne intensiivistamine ning selle üleviimine industriaalsetele rööbastele.

Partei agrarpoliitikat ellu viies on meie vabariigi põllumajanduses käesoleval viisaastakul järgitud kaht põhilist arengutendentsi, mis teineteisega tihedalt seostuvad. Neist esimene on suund tootmise intensiivistamisele, mis eelkõige tähendab saagikuse tõusu taimekasvatuses, söötade paremat kasutamist ja produktiivsuse suurendamist loomakasvatuses. Teine oluline suund on loomakasvatussaaduste tootmise arendamine põhiliselt kohalike söötade baasil. Et saada rohkem kohalikke söötasid, on eelkõige vaja tõsta taimekasvatuse saagikust ja kõige rohkem pakub selleks võimalusi rohu- maaviljeluse tõhustamine. Rohusöötade tootmise eelisareng vastab paremini ka meie vabariigi looduslikele ja majanduslikele tingimustele.

Rohusöödad võimaldavad eelkõige piima ja veiseliha rohkem toota. Arendada tuleb muidugi ka seakasvatust, ent just veiseliha kogutoodangu märgatavaks suurendamiseks on ilmselt kõige rohkem võimalusi.

Suuremaid edusamme on meie vabariigi põllumajanduses viimastel aastatel tehtud piima tootmisel. Kolhoosides ja riiklikes majandites lüpsiti 1983. aastal iga lehma kohta keskmiselt 3701 ja mullu 3855 kilogrammi piima. Kõigi kategooriate majandite arvestuses (s. t. koos individuaalmajapidamistega) ületati aga mullu 3900 kilogrammi piiri. Need on kõigi aegade suurimad aastalüpsised. Loorberitele puhkama jääda aga ei tohi. On ju agrotööstuskompleksi töötajate tänavustes sotsialistlikes kohustustes seatud eesmärgiks saada kõigi kategooriate majandite arvestuses iga lehma kohta üle 4000 kilogrammi ja müüa riigile 1 220 000 tonni piima. See on pingeline, kuid täiesti reaalne ülesanne. Läänud aastal müüdi riigile juba 1 214 000 tonni piima, kolmes rajoonis — Rakveres, Paides ja Pärnu — saavutati aga ka kolhoosides ja riiklikes majandites rohkem kui 4000-kilogrammiline aastakeskmine lüpsis lehma kohta. Väga lähedale jõudsid sellele piirile ka Harju rajooni loomakasvatavad.

Eriti tahaks esile tõsta Pärnu põllumeeste tööd. Tase, millelt alustati, põlnud kiita. Tule-

tagem meelde, et näiteks 1975. aastal saadi selles rajoonis lehma kohta ainult 3266 kilogrammi piima, mis oli vabariigi keskmisest üle 200 kilogrammi vähem. Partei rajoonikomitee juhtimisel võeti piima tootmine tõsiselt käsile ja tulemused on kõigile näha. Kümnest viisaastaku lõpuks jõuti vabariigi keskmisele tasemele ja nüüd võisteldakse juba parimatega.

Suurenénud on ka veiseliha osatähtsus lihatoodangus — mullu realiseerisid majandid veiseid 117 500 tonni (eluskaalus), mis on 11 protsenti rohkem kui 1983. aastal. Sealihatootmine kasvas samal ajal 6 protsenti. Vabariigi keskmisest tunduvalt kiiremini on veiseliha tootmist suurendatud Haapsalu, Harju ja Hiiumaa rajoonis.

Põhiliste loomakasvatussaaduste riigile müügi ülesanded on Eesti NSV-s kahel viimasel aastal täidetud. Läänud aastal ületati kõigi kategooriate majandite arvestuses liha ja piima kokkuostuplaan 5 ning munade realiseerimise ülesanne 4 protsenti. Kasvas ka loomade kaaluüve: noor- ja nuumveistel oli see kolhoosides ja sovhoosides 540 grammi ööpäevas ehk 20 grammi rohkem kui eelmisel aastal.

Analüüsidest aga kogu viisaastaku ülesannete täitmist, peame tunnustama, et nelja aasta kokkuvõttes oleme nii liha kui piima riigile müügi osas võlglast. See on tingitud viisaastaku kahe esimese aasta ebasoodsatest ilmastikuoludest. Nelja aasta plaanist on täidetud piima osas 98 protsenti (mahajäämus peaaegu 80 000 tonni) ja loomade ning lindude varumisel 96 protsenti (mahajäämus 41 600 tonni). Püstitatud ülesannete tasemel oleme ainult munade riigile müümisel. Seejuures olid kahe viimase aasta liha ja piima kokkuostu ülesanded viisaastakuplaanis esialgselt kavandatuist mõnevõrra väiksemad.

Tänavused sotsialistlikud kohustused näevad ette senist mahajäämust tunduvalt vähendada ja jõuda põhiliselt niisugusele tootmistasemele, nagu viie aasta plaanis 1985. aastaks oli ette nähtud. Piima osas saavutati see tase juba mullu, lihatoodangu suurendamiseks on aga vaja veel visalt jõudu pingutada, seda enam, et tänavustes sotsialistlikes kohustustes kavandatu — müüa riigile 286 000 tonni loomi ja linde — on veel 4000 tonni vähem, kui viisaastaku algul käesolevaks aastaks planeeriti. Seepärast tuleb meie vabariigi agrotööstuskompleksi töötajail eriti hoolikalt otsida ja rakendada lihatoodangu suurendamise reserve.

Eelkõige on tarvis eeskujulikult korraldada karja suvine pidamine. Viimastel aastatel oleme palju rääkinud ja mõndagi ka ära teinud loomade paremaks karjatamiseks, haljaskonveieri õigeks koostamiseks ning kasutamiseks. Eeloleval suvel tuleb neile küsimustele veelgi rohkem tähelepanu pöörata, sest leidub küllalt majandeid, kus loomade karjatamist pole veel suudetud õigesti organiseerida. Need küsimused peavad olema ka parteiorganisatsioonide igapäevase tähelepanu all, nii nagu on olnud laudaperioodi probleemid.

Teine oluline reserv on lehmade piimakuse suurendamine madalama tootmistasemega majandais. Mõõdunud aastal ei olnud meil enam üheski kolhoosis ega sovhoosis lehmade keskmine produktiivsus alla kolme tuhande kilogrammi. Selle saavutamiseks tehti suurt ja sihikindlat tööd, mida nüüd tuleks jätkata nende majanditega, kus piimatoodang on väiksem kui 3500 kilogrammi. Oli meil ju mullu 723 lüpsjat, kes said lehmalt keskmiselt üle 5000 kilogrammi piima, ja 110 majandis (37 protsenti kolhoosidest ja sovhoosidest) lüpsiti üle 4000 kilogrammi piima lehma kohta.

Üleliidulisel agrotööstuskompleksi probleemide alasel majandusnõupidamisel tõsteti põllumajandussaaduste tootmise kasvu tähtsa reservina esile isemajandamist ja kollektiivtöövõttu. Kuigi kogemused on näidanud kollektiivtöövõtu suurt efektiivsust, kasutatakse seda meie vabariigi põllumajanduses ikka veel liiga tagasihoidlikult. Eesti NSV Agrotööstuskoondise andmeil on näiteks loomakasvatases sel meetodil töötavates farmides, brigaadides ja lülides vähem kui tuhat inimest. Süüdi on nii vabariigi kui ka rajoonide agrotööstuskoondised, kes ei ole selgitustööd teinud ega majanditele vajalikke juhtnööre andnud. Kahjuks peame tunnustama, et ka parteiorganisatsioonid ei ole selle väärt majandamismeetodi levikule küllalt tegusalt kaasa aidanud.

Seni on kollektiivse töövõtu rakendamisel paremaid tulemusi saavutanud Harju rajooni Sommerlingi-nimeline sovhoos ja Saku nädis-sovhoos, samuti Adavere ning Luunja sovhoos ja mõned teised majandid. Tavis on häid kogemusi kiiresti üldistada ja laialdaselt tutvustada.

Põllumehed on tihti nii rajoonide kui ka vabariigi juhtorganitele kinnitanud, et majandele pole vaja loomade arvu ette kirjutada, vaid on tarvis tootjaid rohkem usaldada. See on õige põhimõte, kuid eeldab ühtlasi, et kõigis majandis realselt ja täpselt arvestataks, kui palju loomi on vaja pidada, et täita piima- ja lihaplaanid ning sotsialistlikud kohustused. Rõhutan just sõna «reaalne», sest elu on näidanud, et tihti ei lähe paberil rehkendatu ja hilisem tegelik olukord kokku. Loomade produktiivsus sõltub ju paljudest teguritest, mitte ainult söödakogustest, ja nii võibki juhtuda, et lootus parema söötmise teel väiksema arvu loomadega kogutoodangut suurendada ei lähe alati täide. Nii juhtuski Hiiu maal, kus loomade arvu vähendamine tõi kaasa kogutoodangu kahanemise. Igas majandis tuleb pidada ikkagi nii suurt karja, et see tagaks kõigi kohustuste täitmise ja kogutoodangu vajaliku juurdekasvu. Loomade arvu võib vähendada ainult siis, kui sellega kaasneb produktiivsuse tunduvalt suurenenemine.

Meie põhilise loomakasvatussaaduste tootja, ühiskondliku sektori arendamise kõrval ei tohi vähendada tähelepanu töötajate abimajapidamistele liha ja piima tootmisel. Mõõdunud aastal see suurenes, eriti liha osas. Individuaalsektor andis üle seitsmeteistkümne protsendi varu- tud piimast ja peaaegu viisteist protsenti lihast.

Aastavahetuse loendus aga näitas, et individuaalloomade arv on mõnevõrra vähenenud. Ilmselt pole majandid selle probleemiga päris tõsiselt tegelnud. Muidugi ei tohi kodune loomapidamine takistada tootmist kolhoosides ja sovhoosides, kuid kõik võimalused sel alal inimeste abistamiseks tuleb ära kasutada ning teha seda senisest plaanipärasemalt.

Rääkides loomakasvatussaaduste tootmisest ja varumisest, mis on meie vabariigi agrotööstuskompleksi töö hindamise põhi- kriteerium, tuleb alati silmas pidada, et liha, piima ja kanamunade tootmine sõltub eelkõige söötadest. Viisaastaku algul jäid liha- ja piima- plaanid täitmata eelkõige söödavarumisel esi- nenud raskuste ning söötade madala kvaliteedi tõttu neil aastail. Loomakasvatussaaduste toot- mise edasine kasv sõltub väga suurel määral sellest, kui palju suudame tõsta põldude ja kar- jamaade saagikust ning parandada söötade kva- liteeti ja ratsiooni koostist.

Ei saa väita, et taimekasvatases pole viimas- tel aastatel edasiminekut olnud. Võtame kas või mulluse aasta. Hektarilt koristati kolhoos- ides ja sovhoosides peaaegu 30 tsentnerit tera- vilja, 183 tsentnerit kartulit, 47,9 tsentnerit põldheina, 408 tsentnerit söödajuurvilja ja 201 tsentnerit avamaa köögivilja. Need on head saagid ja eelnenud aastaga võrreldes suurenes kõigi kultuuride saagikus. Meie vabariik täitis teravilja, kartuli ja köögivilja riigile müügi ülesanded. Eriti tegi mullu heameelt kartuli- saagi märgatav suurenenemine, sest viisaastaku algul oli saak kesiseks jäänud (seetõttu oleme nelja aasta kokkuvõttes kartuli riigile müügil siiski seitse protsenti ehk 72 400 tonni võlg). Teravilja ja köögivilja müügi ülesannetega on meie vabariik toime tulnud. Puuvilja ja mar- jade ning linakuu nelja aasta varumisülesanne- test on aga täidetud vastavalt ainult 68 ja 63 protsenti, mis on suuresti tingitud varumise halvast korraldusest.

Suurem osa taimekasvatussaadusi läheb ma- jandites loomasöödaks. Söödavarumise poolest on viimase aja kõige edukam olnud 1983. aasta, kui majandites varuti kokku üle 12,8 miljoni tsentnersöötühiku (arvestamata kartulit) ehk 1313 söötühikut looma kohta. See oli kümnen- diku võrra rohkem kui raskel 1982. aastal.

Mullu suutsid majandid heale teraviljasaagile vaatamata varuda ainult umbes 12,3 miljonit tsentnersöötühikut ehk 42 söötühikut looma kohta vähem kui 1983. aastal. Karja ületalve- pidamise tegi eriti keerukaks see, et heina saadi ainult 64 protsenti eelmise aasta kogusest.

Algava taimekasvatusaasta eel tahaks majan- dijuhtide, spetsialistide ja parteiorganisatsioo- nide tähelepanu juhtida eeskätt sellele, et seni on halvasti täidetud valgurikaste kultuuride kasvupindade laiendamise ülesandeid. Pluss- poolele võib siin kanda ainult ristiku ja lutserni osatähtsuse suurenemise 41 protsendini põld- heinast. Kuid ka sellega ei tohi rahulduda, sest eesmärgiks on seatud jõuda juba lähematel aas-

tatel 50 protsendini. Seega tuleb valgurikaste kultuuride kasvatamisel kõikjal tõsist teha.

Kuidagi ei edene hernekasvatus. Möödunud aastal selle väärtusliku kultuuri külvipind isegi kahanes. Tänavustes sotsialistlikes kohustustes on planeeritud külvata hernest vähemalt 40 000 hektarile, edaspidi tuleb seda pinda aga veelgi suurendada. See on võimalik ainult siis, kui seemnekasvatus saab jalad alla.

Vähenes ka söödajuurvilja ja söödakapsa külvipind. Tõsi küll, samal ajal tõusis mõlema kultuuri saagikus, mõnevõrra ühtlasi kogusaak. Söödajuurvilja varumise plaan täideti 104-protsendiliselt, seda aga eelkõige tänu Tartu, Valga Võru ja Jõgeva rajoonile, kus plaan tublisti ületati. Seitse rajooni ei suutnud söödajuurvilja varumise plaani täita. Paide rajoonis jäi sellest puudu üle viiendiku, Hiiumaa ja Harju rajoonis vastavalt 16 ja 14 protsenti.

Kavandatust aeglasemalt on laienenud ka rapsi viljelemine. Talirapsi külvipind küll suurenes 4300 hektarilt 6800 hektarini ja haljasmaasi kogusaak peaaegu kahekordistus, kuid samal ajal vähenes suvirapsi kasvatamine. Põhjus on eelkõige selles, et rapsiseemne töötlemise ja söötmise probleeme lahendatakse liiga aeglaselt.

Nii nagu liha ja piima tootmisel, on ka teravilja, kartuli ja teiste kultuuride kogusaagi suurendamise põhiline reserv seni madala saagitasemega majandite viimise keskmisele tasemele. Möödunud aastal saadi peaaegu viiekümnes majandis alla 25 tsentneri teravilja hektarilt. See aga on 15 protsenti majandite üldarvust. Samasugune on olukord teiste kultuuride osas.

Palju väärtuslikku sööta kaotame õige koristusaja möödalaskmise, tööde halva kvaliteedi ja saagi lohaka hoidmise pärast. Kõigest eelöeldust tuleneb, et parteiorganisatsioonide igapäevase tegevuse keskmises peab praegu olema taimekasvatuse töötavate kollektiivide suunamine hooajatööde laitmatu kvaliteedi tagamisele ja optimaalsetest tähtaegadest kinnipidamisele. Selleks on vaja tõhustada ka sotsialistlikku võistlust ja hoolitseda kõikjal mõjusa stimuleerimissüsteemi rakendamise eest.

On selge, et aastad pole vennad ja soodne või ebasoodne ilm mõjutab kultuuride saagikust. Samas peame aga tõdema, et kaugelki mitte kõigis majandis pole veel rakendatud teaduslikult põhjendatud maaviljeluse süsteemi, mis tagaks mullaviljakuse kasvu ja püsivalt head saagid. Halvasti kasutatakse paljudes kolhoosides ja sovhoosides parandatud maid. Ligi viiendik meie vabariigi majanditest on viimastel aastatel saanud vähem kui 2500 söötühikut hektarilt. See on aga piir, mida aruka ja korraliku maakasutusega on võimalik ületada kõigis majandis. Sellele tähelepanu juhtides märkis EKP Keskkomitee esimene sekretär Karl Vaino: «Ilmselt on mõtet võtta need majandid erilise kontrolli alla ja tegelda nendega niisama sihikindlalt, nagu me tegelesime omal ajal majan-

ditega, kus lehma keskmine piimatoodang oli alla 3000 kilogrammi.»

Võib-olla ei suuda me veel tänavu nimetatud eesmärki saavutada (vanasõnagi ütleb, et üks kord narritud põld narrib üheksa korda vastu), kuid lähematel aastatel on vaja selleni jõuda.

Teisegi taimekasvatuse seisukohalt tähtsa abinõude kompleksi rakendamine on meie vabariigis päevakorrale tõusnud. See on intensiivse teraviljakasvatuse süsteemi juurutamine, mis peab tagama seda süsteemi kasutatavaks majandis 40—60-tsentnerise hektarisaagi. Ilma selleta pole meil võimalik järgmisel viisaastakul planeeritud 35—36-tsentnerise keskmise hektarisaagini jõuda. Tänavu tuleb intensiivse teraviljakasvatuse süsteemi rakendamisele panna alus, järgmisel aastal aga laiendada seda Eesti NSV Agrotööstuskoondise plaani kohaselt, mille EKP Keskkomitee heaks kiitis, 10—12 protsendini teravilja kasvupinnast. Seeme ja vahendid selleks on meil põhiliselt olemas. Juba möödunud aastal külvati peaaegu pool teraviljast intensiivsortidega, nende saagivõime on aga paljudel juhtudel seni täielikult kasutamata.

Peatuda tuleb veel põhu kasutamisel, ja seda kahest aspektist. Esiteks on põhk väärtuslik sööt. Käesolevaks talveks varuti söödapõhku ainult 64 protsenti plaanist, põldudel näeme aga igasuguse kuju ja suurusega põhuhunnikuid. Osa sellest jääb hoopis koristamata. Järeldus saab olla ainult üks: väärtusliku orgaanilise ainega käiakse ringi ebaperemehelikult ja selle tagajärjel jääb tootmata teatud kogus piima ja liha.

Teisest küljest kaasneb lohaka põhukoristusega maaharimise kvaliteedi langus ja järelikult väheneb saak. Põldudel lösutavate põhuhunnikute alune maa jääb kasutamata ja levitab tihti ka umbrohtu. Samal ajal antakse paljudes majandites põldudel orgaanilist väetist ettenähtust vähem, mistõttu maa huumusesisaldus kahaneb.

Meil on vaja jõuda niikaugele, et kõigis majandites hakataks põhku kasutama kindla plaani alusel. Niisamuti kui koostatakse rohusöötade tootmise konveiereid, tuleb planeerida ka põhu kasutamist. Selleks on tarvis kõlvikute kaupa kavandada põhu tarvitamine kas söödaks, allapanuks, kompostiks, sissekünnmiseks või muuks otstarbeks. Ilmselt peavad ka parteiorganisatsioonid hakkama nõudma majandijuhtidelt ning spetsialistidelt selle töö järjekindlat plaanipärast korraldamist.

M meie vabariigi agrotööstuskompleksi viimaste aastate tegevust hinnates võib täheldada kordaminekuid, kuid põllumajanduse juhtimise üleviimisel kvalitatiivselt uuele tasemele seisab veel ees suur töö. NLKP Keskkomitee 1984. aasta oktoobripleenumil sõnastati see ülesanne nii: «Probleemid, mida elu tõstatab põllumajanduse muutmise teel majanduse kõrgeltarenenud sektoriks, nõuavad uusi, märksa efektiivsemaid lahendusi. Kõne all on mitte rõhkude ümberasetamine

meie direktiivides, vaid tõeliselt novaatorlike ja loovate lähenemisviiside otsimine.»

Selle ülesande täitmisel on väga tähtis seada konkreetsed ja kõigile arusaadavad orientiirid ning eesmärgid, mis peavad olema täpselt kooskõlas juba saavutatud tasemega. Ei tohi püstitada ebareaalset eesmärke, kuigi need võivad olla vägagi meelitatavad. Ei või muidugi langeda ka teise äärmusse, alahinnata sotsialistliku majanduse võimalusi ja eeliseid.

Just praegu on tarvis eriti täpselt silmas pidada leninlikku printsiipi: kui püstitatakse pikemat aega haaravaid eesmärke, ei tohi silmist lasta ka seda, mida on tarvis teha täna ja homme. Sellest lähtudes peavad praegu töötama kõik parteiorganisatsioonid. Laskmata silmist käesoleva aasta ülesandeid ja viisaastaku lõpetamisega seonduvat, on tarvis tõsiselt mõelda ka järgmiseks viisaastakuks planeeritava elluviimisele ja veelgi kaugemale.

Partei kongressi eel peame tähelepanelikult tundma õppima kõike head ja edasiviivat meie parteiorganisatsioonide elus, ent esile tooma ka vajakajäämisi ja analüüsima nende põhjusi. Meie vabariik oli üks esimesi, kus said eluõiguse rajoonide agrotööstuskoondised. Liiduvabariigi tasandil on meie vabariigi agrotööstuskoondis esimene omataoliste hulgas. See näitab, et meil otsitakse intensiivselt kogu agrotööstuskompleksi juhtimise täiustamise teid ja võimalusi. Teisest küljest paneb see meile ka suurema vastutuse, sest meie kogemusi uuritakse, meie järgi joondutakse.

Analüüsides Eesti NSV Agrotööstuskoondise senist tööd, võib nentida, et vähenenud ja mõningal määral kadunud on kompleksi kuuluvate ametkondade vahelised barjäärid, konkreetsemaks on muutunud juhtimine, eesmärgikindlaks töö kaadriga. Samas peame aga tunnistama, et kõik pole veel läinud nii, nagu esialgu ootasime. Mitte kõik juhud pole uutele tingimustele kiiresti ümber orienteerunud ja tihti otsitakse rohkem põhjendusi tegematajätmistele kui võimalusi töö paremaks korraldamiseks ja raskuste ületamiseks. Eesmärk tuleb püstitada nii: praeguseks väljakujunenud agrotööstuskompleksi tegevust on vaja pidevalt täiustada, orienteerida seda töös kerkivate probleemide komplekssele lahendamisele.

Senisest märksa aktiivsem peaks selle eesmärgi poole liikumisel olema partei rajoonikomiteede osa. Agrotööstuskoondistes parteitöö täiustamisel on vastutusrikkad ülesanded rajoonikomiteede põllumajandusosakondadel, kes peavad saama sellealaste eesrindlike kogemuste üldistamise ja levitamise keskusteks.

Poliitikat, sealhulgas majanduspoliitikat viivad ellu inimesed. Seda leninlikku seisukohta silmas pidades lähtub NLKP põhimõttest, et tegelda majandusega tähendab eelkõige tegelda majandust juhtivate inimestega.

Töö inimestega peab olema parteiorganisatsioonide tähelepanu keskmes kõigil tasandil, alates majanditest ning lõpetades ministeeriumide ja keskasutustega. Eelkõige tuleb luua niisugused tingimused, mis võimaldavad inimestel

rakendada oma võimeid, soodustavad loovat töösse suhtumist. On ju meie majanduse arengu põhiline reserv just töötajate teadlikkuse ja loova aktiivsuse kasv. Palju andis sellest tõest arusaamiseks NLKP Keskkomitee 1983. aasta juunipleenum, kus rõhutati, et suured loomingu- ja jõud peituvad eelkõige masside teadlikkuses ja ideelises veendumuses.

Viiimasel ajal on kritiseeritud paljusid majandeid selle eest, et loomakasvatavate, mehhanisaatorite, ehitustöölise, remondi- ja teiste töölise arv kipub väheseks jääma ning samal ajal suureneb igat sorti spetsialistide hulk, kes tegelevad otseste töötajate suunamise ja kontrollimisega. Majandijuhtidel ja parteiorganisatsioonidel on tarvis selliste nähtuste põhjustesse süveneda ning täiustada töökorraldust, et inimestele poleks vaja kõike ette kirjutada ja neid igal sammul kontrollida. Märksa otstarbekam on rakendada sellist stimuleerimissüsteemi ja sotsialistliku võistluse korraldust, mis garanteerib töötajate aktiivsuse. See võimaldab muuta juhtiva kaadri tegevust loovamaks.

Hästi läbimõeldud töökorraldus, mis stimuleerib töötajate ettevõtlikkust ja algatusvõimet, aitab paljudel juhtudel vähendada kaadripuudust. Teiselt poolt on hea töökorraldus ja oskustik majandamine omamoodi reklaam maatööle, mis ajendab noori valima põllumajanduselukutseid. Seda kinnitavad meie parimate majandite kogemused, kus tööjõupuudust peaaegu ei ole ning mis on juhtiva kaadri sepikodadeks teistele majanditele, oma rajoonile ning kogu vabariigile. Ent seal, kus ei osata tootmist ega majandamist õigesti korraldada, tuntakse teravat puudust nii loomakasvatajaist ja mehhanisaatorist kui ka spetsialistidest.

Põldudel ja farmides töötajaid peavad parteiorganisatsioonid hoidma oma vaateväljas ka sel eesmärgil, et leida nende hulgast inimesi, keda suunata edasi õppima, kasvatada täienduseks juhtivale kaadriks. Kogemused näitavad, et just rekolhoosnike ja sovhoositöölise hulgast väljakasvanud juhud saavad tavaliselt oma ülesannetega hästi hakkama, sest nad oskavad olukorda hinnata ka otsese töötajaja seisukohalt. Näiteks praegune Keeni sovhoosi direktor Eduard Aamer alustas oma töömeheteed mehhanisaatorina, õppis parteikoolis ja lõpetas kaugõppe teel Eesti Põllumajanduse Akadeemia majandusteaduskonna. Asunud tollal mahajäänud majandi direktori ametikohale, suutis ta spetsialistikohtadele õiged inimesed leida ja koos nendega majapidamises õige korra maksma panna. Sellega pandi alus sovhoosi tootmisnäitajate kiirele ja pidevale paranemisele.

Töökorralduse otsustav parandamine mahajäänud majandites seab kõige suuremaid nõudmisi tippjuhtidele ja spetsialistidele. Paljus tuleb muuta harjumuseks saanud tööstiili, võtta omaks uued juhtimispõhimõtted. Tähtsad ülesanded on seejuures täita parteiorganisatsioonidel, kes peavad tootmisjuhte abistama ja neile nõu andma, aga vajaduse korral neilt ka

rangelt aru pärima. On ju majandijuhid ja peaspetsialistid valdavas enamikus kommunistid.

Juhtimise parandamise ja selle täiesti uuele tasemele viimise nõue kehtib eelkõige keskmiste ja mahajäänud majandite ning nende parteiorganisatsioonide kohta. Muidugi peab ka eesrindlikes kollektiivides tootmine ja selle korraldus ajaga kaasas käima, täiustuma ning edasi arenema. Võib julgelt öelda, et arenebki. Tahan aga siin rõhutada, et see, mille poole suurem osa majandeid peab püüdlema, on tegelikult parimates kolhoosides ja sovhoosides juba saavutatud.

Mida me siis konkreetselt juhtimise parandamise all mõtleme?

Võtame näiteks teaduslikult põhjendatud maaviljelussüsteemi, mille üldise rakendamise vajadusest eespool juba juttu oli. Võime kinditada, et paljudes majandites kehtib see süsteem praegu täielikult ja seal suudeti külvikordadest kinni pidada ning positiivset huumusbilanssi hoida ka neil aastail, mil mõnevõrra põhjendamatult nõuti teravilja kasvupinna suurendamist. Võrreldes näiteks Pärnu rajooni «Edasi» kolhoosi, Tartu näidissovhoosi ja Viljandi rajooni «Vambola» kolhoosi ning mahajäänud majandite taimekasvatusejuhtide tööd, peame tunnistama, et ega viimased tavaliselt vähema pingega tegutse. Vahe on aga töö sisus. Kui Arnold Erm, Heino Härm ja Leontine Kallas on oma tootmisharu tõelised juhid, kes perspektiivitundega kavandavad maaviljeluse tõhustamise abinõusid, organiseerivad ja suunavad kavandatu elluviimist, siis paljud nende kolleegid sisuliseks tööks aega peaaegu ei leia, vaid tegelevad n.-ö. tulekahju kustutamise, rabeldes päevast päeva jooksvate tööde ringis. Samal ajal on aga täpselt piiritlemata keskastme spetsialistide ülesanded ja korraldamata nende stimuleerimine olenevalt töötulemustest, kooskõlastamata taimekasvatust teenindavate lülide tegevus ja pahatihti logiseb kogu majandi juhtimisstruktuur.

Või teine näide. Palju on viimastel aastatel räägitud Paide rajooni «Estonia» kolhoosi loomakasvatavate edust. Möödunud aastal saadi seal lehma kohta keskmiselt 5545 kilogrammi piima. Selles majandis korraldatakse loomakasvatust ühtse tervikliku süsteemi alusel, orienteerudes lõpptulemusele. Näiteks veisekasvatuses ei seata eesmärgiks mitte lihtsalt suurt piimatoodangut või mõnd muud näitajat, vaid kogu tootmisharu kõrget rentaablust, maksimaalset tulu. «Estonia» peazootehnik Peeter Kibe tunneb majandi karja põhjalikult ja juhib plaanipäraselt tõuaretust. Peame tunnistama, et meil pole veel palju majandeid, kus kogu loomakasvatust nii kavakindlalt ja tervikliku süsteemi alusel juhtida ning korraldada osatakse.

Spetsialistide kõrval ei tohi unustada põldudel ja farmides töötajaid, kellest lõpptulemusena sõltub kõigi plaanide ja kavade elluviimine. Mulluste töötulemuste põhjal tuleb esile tõsta Pärnu rajooni Väandra katsesovhoosi lüpsjat Liidia Vahingut, tema kolleege «Estonia»

kolhoosist Hilja Kägu ja Aino Lipsi, eriti aga NSV Liidu riikliku preemia laureaati Asta Romanovskit Võhma kolhoosist. Uuendnoorkarjatalitajatest on tublimate seas Aino Varul ja Viia Väkrum samuti «Estonia» kolhoosist ning Helene ja Ralf Kaasiku Paide rajooni Aravete kolhoosist. Ka nuumveiste kasvatavad on «Estonias» klass omaette, rohkem kui kilo päevas võtsid loomad selles majandis juurde Sirje Loti, Niina Ziskuni ja Aivar Luha hoole all.

Seakasvatavate sotsialistliku võistluse esirinnas olid mullu emisetalitajad Maria Bernatskaja J. Gagarini nim. näidissovhoostehnikumist, Linda Talton Harju rajooni Kuusalu kolhoosist ja Valentina Kirpu Rapla rajooni Kohila sovhoosist. Nuumsigade paremaid massi-iibeid said Antonina Tšoba J. Gagarini nimelisest näidissovhoostehnikumist, Tamara Kaasik Tartu näidissovhoosist ja Hans Veinberg Kohila sovhoosist.

Mehhanisaatorite sotsialistlikus võistluses saavutasid mullu parimaid tulemusi kombainereid Aleksei Linnamägi Tartu rajooni Kingissepa-nimelisest kolhoosist ja Leo Müllerson Tartu näidissovhoosist, söödavarumismasinatel töötanud mehed Heino Vilgats Haapsalu rajooni Lihula sovhoosist, Kalev Helstein Pärnu rajooni Päriveri sovhoosist ja Jaan Land Rapla rajooni Kehtna näidissovhoostehnikumist.

Esiletõstmist vääri vaid inimesi on palju, kõiki neid nimetada ei jõua. Ühele tendentsile tahaks siiski tähelepanu juhtida: paremaid tulemusi saavutatakse eelkõige neis majandites, kus kogu töö ja tootmise korraldus on laitmatu.

Olulised probleemid, millele peavad terast tähelepanu osutama ka parteiorganisatsioonid, on energia, kütte- ja määrdeainete, söötade ja muu säästlik kasutamine. Iga tööd tehes tuleb mõelda, kuidas teha seda paremini, see tähendab, ka võimalikult väiksemate kulutustega. Elektrienergia, kütuse ning määrdeainete säästmiseks on igapäevase unustamise ja lohakuse väljajuurimise kõrval vaja optimeerida vedusid, parandada masinate ning mehhanismide tehnoholet, ratsionaalsemalt korraldada rohukuiviste valmistamist jne. Energiavaruude otstarbekama kasutamise huvides tuleb pöörata rohkem tähelepanu soojusenergia akumulereimisele väljaspool elektrienergia tarbimise tippkoormuse aega. Üks materiaalsete varude kokkuhoiu võimalus on ka liblikõieliste kultuuride kui mullaviljakuse tõstjate kasvupinna ulatuslik laiendamine.

Tänavustes vabariiklikes sotsialistlikes kohustustes seati eesmärgiks olemasolevate söötade efektiivse ja säästliku kasutamise tulemusena toota täiendavalt 5500 tonni piima ja 2000 tonni liha. Selle kohustuse täitmiseks ja ületamiseks on majandites reserve küllaga, need tuleb vaid leida ja rakendada.

Toitlusprogrammi elluviimiseks on vaja, et agrotööstuskompleksi kõik lülid, alates põllumajandussaaduste tootmisest majandites kuni nende toimetamiseni tarbija toidulauale, funktsioneeriksid ladusalt. Praegu on kogu kompleksi

nõrgemateks lülideks kujunenud loomade ja lindude töötlemine, osalt ka jõusööda tootmine ning korraliku toidukartuli kasvatamine.

Meie vabariigi lihakombinaatide töö paremaks korraldamiseks on üsna palju tehtud, kuid ikka veel ei saa mõned majandid tapaküpsid loomi õigel ajal üle anda ja peavad nende pidamisel küllaltki suurtes kogustes sööta kuluutama. Niisuguste söödakadude vältimiseks tuleb tegutseda kahes suunas: esiteks on tarvis parandada liha tootjate ja töötajate koostööd ja teiseks tugevdada lihakombinaatide materiaalsel baasi.

Mõne sõnaga tahaks peatuda majandite ja lihakombinaatide koostöö parandamise võimalustel. Me peame vähendama liha tootmise sesoonsust, et võimaldada lihatöötajate ühtlasemat tööritmi, mis on kogu töökorralduse täiustamise oluline eeldus. Loomakasvatuse hooajalisust, eriti veiste osas, päriselt muidugi kaotada ei saa, kuid vähendada on seda kindlasti võimalik. Teiseks on vaja rohkem tähelepanu pöörata loomade varumise graafikute koostamisele ja kooskõlastamisele ning tagada nende täpne täitmine. Kahjuks koostatakse graafikuid sageli kergekäeliselt ja hiljem ei peeta neist kinni. Vastastikused süüdistused on siin kasutatud, tarvis on asi ühiselt käsile võtta ja jõuda mõlemaid pooli rahuldava lahenduseni.

Mis puutub jõusööda tootmisse, siis avaldavad loomakasvatajad eelkõige söötade kvaliteediga rahulolematust. Ka siin on põhiline väljapääs tööstusettevõtete rekonstrueerimine ja tootmise materiaalse baasi tugevdamine. Selle kõrval peab aga siiski tunnistama, et ka praegustes tingimustes saab teraviljakombinaatide ja jõusöödatehaste tööd paremini korraldada.

Toidukartuli kasvatamise ja varumise kohta võib aga öelda, et need, kellele see ülesanne on pandud, eelkõige Eesti NSV Agrotööstuskoondis ja Aiandusministeerium, pole oma sellekohaseid ülesandeid seni päris tõsiselt võtnud. Meie majandites osatakse head toidukartulit kasvatada. Tarvis on ainult kiiremas korras luua ja kehtestada süsteem, mis piisavalt stimuleeriks meie teise leiva tootmist, tagaks selle varumise, säilitamise ning kvaliteetsena kauplusse jõudmise. Selleks et täita kõik toitlusprogrammis seatud ülesanded, on tarvis senisest paindlikumat mõttelaadi kogu agrotööstuskompleksi kui terviku juhtimisel. See, mis majandi, ettevõtte või ministeeriumi seisukohalt tundub kasulik, ei pruugi alati kogu kompleksi jaoks otstarbekas olla. Tervikut tunnetamata aga häid lõpptulemusi loota ei tasu.

Viimasel ajal rõhutatakse sageli mõtet: et paremini elada, on tarvis paremini töötada. Selle lihtsa lause vastu ei vaidle vist küll keegi, ent mitte kõikjal ja alati ei vaevuta seda lahti mõtestama ja ellu viima. Selle põhimõtte elluviimine tähendab aga eelkõige suuremat nõudlikkust iga töötajaja suhtes. Parema tööga peavad kaasnema suurem palk ja muud hüved, kuid neil, kes töötavad halvasti või ei taha üldse ühiskondlikust tootmisest osa võtta, ei

tasu ka paremat elu loota. Ei või lubada, et masinamees saaks head tasu halvasti haritud põllu, lüpsja lehmade lohaka hooldamise või tootmisjuht saamatu majandamise eest.

Kõik, mis me majandust intensiivarengutele juhtides ette võtame, peab toetuma sotsialistliku majanduse objektiivsetele arenguseadustele. Praegu oleme jõudnud oma ühiskonna niisugusesse arengujärku, kus ainult veenmise või põhjendamata ülesande pealesurumisega märkimisväärseid tulemusi pole võimalik saavutada. Üha vajalikumaks muutub majandamismeetoditega seaduspärasuste tunnetamine, nende toime õige arvestamine ja oskuslik kasutamine. Hea näide selle kohta on NLKP Keskkomitee 1982. aasta maipleenumi otsuste põhjal rakendatud abinõude kompleks põllumajanduses, mis tagas tootmise elavnemise ja majanduslike näitajate paranemise (meie vabariigis pole kahel viimasel aastal olnud ühtki kahjumiga töötavat majandit).

Tootmise intensiivistamist soodustavaks oluliseks teguriks osutusid hinnalisandid nende realiseeritud põllumajandussaaduste koguste eest, mis ületavad eelmise viisaastaku keskmise. Peale selle makstakse kuuekümmene seni kõige raskemas olukorras olnud majandile kolmel aastal hinnalisandit, mille eesmärk on aidata neid majanduslikult niisugusele järjele, et nad hiljem suudaksid ilma kõrvalise abita toime tulla.

Tegelik elu näitas sellise järeleaitamise otsustarbekust eelkõige seal, kus mahajäämuse põhjused olid organisatsioonilist laadi ja kus majandi juht, spetsialistid ning parteiorganisatsioon suutsid toetust õigesti ära kasutada. Osa majandeid töötab aga niisugustes tingimustes, et tootmise pidevaks arendamiseks jääb edaspidi siiski vahenditest puudu. Need on näiteks kuppelala ja samuti mõnede teiste piirkondade majandid, kus looduslikud ja majanduslikud tingimused võimaldavad tootmise arendamist võrdset teiste majanditega ainult siis, kui seda spetsiaalselt stimuleeritakse. Eesti NSV Agrotööstuskoondis peab leidma võimalusi nende majandite abistamiseks ja selleks ka otsustavalt tegutsema.

Olemasolevate vahenditega saab tootmise arengut, töö ja toodangu kvaliteeti senisest tõhusamalt stimuleerida. Näiteks on ju võimalik paremini kasutada raskekaaluliste nuumveiste realiseerimise eest makstavat hinnalisandit, mõjusamalt rakendada materiaalse stimuleerimise fondi jne. Eriti tähelepanelikult tuleb suhtuda töötajate ettepanekutesse tootmise efektiivsuse suurendamiseks ja tootmiskorralduse täiustamiseks, sest nende ettepanekute tegijad on igapäevase töö probleemidega kõige paremini kursis.

Iikka enam ja enam avaldub meie kollektiivides kommunistide avangardiosa. Seda saab ja tuleb aga veelgi määravamaks muuta. Iga kommunist peab olema kõigile eeskujuks loova töösse suhtumise ja tugeva distipliiniga ning printsiipiaalse sallimatusega üks-

kõik kus ilmnevate ebakohtade ja puuduste vastu.

Koos agrotööstuskompleksi arengu ja selle juhtimise täiustamisega arenevad ning täiustuvad ka partei rajoonikomiteede ja parteiorganisatsioonide tegevus ning töömeetodid. Seniste kogemuste põhjal on end õigustanud parteitöö koordineerimine regiooniti. Regioonide parteisekretäride nõukogud aitavad eesrindlikke kogemusi üldistada ja levitada, kultuuritööd tõhustada, töötajate kvalifikatsiooni tõstmist ja parteiaktiivi õpetamist korraldada. Kõige rohkem on sellelaadseid kogemusi muidugi Pärnu ja Viljandi rajoonis, kus agrotööstuskoondised on töötanud juba pikemat aega.

Kõigis rajoonides ei saadud neid kogemusi üle võtta. Näiteks Võru rajoonis ei ole regioon moodustatud, kuid parteitöö uusi vorme otsitakse siingi: rajoonikomitee algatusel moodustati rajooni agrotööstuskoondise asutuste ja ettevõtete parteisekretäride nõukogu, kus arutatakse koondise aktuaalseid küsimusi, üldistatakse häid kogemusi, aidatakse kaasa partei rajoonikomitee pleenumite ja büroo koosolekute ettevalmistamisele.

Need kaugeltki mitte ainsad uued töövormid väärivad tähelepanu selle poolest, et need aitavad kooskõlastada rajooni agrotööstuskompleksi kuuluvate parteialorganisatsioonide tegevust. Aga see, et parteialorganisatsioonid tunnevad end ühtse perena, on pikk samm edasi koondise kõigi majandite, ettevõtete ja asutuste töö parema kooskõlastamise ning koordineerimise suunas.

Parteitöö uute, senisest tõhusamate vormide otsimisel ei tohi unustada juba läbiproovitud ja end õigustanud. Eelkõige rõhutaks vajadust muuta tulemusrikkamaks administratsiooni parteilise kontrolli komisjonide tegevust, suurendada parteilist mõju kõigis töökollektiivides farmide ja brigaadideni välja. Hästi on end õigustanud ajutiste parteigruppide moodustamine hooajatöödel, parteiorganisaatorite suunamine farmidesse ja teistesse väiksematesse kollektiividesse. On aga tarvis hoolikalt ette valmistada inimesi, kellele selles töös toetuda, siin ei tohi sallida formaalsust. Parteitöö keskmes peab alati olema inimene, kes töötab farmis, põllul, töökojas, ehitusel või kes tootmist juhib. Igasuguse ettevõtmise tulemused olenevad alati eelkõige sellest, kuidas inimesed püstitatavaid ülesandeid mõistavad, kuidas suudetakse kollektiive nende täitmisele suunata ja innustada.

Tahan lõpuks avaldada veendumust, et Eesti NSV Agrotööstuskoondise töötajad teevad kõik neist oleneva, tähistamaks NLKP XXVII kongressi uute töövõitudega, tagamaks hoogne edasimineku järgmisel viisaastakul, kiirendades sellega tootlusprogrammi elluviimist.

IDEELINE VÕITLUS 1905. — 1907. AASTA VENE REVOLUTSIOONIS JA NÜÜDISAEG

TOOMAS KÄRIAHÄRM,
ajaloodoktor

Revolutsioonid kuuluvad niisuguste ühiskondlike ümberkujunduste hulka, milles avaldub kõige eredamalt arengu dialektika. Nad muudavad radikaalselt ühiskonnale, purustavad vana ja loovad uue, määrates ära riikide, rahvaste ja isegi kogu inimkonna edasiliikumise suuna pikkadeks ajaloo perioodideks.

XX sajandi algul toimus Venemaal lühikese aja vältel kolm revolutsiooni. Esimene neist, 1905.—1907. aasta revolutsioon, imperialismi ajastu esimene rahvarevolutsioon, algas dramaatiliste sündmustega Peterburis 80 aastat tagasi.

«See revolutsioon äratas poliitilisele elule tööliste ja talupoegade kõige laiemad hulgad ning teised elanikkonnakihid ja tähistas uue ajaloo perioodi — sügavate sotsiaalsete vapustuste ja revolutsioonilahingute perioodi — algust. Vaatamata lüüasaamisele, kõigutas see revolutsioon mõisniklik-isevalitsusliku korra aluseid, olles V. I. Lenini määratluse järgi Suure Oktoobri peaprooviks,» öeldakse NLKP Keskkomitee otsuses 1905.—1907. aasta Vene revolutsiooni 80. aastapäevast.

Esimene Vene revolutsioon on unikaalne kui uut tüüpi kodanlik-demokraatlik revolutsioon. Esmakordselt ajaloos oli selle juht töölikklass, kelle ümber koondusid kõik rõhutatud ja ekspluaateeritavad kihid. Olles kodanlik-demokraatlik oma sotsiaal-majanduslikult sisult — peamine ülesanne oli pärisorjuse jäänuste likvideerimine —, oli see revolutsioon erinevalt varem Läänes toimunud kodanlikest revolutsioonidest proletaarne võitlusvahendite ja -vormide poolest.

1905.—1907. aasta revolutsioon oli maailma ajaloos esimene revolutsioon, kus marksistlik

partei esimes iseseisva poliitilise jõuna, oma progammiga, täpselt väljatöötatud strateegia ja taktikaga. Klassilahingute käigus kasvatas ja karastas partei töörahvahulki poliitiliselt ning koondas nad proletariaadi ümber. Revolutsioon aastail avaldus V. I. Lenini kui suure teoreetiku ja proletariaadi juhi loov geniaalsus. Kompromissitus võitluses revisionismi ja oportunisti vastu kaitses ja arendas ta marksismi vastavalt uutele ajaloolistele tingimustele. Esimese Vene revolutsiooni kogemused rikastasid klassivõitluse teooriat ja aitasid 1917. aastal kukutada tsarismi ning seejärel kodanluse. Neil kogemustel on jääv tähtsus rahvastele, kes võitlevad sotsiaalse ja rahvusliku vabanemise ning sotsialismi ja rahu eest.

Esimeses Vene revolutsioonis astusid avalikkude võitluse juba revolutsiooni eel väljakujunenud kolm peamist poliitilist jõudu: isevalitsus ja mõisnikud, liberaalne kodanlus ning proletariaat koos oma liitlastega. Analüüsinud esimese Vene revolutsiooni õppetunde ja muutusi klassirühmituste ja jõudude vahekorras, kirjutas V. I. Lenin, et nende aastate «jooksul on klassid Venemaal esmakordselt avalikus poliitilises võitluses kindlad piirjooned omandanud ja välja kujunenud: poliitilised parteid, kes praegu eksisteerivad... väljendavad ennenägematu täpsusega nende klasside huve ja seisukohti, kes on kolme aasta jooksul küpsenud sada korda rohkem kui möödunud sajandi jooksul. Mustasajaline aadel, rahvuslik-«liberaalne» kodanlus, väikekodanlik demokraatia (trudovikud koos oma väikese pahempoolse tiivaga — esseeridega) ja proletaarne sotsiaaldemokraatia on selle ajaga kõik lõpetanud oma arengu «üsa»-perioodi...» (Teosed, 15. kd., lk. 242.) Igaühel neist leeridest olid oma ideelised alused ja sotsiaalne baas, erinevad ülesanded ja eesmärgid. Ükski poliitiline leer polnud seesmiselt täiesti homogeenne. Seda kinnitab kas või niisugune fakt, et 1905. aastal tekkis Venemaal üle 20 poliitilise partei, mis kõneleb poliitiliste jõudude kaugeleulatuvast seesmisest diferentseerumisest.

Revolutsioonilise demokraatia leeri tuumiku moodustas proletariaat, kuid sinna kuulusid ka talurahvas, linna väikekodanlus, demokraatlik haritlaskond jt. Parteiliselt kuulusid sellesse Venemaa Sotsiaaldemokraatliku Töölispartei (VSDTP) kõrval veel väikekodanlikud demokraatlikud parteid ja rühmad (esseerid, trudovikud jt.).

Revolutsiooni peajõud oli muidugi proletariaat, kelle võitluse tulemusest sõltus revolutsiooni saatus. Ent revolutsioon ei piirdunud üksnes otsese ja vahetu klasside võitlusega, see tähendas ka ägedat ideelist võitlust poliitiliste parteide vahel. «Klasside poliitilise võitluse kõige terviklikumaks, täielikumaks ja väljakujunenumaks väljenduseks on parteide võitlus.» (V. I. Lenin. Teosed, 10. kd., lk. 60.) Ideelises võitluses esimese Vene revolutsiooni päevil osalesid kõigi kolme poliitilise leeri parteid. Eriti

terav oli see võitlus sotsiaaldemokraatide ja kadettide kui liberaalse kodanluse peamise partei vahel. Äge ideeline heitlus toimus revolutsioonilise demokraatia leeris proletaarse partei ja mitteproletaarse väikekodanlike parteide (resp. voolude) vahel, samuti vormiliselt ühtses VSDTP-s endas. Parteisisene lõhe ja võitlus bolševike ja menševike vahel, mis sai alguse juba partei loomisest, teravnas ja süvenes revolutsiooni puhkedes.

Menševism oli peamine oportunistlik vool Vene sotsiaaldemokraatias. Menševikud desorganiseerisid ning lõhestasid tööliste ridu ja parteid nii organisatsiooniliselt kui ideeliselt. Neid ideeliselt purustamata polnud võimalik kindlustada proletariaadi hegemooniat ega partei avangardiosa revolutsioonis.

Milline oli menševike ideelis-teoreetiline platvorm?

Menševikud omandasid marksismi dogmaatiliselt ega mõistnud selle dialektikat. Tunnistades küll revolutsiooni objektiivsete tingimuste vajalikkust, alahindasid nad subjektiivset faktorit. Esimese Vene revolutsiooni iseloomu, liikumapanevaid jõude ja perspektiive hindasid menševikud lausa vastupidiselt bolševike seisukohtadele. Oma konverentsil 1905. aastal Genfis töötasid nad välja menševismi ideelis-poliitilise ja taktikalise platvormi alanud revolutsioonis. Menševike kontseptsioon rajanes eksiarvamusel, mis samastas imperialismiajastu muutunud tingimustes toimuva Vene revolutsiooni monopolismieelse kapitalismi perioodil XVIII ja XIX sajandil asetleidnud kodanlike revolutsioonidega Lääne-Euroopas. Ignoreerides muutusi klassijõudude vahekorras, pidasid menševikud revolutsiooni juhiks kodanlust, kelle abilise osas astub välja proletariaat. Talurahvast, kes oli proletariaadi esimene ja peamine liitlane, ei pidanud menševikud üldse revolutsiooniliseks jõuks. Seega eitasid nad proletariaadi hegemooniat ning tööliklassi ja talurahva liitu kui revolutsiooni võidu otsustavat tingimust.

VSDTP III kongressil võeti menševike väärväated hävitava kriitika alla. 1905. aasta suvel kirjutatud raamatus «Sotsiaaldemokraatia kaks taktikat demokraatlikus revolutsioonis» andis Lenin partei strateegilise plaani ja taktikalise joone igakülgse teoreetilise põhjenduse. Esmakordselt marksismi ajaloos töötas Lenin läbi imperialismiaja kodanlik-demokraatliku revolutsiooni isearasuste, liikumapanevate jõudude ja perspektiivide küsimused. Ta rõhutas: «Järjekindlaks võitlejaks demokratismi eest võib olla ainult proletariaat. Võidukaks võitlejaks demokratismi eest võib proletariaat olla ainult sel tingimusel, kui tema revolutsioonilise võitlusega ühineb talurahva mass.» (Teosed, 9. kd., lk. 42.) Lenin selgitas veenvalt, miks revolutsiooni juhiks on proletariaat, aga mitte kodanlus. Proletariaat kannatab ühelt poolt kapitalismi pärast, teiselt poolt kannatab ta veelgi enam kapitalismi puuduliku arenemise tõttu. Pärisorjuse jäänuste säilitamine takistas prole-

tariaadi võitlust sotsialismi eest. Seepärast oli vaja need kõrvaldada. Kodanlus ei saanud revolutsiooni juhiks olla seetõttu, et tema klassihuvid olid tsarismi huvidega läbi põimunud ning ta oli proletariaadi otsustavast võitlusest heidutatud. Lenin näitas, et talurahvas on revolutsiooniline jõud ja proletariaadi liitlane seetõttu, et ta oli oluliselt huvitatud mõisnike maavalduse likvideerimisest ja pärisorjuse igandite täielikust kaotamisest, mis võis teoks saada vaid võiduka revolutsiooni tulemusena ja töölisklassi juhtimisel.

Praktikas tähendas ja tähendab proletariaadi hegemoonia poolproletaarsete ja väikekodanlike hulkade poliitilist mõjutamist ja juhtimist, kodanliku demokraatliku piiratud paljastamist, võitlust kodanliku liberalismiga. Demokraatlikus revolutsioonis tähendab proletariaadi hegemoonia eelkõige liitu talurahvaga.

Esimene Vene revolutsioon lahendas praktikas hegemooniaküsimuse imperialismijastu kodanlik-demokraatlikus revolutsioonis. Esmakordselt ajaloos oli selleks töölisklass, kes andis uut tüüpi kodanlik-demokraatlikule revolutsioonile proletaarsed võitlusvahendid ja -vormid (massiline poliitiline streik, relvastatud ülestõus jt.). Ühtlasi oli Vene revolutsioon talurahvarevolutsioon. Esmakordselt kujunes revolutsiooni tules välja töölisklassi liit talurahvaga ja teiste mitteproletaarsete töötajate kihtidega. Ent see liit polnud veel küllalt kindel ja tugev, milles peitubki üks 1905.—1907. aasta revolutsiooni lüüasaamise peamisi põhjusi ja õppetunde.

Lenin töötas välja kodanlik-demokraatliku revolutsiooni sotsialistlikuks revolutsiooniks ülekasvamise teooria. Ta lähtus sellest, et kapitalism, mis oli varem etendanud progressiivset osa, oli nüüd muutunud reaktsiooniliseks jõuks. Venemaal olid revolutsiooni ülekasvamiseks sotsialistlikuks nii objektiivsed kui subjektiivsed tingimused.

Venemaa sotsiaal-majanduslike vastuolude omapära seisnes selles, et samaaegselt olid olemas kaht liiki vastuolud, toimus üheaegselt kaks sotsiaalset sõda: «... üks tänapäeva isevalitsuslik-feodaalse korra rüpes ja teine tulevase, juba meie silme all sündiva kodanlik-demokraatliku korra rüpes. Üks on üldrahvalik võitlus vabaduse (kodanliku ühiskonna vabaduse) eest, demokraatia eest, s. o. rahva-isevalitsuse eest, teine — proletariaadi klassivõitlus kodanluse vastu sotsialistliku ühiskonnakorralduse eest.» (V. I. Lenin. Teosed, 9. kd., lk. 275—276.) Kaks sotsiaalset sõda «on täiesti erilaadilised nii iseloomult ja eesmärkidelt kui ka nende sotsiaalsete jõudude koosseisult, kes on võimelised otsustavalt osa võtma ühest või teisest sõjast.» (Sealsamas, lk. 276.) Rõhutades korduvalt kodanlik-demokraatliku ja sotsialistliku revolutsiooni põhimõttelist erinevust, vaatles Lenin neid kui ühe ahela kahte lüli: «Proletariaat peab viima lõpuni demokraatliku pöörde, liites

enesega talurahva hulga selleks, et jõuga murda isevalitsuse vastupanu ja paralüüeerida kodanluse kõikuvus. Proletariaat peab teostama sotsialistliku pöörde, liites enesega elanikkonna poolproletaarsete elementide massi selleks, et jõuga murda kodanluse vastupanu ja paralüüeerida talurahva ja väikekodanluse kõikuvus.» (Sealsamas, lk. 78.) Samas hoiatas Lenin ette ruttamisohu ja demokraatliku vabariigi astmest ülehüppamise eest.

Esimene Vene kodanlik-demokraatliku revolutsiooni antikapitalistlik olemus väljendus selgelt võimuküsimuse praktilisel lahendamisel revolutsioonilise rahva poolt. Uue revolutsioonilise võimu organiteks said Ivanovo-Voznessenskis, Peterburis, Moskvast ja paljudes teistes linnades loodud tööliste, talupoegade ja soldatite saadikute nõukogud. Nõukogudes nägi Lenin tulevase sotsialistliku riikluse algkuju, mis kinnistus lõplikult pärast Oktoobrirevolutsiooni võitu. Siinjuures on kohane nimetada, et Eestis kehtestati ligemale 50 vallas revolutsiooniline omavalitsus (komiteed, «vabariigid»). Lenin kõrvutas Baltimaade valitavaid külaorganite saadikute nõukogudega ja nimetas neid organiteks, «... mis tegelikult olid uue revolutsioonilise võimu algidudeks...» (Teosed, 10. kd., lk. 134—135).

Muidugi ei saa esimese Vene revolutsiooni kapitalismivastaseid tendentse ülehinnata ega absolutiseerida. Prevaleerisid siiski ülddemokraatlikud, mitte sotsialistlikud eesmärgid.

Kodanlik-demokraatliku revolutsiooni ülekasvamiseks sotsialistlikuks on vajalik kapitalismi vastuolude kaugelearenenud küpsus, nende läbipõimimine feodalismi vastuoludega ning nende omavaheline tihe seos. Hilisemad XX sajandi kodanlik-demokraatlikud revolutsioonid on tõendanud, et feodalismi vastu suunatud demokraatlike abinõude järjekindel elluviimine kõigutab paratamatult ka erakapitalistlike suhteid, et kodanlik-demokraatliku revolutsiooni võit on laiemas mõttes juba sotsialistliku revolutsiooni algus. Põhimõtteliselt on demokraatliku revolutsiooni sotsialistlikuks ülekasvamise leninlik kontseptsioon universaalse iseloomuga, kuna selle põhiidee on revolutsiooniprotsessi järjepidevus. Globaalses ulatuses täheldame niisugust pidevust ülemaailmses revolutsiooniprotsessis, inimkonna kapitalismilt sotsialismile üleminekus, mis moodustabki meie ajastu põhisisu.

Kõne all olev teooria ei välista sotsialistliku revolutsiooni ettevalmistamise ja sellele ülemineku vormide mitmekesisust. Lenin on öelnud: «Kõik rahvused jõuavad sotsialismi, see on paratamatu, kuid mitte kõik ei jõua täiesti ühtviisi, igaüks toob omapära ühte või teise demokraatia vormi, proletariaadi diktatuuri ühte või teise erikujusse, ühiskondliku elu mitmesuguste külgede sotsialistlike ümberkujunduste nii- või teistsugusesse temposse.» (Teosed, 23. kd., lk. 57.)

Menševikud suhtusid võimuküsimusesse erinevalt bolševikest. Nad olid ajutisest revolutsioonilisest valitsusest osavõtmise vastu põhjendusega, et see ähvardavat lahustada proletariaati kodanlikus demokraatias. Menševikud panid VSDTP-le ette piirduda «äärmise revolutsioonilise opositsiooni partei» rolliga. Nende loogika järgi tuli välja, et võim poleks läinud mitte proletariaadi ja talurahva revolutsioonilis-demokraatlikku diktatuuri kehastavale ajutisele revolutsioonilisele valitsusele, vaid revolutsioonivaenulikult meelestatud liberaal-monarhistlikule kodanlusele. Menševike kapitulantlik tees võimust loobumisest oli loomulikult kasulik ainult kodanlusele, kes rahvaliidumist ära kasutades tahtiski võimu juurde pääseda. Selline võimuküsimuse lahendamine tähendas ühtlasi anarhistlikku laadi avantürismi, mis eitas proletariaadi osalemist demokraatlikus revolutsioonis ja demokraatlikes ümberkujundustes üldse, tähendas proletariaadi ja tema partei isoleerimist rahvahulkade võitlusest. Menševikud arendasid lõhestustegevust ka nõukogudes, milles nad nägid tööliste legaalse massipartei prototüüpi, mitte aga relvastatud ülestõusu ettevalmistamise ja võimu haaramise staapi.

Menševike taktika relvastatud ülestõusu suhtes oli kahepalgeline. Nad ei eitanud ülestõusu võidu võimalikkust, kuid ei lugenud seda tingimata vajalikuks ega vältimatuks «proletariaadi nõrga organiseerituse tõttu». Praktikas ei teinud menševikud midagi ülestõusu sõjalis-tehniliseks ettevalmistamiseks, mis sisuliselt tähendas proletariaadi ühepoolselt relvituks jätmist kontrrevolutsiooni sõjalis-politseilise terrori ees. Niisugune taktika määras ülestõusu nurjumisele juba eos. «Ei oleks tarvis olnud relvi haarata,» ütles Plehhanov. Vastupidi, ütlesid bolševikud, relvad oleks tulnud haarata veel energilisemalt.

Rahva vabadusvõitluse avangardis oli bolševike partei eesotsas V. I. Leniniga — uut tüüpi partei, kes tegelikkuses ühendas revolutsiooniteooria töölisliikumisega. «Tuginedes kindlalt töörahvahulkadele ning väljendades nende lootusi ja püüdlusi, kasvatas ja karastas partei neid poliitiliselt klassilahingute käigus ning koondas proletariaadi ümber,» öeldakse NLKP Keskkomitee otsuses 1905.—1907. aasta Vene revolutsiooni 80. aastapäevast. Teatavasti viidi uut tüüpi proletaarse marksistliku partei loomine Venemaal lõpule VSDTP II kongressil 1903. aastal. Kongress võttis vastu partei esimese programmi, milles määrati kindlaks partei ülesanded revolutsiooni kõigil etappidel. Lähemaks ülesandeks seati isevalitsuse kukutamine ja demokraatliku vabariigi loomine. Partei sündis ägedas ideelises võitluses oportunistidega, kes ei pannud — lüüasaamisele vaatamata — relvi maha ka hiljem.

Menševikud ei mõistnud marksistliku partei kui tööliklassi organiseerija ja ideelise juhi tähtsust. Esimeses Vene revolutsioonis jätkasid nad rünnakuid partei ideeliste ja organisatsiooniliste aluste vastu. Sellele vaatamata võttis

VSDTP IV kongress vastu põhikirja, mille esimene paragrahv sõnastati Lenini formuleeringus: «Partei liikmeks loetakse igauhte, kes tunnistab tema programmi ja toetab parteid nii ainelistel vahenditega kui ka isikliku osavõtuga ühest parteiorganisatsioonist.»

Esmakordselt võeti partei põhikirja demokraatliku tsentralismi formuleering, mis sellest ajast peale kuulub sinna parteiehituse tähtsaima organisatsioonilise põhimõttena.

Partei V kongressil tulid menševikud välja ettepanekuga kutsuda kokku töölikongress, et asutada seal «laialdane töölispartei» sotsiaaldemokraatidest, esseeridest, trudovikest, parteitutest jt. See idee oli suunatud iseseisva illegaalse revolutsioonilise töölispartei vastu ja taotles tegelikult partei likvideerimist, tema lahustumist parteitus massis, muutumist liberaalseks töölisühinguks. Kongress mõistis niisuguse kavatsuse hukka.

1906. aastal toimus parteis laialdane diskussioon Riigiduumasse suhtumise küsimustes. Menševikud nägid duumas «üldrahvalikku poliitilist keskust», kes suudab võitlust isevalitsuse vastu koordineerida. Nad kutsusid proletariaati üles toetama kodanlikku duumat ja kodanliku valitsuse moodustamist. Sellega menševikud nagu liberaalidki levitasid konstitutsioonilisi illusioone ja desorganiseerisid tööliste revolutsioonilist võitlust, püüdes seda suunata parlamentliku reformivõitluse sängi. Paljastades menševikke, märkis V. I. Lenin, et «... rahvaesindus on null, kui ta pole täisvõimuline, kui ta on kokku kutsutud vana võimu poolt, kui tema kõrval püsib alles vana võim». (Teosed, 11. kd., lk. 97.) «Tõsise tähtsuse, otsustava tähtsuse omandab ainult avalik revolutsiooniline võitlus...» (Teosed, 9. kd., lk. 348.)

Lenin pidas lubamatuks blokki kadettidega ja teiste mitterevolutsiooniliste elementidega duumas. Ent ta pidas vajalikuks, «et sotsiaaldemokraatia peab kasutama ära Riigiduumat ja tema kokkupõrkeid valitsusega või konflikte duumas, võideldes tema reaktatsiooniliste elementide vastu, halastamatult paljastades kadettide ebajärjekindlust ja kõikuvust...» (Teosed, 10. kd., lk. 269.) Partei V kongressil võeti vastu bolševistlik resolutsioon suhtumises Riigiduumasse.

Kõigi nelja Riigiduumaga (1906—1917) tegevus kinnitab Lenini põhimõttelist hinnangut. Piiratud õigustega esindusasutusena ei kujutanud jõuetu duuma endast isegi mitte kodanlikku parlamenti, kuigi tema asutamine tähendas teatud sammu isevalitsuse kodanlikuks monarhiaks muutmise teel. Revolutsioonijärgsed mõisniklik-kodanlikud duumad olid avalikult kontrrevolutsioonilised ja aitasid valitsusel revolutsioonilist liikumist maha suruda. Võttes osa II—IV duumast, kasutasid bolševikud seda tribüüni revolutsiooni huvides, propageerisid partei programmilisi seisukohti, paljastasid isevalitsuse rahvavaenulikkust olemust ja kodanluse reetlikkust. Legaalse, sealhulgas parlamentliku,

ja illegaalse töö oskusliku ühitamise bolševistlikul kogemusel on eeskuju andev tähtsus neile kommunistidele, kes tegutsevad praegu analoogilistes tingimustes.

Seoses Riigiduumaga tekkis küsimus suhtumisest mitteproletaarsetesse parteidesse. Bolševike ja menševike erinev suhtumine neisse oli Lenini sõnade järgi «... peaaegu kõikide ja kindlasti kõikide oluliste lahkemiliste ja eriarvamuste tegelikuks põhjuseks proletariaadi praktilise poliitika küsimuste alal Vene revolutsioonis...» (Teosed, 12. kd., lk. 446.) Menševike taktikale blokist kodanlike parteidega vastandasid bolševikud vasakbloki, demokraatliku ühisrindede taktika proletariaadi juhtimisel.

VSDTP V kongressil võeti vastu väga tähtis bolševistlik resolutsioon kodanlikesse parteidesse suhtumisest. Selles tõmmati selge piir proletariaadi ja kodanlike parteide vahele, kelle suhtes töölisklass teostab iseseisvat poliitikat. Samas märgiti, et partei peab viima enda järel väikekodanlikud (rahvasotsialistid, Töörühm, esseerid) parteid, mitte üksnes isevalitsuse, vaid ka liberaalse kodanluse vastu, kusjuures «siit tulenev ühine tegevus ei tohi võimaldada mingisugust taganemist sotsiaaldemokraatlikust programmist ja taktikast» (sealsamas, lk. 159). See tähendas menševismi lüüasaamist. Bolševike taktikaline peajoon revolutsioonis sai üldparteiliseks jooneks. Resolutsioonis ilmnes partei paindlik, kuid samal ajal printsiipaalne taktika suhtumises proletariaadi liitlastesse. Lenin rõhutas, et vasakbloki taktika tuleneb kõigi revolutsioonide kogemustest ja on kohustuslik töölisklassi marksistlikele parteidele kõigis kodanlik-demokraatlikes liikumistes. Vasakbloki taktika on teinud paljukordselt läbi ajaproovi ja seda kasutavad meie päevil oma võitluses edukalt paljude maade kommunistid.

VSDTP IV kongressil 1906. aasta aprillis ühinesid bolševikud ja menševikud ainult vormiliselt. Mõlemad voolud säilitasid oma iseseisvad organisatsioonid ja jäid erinevatele platvormidele revolutsiooni põhiküsimustes. «Menševikega olime aastail 1903—1912 mitu aastat vormiliselt ühtses sotsiaaldemokraatlikus parteis, kuid ei katkestanud kunagi ideelist ja poliitilist võitlust nende kui oportunistide ja kodanluse mõju proletariaadi hulka kandjate vastu,» kirjutas V. I. Lenin. (Teosed, 31. kd., lk. 52.) Bolševike otsustav võitlus menševike vastu, nende pidev selgitustöö partei liikmete hulgas andis positiivseid tulemusi. Partei V kongressil, mis toimus 1907. aasta aprillis-mais, sai võidu Lenini bolševistlik joon.

Bolševike võitlus menševike vastu polnud üksnes VSDTP sisemine asi ega ainult Vene revolutsiooni küsimus. Selles väljendus töölisliikumise revolutsioonilise tiiva võitlus oportunistmiga rahvusvahelises mastaabis. Menševismi kui rahvusvahelise oportunisti ühe erikuju poliitiline joon langes ühte või oli lähedane II Internatsionaali oportunistide plat-

vormiga. E. Bernstein jt. oportunistide liidrid hülgasid revolutsioonilised võitlusmeetodid ning väitsid, et relvastatud ülestõusude ja barrikaadivõitluse ajad on möödas. Lähtudes II Internatsionaali valitsevast dogmast, olid nad proletariaadi hegemoonia vastu, heitsid kõrvale kodanlik-demokraatliku revolutsiooni sotsialistlikuks ülekasvamise idee. Nagu menševikudki, pidasid Lääne oportunistid liberaalset kodanlust Vene revolutsiooni juhiks. Tsentrist Kautsky arvas, et proletariaat võib hegemooni positsiooni hõivata ainult ajutiselt. Revolutsiooni eesmärgiks kuulutasid nad Lääne-Euroopale iseloomuliku kodanlik-parlamentaarset korra loomist Venemaal.

Esimese Vene revolutsiooni poolt päevakorrale tõstetud proletariaadi revolutsioonilise võitluse probleemide ümber ägenes ideeline võitlus II Internatsionaali sotsialistlikes parteides. Selgepiirilisemalt kui varem tuli nüüd ilmsiks kolm voolu: parempoolne avalik oportunism (Bernstein, Hyndman, Bissolati jt.), tsentrist kui marksistliku fraseoloogiaga maskeeritud oportunism (Kautsky, MacDonald, Thomas, Vandervelde, Bauer jt.) ning vasakpoolne revolutsiooniline suund, mida esindasid bolševikud eesotsas V. I. Leniniga ning sotsiaaldemokraatlike parteide vasaktiiva tegelased (Mehring, Luxemburg, Liebknecht, Blagoev, Kolarov jt.). Tugevnes bolševistliku, leninliku suuna autoriteet rahvusvahelises töölisliikumises.

Menševike joonega enamal või vähemal määral põhimõtteliselt sarnaseid seisukohti võib kohata meie kaasaja oportunistlike voolude teoorias ja praktikas, mis ei vasta töötajate tõelistele huvidele ja tõukavad töölisliikumist koostööle kodanlusega. Seetõttu on bolševike ja menševike vahelise ideelise võitluse ning menševismi ideelise purustamise ajaloolisel kogemusel hiigelsuur metodoloogiline ja praktiline väärtus.

Bolševikel tuli pidada ägedat ideelist võitlust mitte üksnes menševike ja teiste väikekodanlike parteide, vaid ka liberaalse kodanluse vastu. Lenini ideepärandist esimese Vene revolutsiooni päevil võime leida rohkesti liberaalse kodanluse platvormi, programmi ja poliitikat analüüsivaid materjale. Liberaalse kodanluse leeri iseloomustas Lenin dialektiliselt. Ta märkis isevalitsuse ja kodanluse huvide teatavat ühtlängemist, kuid osutas ka ületamatutele vastuoludele nende vahel. Lenin hoiatas nii liberaalide ja isevalitsuse vaheliste konfliktide ülehindamise kui ka nende alahindamise eest.

Liberaalse kodanluse seisund oli kõikuv ja kahepalgeline. Et kodanlus oli huvitatud kapitalismi vabast arenemisest ja poliitilise võimu juurde pääsemisest, siis oli ta isevalitsusega legaalses opositsioonis, nõudis konstitutsioonilist valimiskorda ja kodanikuõigusi, tahtis suunata Venemaad kodanlikule teele Lääne-Euroopa mudelit eeskujuks võttes. Et aga kodanlus oli ekspluataatorlik klass, siis kartis ta «... hulkade liikumist rohkem kui reaktisiooni» (V. I. Lenin. Teosed, 18. kd., lk. 326) ning

püüdis tsarismiga kokku leppida. «Kodanluse ja proletariaadi antagonism sunnib kodanlust püüdma säilitada vana võimu teatud vahendeid ja institutsioone, et rakendada neid vahendeid proletariaadi vastu.» (Teosed, 12. kd., lk. 418.) Lenin kirjutab, et liberaalne kodanlus taotleb «... võimalikult rahulikumat sobingut tsaari ja revolutsioonilise rahva vahel, ja sealjuures sellist sobingut, millega kõige rohkem võimu langetaks temale, kodanlusele, kõige vähem — revolutsioonilisele rahvale, proletariaadile ja talurahvale.» (Teosed, 9. kd., lk. 7.)

Liberaalne kodanlus astus kohe revolutsiooni algul välja ühiskonna revolutsioonilise ümberkujundamise vastu, vastandades sellele reformistliku alternatiivi. Kodanlik-reformistlike ideede levitamiseks püüdsid liberaalid haarata enda kätte kontrolli rahvahulkade liikumise üle, tehes erilise panuse talurahva, linna väikekodanluse ja poolproletaarsete kihtide väheste poliitilisele teadlikkusele ja kõikumisele. Küsimusel, kelle järel lähevad rahvahulgad, oli erakordne tähtsus. Kas bolševikud viivad revolutsiooni relvastatud ülestõusuni või suunavad liberaalid revolutsiooni reformistliku tööliikumise raamesse? Siit tulenes kogu revolutsiooni vältel toimunud äge võitlus bolševike ja liberaalide vahel rahvahulkade poliitilise orientatsiooni eest. Proletariaadil tuli oma juhtivat osa kindlustada võitluses reformismiga, konstitutsiooniliste illusioonide, näilise parteituse, liberaalide ja valitsuse mitmesuguste kontrrevolutsiooniliste manöövrite vastu.

Esimeses Vene revolutsioonis oli kodanlus kontrrevolutsiooniline jõud, kes tahtis monarhiat säilitada ja revolutsiooni peatada. Temast polnud järjekindlat võitlejat isegi mitte feodaaligandite täieliku kaotamise eest. Revolutsioonikogemus näitas, et kodanlus reedab üldrahvalikud huvid alati, kui ohtu satuvad tema klassihuvid, ja on valmis liitu astuma kõige tagurlikumate jõududega töörahva vastu.

Ideline võitlus esimese Vene revolutsiooni ümber jätkub. Nüüdisaja mitte-marksistlik historiograafia pole ühenäoline metodoloogilises plaanis ega poliitiliselt värvingult. On avalikke antikommuniste, äärmuslasi, kes ei varja oma vaenulikkust suhtumist revolutsioonisse üldse. On liberaalseid objektiviste, kes ei keeldu dialoogist nõukogude autoritega ja kasutavad mõnikord isegi marksistlikku terminoloogiat, väljumata seejuures kodanlikule ajalooteadusele iseloomulikest kontseptsioonidest ja skeemidest. Suurem osa Lääne nüüdisaegseid ajaloolasi astub välja «ideoloogilise dogmatismi» ja «parteilise piiratuse» vastu, mis segavat töö väljaselgitamist. Näilise parteituse, neutraalsuse ja apoliitilisuse fassaadi taga peavad nad tegelikult võitlust marksistlik-leninliku ajalookäsituse vastu, seavad kahtluse alla või näitavad väärvalguses selle põhiseisukohti, eriti aga õpetust ühiskondlik-majanduslike formatsioonide vahetumisest, klassivõitlusest ja revolutsioonist.

Kodanlike ajaloolaste pöördumine revolutsiooniteema poole pole juhuslik. Klassilahingud kapitalimaades sunnivad kodanluse ideoloogide tähelepanelikult tundma õppima ja hindama Vene revolutsioonide õppetunde. Nende arvates kujutab 1905.—1907. aasta revolutsioon Venemaal endast omalaadselt ajaloolist «mudelit» nn. kolmandas maailmas nüüdisajal toimuvate protsesside tundmaõppimiseks. Juba kaua aega otsivad kodanlikud sotsioloogid sotsiaalsele revolutsioonile alternatiivset sotsiaalse arengu «globaalset prototüüpi». Niisuguste otsingute intensiivsus ja kapitalismi positsioonide nõrgenemine on otseses sõltuvuses.

50-ndate aastate lõpust alates on kodanlikus historiograafias laialt levinud «moderniseerimise» teooria, mis on ka kolme Vene revolutsiooni interpreteerimise metodoloogiline alus. Selle doktriini üks lähtepunkte on W. Rostow' raamatus «Majandusliku kasvu staadiumid» esitatud kontseptsioon, mille järgi ühiskonna liikumine madalamatelt staadiumidelt kõrgematele seatakse sõltuvusse eranditult tehnilistest ja majanduslikest faktoritest ning industrialiseerimisest. Rostow' «kaasaja ajaloo üldteooria» ideoloogiline suunitlus on selgelt ühemõtteline: asendada marksistlik õpetus formatsioonidest ja nende seaduspärasest vahetusest kasvustaadiumide teooriaga. Princetoni ülikooli professor C. Black asendab Rostow' kasvustaadiumid «moderniseerimise» perioodidega. «Moderniseerimise» sisuks on agraarse ühiskonna transformeerumine urbanistlikuks ja industriaalseks, millele järgneb «ühiskonna integratsioon» — sotsiaalse struktuuri reorganiseerimine majandusliku ja sotsiaalse transformeerumise resultaadina. «Moderniseerimine» kuulutatakse kogu käesoleva ajastu põhiküsimuseks, milles kajastuvat «kõik inimkonna kõrgeimad püüdlused» (D. Apter).

Esimese Vene revolutsiooni kodanlikud kontseptsioonid peegeldavad imperialistliku kodanluse poliitilist strateegiat kapitalismi üldkriisi nüüdisetapil. Nendes pole kohta revolutsiooni kui sotsiaalse arengu radikaalseima teguri töepärasele hindamisele. Vene revolutsioonis nähakse stiihilist mässu «vene traditsioonides» või Lääne kodanlike revolutsioonide hilinenud varianti, mis oli suunatud eranditult feodalismi vastu. Kodanlikud autorid lähevad vaikides mööda esimese Vene revolutsiooni kapitalismi- ja imperialismivastasest küljest. Nad eitavad seost esimese Vene revolutsiooni ja 1917. aasta revolutsioonide vahel ega tunnista kodanlik-demokraatlikku revolutsiooni sotsialistlikuks ülekasvamise võimalikkust, kuigi ajalugu on näidanud vastupidist.

Mitmete kodanlike ajaloolaste töedes pannakse kahtluse alla 1905.—1907. aasta revolutsioon kui ajalooline fakt. Üks tuntumaid Vene revolutsiooni uurijaid Läänes, Ameerika ajaloolane Th. von Laue arvab, et «Vene 1905. aasta kriisi saab vaevalt nimetada revolutsiooniks: troonile ei istunud uus valitseja, võim ei läinud ühelt klassilt teisele. See, mis juhtus,

oli sarnane halva ilma mõõdukale puhangule — niisugune oli tsaari arvamus, ja ta polnud kaugele tõest». Inglise-Kanada ajaloolane J. Keep kirjutab: «Sisuliselt oli see, mis juhtus, stiihiline ja kaootiline rahvaliidumine anarhistliku kallakuga, milles sotsiaalsed ja rahvuslikud grupid järgisid erinevaid, sageli vasturääkivaid eesmärke.» Ameerika ajaloolane E. Taylor räägib «korratust, kuid verisest ülestõusude seeriast, mida tavaliselt nimetatakse 1905. aasta Vene revolutsiooniks». Detsembri relvastatud ülestõusu Moskvas kujutavad kodanlikud ajaloolased kui kitsa revolutsionääride grupi poolt inspireeritud juhuslikku vandenõu, millel puudus rahva toetus. J. Keep nimetab Moskva ülestõusu bolševistlikuks «müüdiks» ja «avantüüriks». Pole kahtlust, et «vene mässu» kontseptsiooniga tahavad kodanlikud ajaloolased kompromiteerida revolutsiooni fenomeni üldse ning veenda lugejat Vene kogemuse «kahjulikkuses» ja «mittevajalikkuses».

Lenini kolme leeri kontseptsioonile vastandavad nad kahe leeri teooria, mille kohaselt peamisteks jõududeks 1905. aasta liikumises olid valitsus ja liberaalid. Viimased olevat etendanud juhtivat osa «opositsiooni ühistrindes». Kodanlikud autorid ei hõia kokku värve, kujutamaks kodanlike liberaale demokraatide ja revolutsionääradena, kelle «üldrahvalik» ja «klassiülene» liikumine kõige enam vastanud rahva ja maa arengu (mõistagi kodanliku) vajadustele. Liberaalide reformistlikku programmi pakutakse välja kui revolutsiooni optimaalset alternatiivi.

Tendentslikult käsitleb Lääne historiograafia töölisklassi võitlust, eitatakse tema juhtivat osa. Töölisklassi väljaastumisi kuni 1905. aasta sügiseni on kujutatud kui stiihilist purset, millele sotsiaaldemokraadid avaldasid vähe mõju. Püütakse näidata, et parteil ja töölisklassil olid erinevad eesmärgid: esimesel poliitilised, teisel majanduslikud. Katse viia töölisklassi liikumine välja poliitika sfäärist ei tähenda midagi muud kui korduvalt püüet näidata väärvalguses töölisklassi ja tema avangardi — partei — suhteid, lüüa nende vahele kiilu, vastandada proletariaadi võitluse majanduslikku vormi poliitilisele. Töölisklassi liikumise «politiseerumist» 1905. aasta oktoobris põhjendatakse liberaalse kodanluse mõjuga, kellega proletariaat olevat liitunud. Bolševike partei olnud rahvahulkadest lahus seisev «kitsa eliidi» partei, kes «manipuleerinud» rahvamassidega oma kitsastes poliiti-

listes huvides. Talurahvaliidumine olevat piiratud erandlikult vaid majanduslike nõudmistega ega olevat väljunud kehtiva korra raamest. Talurahvast ennast kujutatakse kui tumedat, poliitiliselt indiferentset ja tsaartruud massi.

Näeme, et terve rida nüüdisaja kodanliku ajalooteaduse kontseptsioone on pärit vanast kadetlik-menševistlikust pärandist, kus soovitud ja illusoorset serveeritakse ajaloolise tõe pähe. Nõukogude ajaloolased on niisugused faktidega vastuolus olevad ja ajaloolist tegelikkust kõige jämedamalt moonutavad seisukohad veenvalt ümber lükanud. Esimese Vene revolutsiooni kodanlike võltsingute ja nende klassisisu paljastamine jääb marksistlike ajaloolaste ülesandeks edaspidigi.

Kodanlikud ajaloolased pisenendavad ka nimetatud revolutsiooni rahvusvahelist tähtsust ja piiravad selle peamiselt Venemaaga. Ometi on teada, et demokraatlik revolutsioon Venemaal andis tõuke töölis- ja sotsiaaldemokraatliku liikumise elavnemisele mitmetes arenenud kapitalistlikes maades, sealhulgas Saksamaal, Prantsusmaal, Itaalias. Suure vaimustusega võtsid Vene revolutsiooni vastu niisugused maailmakultuuri suurkujud nagu Anatole France, Bernard Shaw, Mark Twain, Jack London ja paljud teised. Saksa sotsiaaldemokraatia vasaktiiva tuntumaid juhte Karl Liebknecht hindas sündmusi Venemaal kui pöördepunkti Euroopa rahvaste ajaloos. Ta kirjutas: «Venemaal puhkes revolutsioon. Ja töölisklass on tema kandja... Võidus tsarismi üle, mille poole püüdleb nüüd Vene töölisklass, näeb rahvusvaheline proletariaat eeldust oma võiduks kapitalismi üle. Mis puutub vene rahva vabadusvõitluse kurjategijate bande vastu, mis nimetab end Vene valitsuseks, siis siin võib veendunult öelda, et venelaste võit — see on Saksa võit, Euroopa võit, internatsionaalne võit.»

*

Esimene Vene revolutsioon, millega algas uus ajastu — sügavate poliitiliste vapustuste ja revolutsioonilahingute ajastu —, oli tööpoolest Suure Oktoobri peaprooviks. «Ilma niisuguse «peaproovita», nagu 1905. aastal, ei oleks 1917. aastal olnud võimalik ei kodanlik veebruarirevolutsioon ega ka proletaarne Oktoobrirevolutsioon.» (V. I. Lenin. Teosed, 29. kd., lk. 284.)

PANUS NÕUKOGUDEMAA ÜHTSESSE TEADUS- POTENTSIAALI

ARNO KÖÖRNA,
Eesti NSV

Teaduste Akadeemia asepresident
GALINA VARLAMOVA,
Eesti NSV Teaduste Akadeemia
teadusliku peasekretäri asetäitja

Partei poolt püstitatud ülesanne — viia Nõukogudemaa rahvamajandus intensiivarengu-teele — eeldab kogu riigi ulatuses ühtse teadus- ja tehnikapoliitika teostamist ning selle alusel teaduslik-tehnilise progressi kiirendamist. Niisuguste eesmärkide seadmine on kooskõlas arenenud sotsialismi ajajärgu seaduspärasustega, see on objektiivselt tingitud meie maa majanduse kogu senisest arengukäigust. Seepärast on teaduse ja tehnika arengule ning sellealastele ülesannetele palju tähelepanu pööratud partei XXVI kongressi otsustes, samuti NLKP Keskkomitee pleenumitel. Üksikasjalikult käsitletakse neid ülesandeid NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruses «Abinõudest teaduslik-tehnilise progressi kiirendamiseks rahvamajanduses».

«Partei jõupingutused on eeskätt suunatud meie maa majanduse intensiivistamise lõpuleviimisele teaduse ja tehnika progressi tunduva kiirendamise ning sotsialistliku majandamise vormide ja meetodite igakülgse täiustamise ja parandamise alusel. Ainult niiviisi saab luua kõige eesrindlikuma, arenenud sotsialismi rangetele nõuetele vastava materaal-tehnilise baasi ja järelilikult tagada nõukogude rahva heaolu kvalitatiivselt uue taseme,» rõhutatakse K. U. Tšernenko artiklis «Arenenud sotsialismi nõuete tasemele».

Selleks, et lähemal aastail oluliselt tõsta kõigis majandusharudes tööviljakust, tagada maailma parimate näidiste tasemel masinate, seadmete ja materjalide tootmine, on vaja

printsipiaalselt uut tehnikat ja tehnoloogiat rakendades tootmist ümber seadmestada, tõsta sel eesmärgil tehtavate teadusuuringute ning katse- ja konstrueerimistöde taset.

Teaduse suundumus arenenud sotsialismi tähtsamate teaduslik-tehniliste ja sotsiaal-majanduslike probleemide lahendamisele eeldab ka teaduse juhtimise, korraldamise ja planeerimise süsteemi täiustamist. Tänapäeva vajadustele vastab kõige paremini teaduse ja tehnika sihtprogrammiline planeerimise meetod. Sel viisaastakul on Nõukogudemaa aktuaalseimate rahvamajandusprobleemide lahendamiseks koostatud 170 üleliidulist teaduslik-tehnilist programmi, mida on asutud täitma. Selles suures töös osalevad ka Eesti NSV Teaduste Akadeemia ja teised meie vabariigi teadusasutused, mis moodustavad üleliidulise ühtse teaduspotsentsiaali koostisosa. ENSV TA asutused võtavad praegu osa 18 üleliidulise teaduslik-tehnilise programmi, sealhulgas 9 sihtkompleksprogrammi elluviimisest, kusjuures nendele töödele suunatakse igal aastal umbes neljandik kõigist teadusuuringuteks ning katse- ja konstrueerimistöödeks eraldatud vahenditest. Teistest suuremal määral on üleliiduliste programmidega hõlmatud meie akadeemia füüsika, küberneetika, keemilise ja bioloogilise füüsika ning keemia instituut.

Elu on näidanud, et niisugune osalus soodustab kohalikke vajadusi arvestavate uuringute laienemist ja süvenemist. Just tänu koostööle üleliiduliste ja vennasvabariikide juhtivate teadusasutustega on Nõukogude Eesti teadlased saavutanud silmapaistvaid tulemusi biotehnoloogias, lasertehnikas ning -tehnoloogias, loodusvarade kompleksse kasutamise võimaluste väljaselgitamisel ja muudes perspektiivsetes uurimissuundades, millel on otsustav tähtsus teaduslik-tehnilise progressi kiirendamisel.

ENSV TA Majanduse Instituut osaleb **üleliidulise teaduslik-tehnilise progressi kompleksprogrammi koostamises**, mille ühe osa moodustab meie vabariigis teaduse ja tehnika arendamise piirkondlik programm. Selle suure töö esimese osana valmis arenguprogramm aastaiks 1986—2005, mille EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu heaks kiitsid. Nüüd on käsil selle töö teine järk: tehakse ettevalmistusi piirkondliku programmi koostamiseks aastani 2010 ja ühtlasi otsitakse lahendusi selliste majanduse sõlmprobleemidele, mis esimesel etapil jäid lahtiseks.

Mittenaftakütuste (Eesti NSV-s meie kõige levinuma maavara põlevkivi) maardlate hõlvamise ja kompleksse kasutamise programmiga on seotud neli ENSV TA instituuti. Termofüüsika ja Elektrofüüsika Instituudis uuritakse võimalusi, kuidas erinevate leiukohtade põlevkivi energiatööstuses laialdasemalt ja tulemuslikumalt tarvitada. Üks eesmärk on määrata

kindlaks põlevkivi perspektiivne osa NSV Liidu loodepiirkonna kütuse- ja energiabilansis. Nende uuringute tulemusena on kindlaks määratud põlevkivi kaevandamise ja tarbimise optimaalne maht ning läbi vaadatud sisest põlevkivist senisest suuremas koguses vedelkütuse tootmise variandid. On kindlaks tehtud põlevkivituha laialdasema kasutamise võimalused põllumajanduses ja ehituses. Volga basseini põlevkivi uurimise tulemusena on kindlaks määratud selle füüsikalised ja keemilised omadused ning ette valmistatud katseseade, millega uuritakse sealse põlevkivi kaheastmelist põletamist eelgaasistamisega keevkihis.

Keemia Instituudis käivad selle programmi piires uurimistööd, mille eesmärk on anda soovitud põlevkivi (sealhulgas ka väikese kütteväärtusega) orgaanilise aine vedeldamiseks madalal temperatuuril orgaanilisi lahusteid kasutades.

Geoloogia Instituudis uuritakse Nõukogude Liidu läänepiirkondade peamisi põlevkivimaardlaid ja kavandatakse nende optimaalse kasutamise suundi. Praeguseks on välja töötatud Balti põlevkivibasseini tööstusliku kihindi kukersiitide ja kerogeeni sisaldavate kivimite klassifitseerimise universaalne diagramm. See võimaldab ligikaudu hinnata põlevkivi tuhasaldust ja tuha koostist, samuti prognoosida erinevat liiki põlevkivi tehnoloogilisi iseärasusi nii kütusena kui ka keemiatööstuse toorainena.

Majanduse Instituudi ülesandeks on määratleda põlevkivitööstuse arenguperspektiive ja anda neile hinnang majanduslikust seisukohast. Sel eesmärgil on analüüsitud, kuidas põlevkivi kvaliteedi muutumine mõjutab selle kaevandamise ja keemiatööstuses või energeetikas kasutamise rentaablust jm. näitajaid, võrreldud hinnaskaalat kaevandamis- ning rikastamiskulutustega jne. Niisugused arvutused võimaldavad hinnata erineva kvaliteediga põlevkivikihtide kaevandamise ja töötlemise majanduslikku otstarbekust, mis on vajalik selle tööstusharu edasise arengu kavandamiseks, pidades silmas maapõuevarade ratsionaalse tarbimise vajadust.

Teadusuuringute automatiseerimise sihtkompleksprogrammi eesmärk on kiirendada teaduslikke uurimistöid ja suurendada nende efektiivsust peamiselt elektronarvutustehnika rakendamise teel. Ka selles programmis osalevad neli meie instituuti. Füüsika Instituudis loodi röntgenspektromeetril andmete automatiseeritud kogumise ja töötlemise süsteem ning spektroskoopiliste eksperimentide automatiseerimise baassüsteem, mis põhineb mitmest raalist koosneva arvutikompleksi kasutamisel. Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudis kavandati ja evitati katsetuste automatiseerimise süsteem, mille abil uuritakse laserkiirgusest tekitatud fotokeemilisi reaktsioone. Laialdaselt kasutatakse raaljuhtimist uuringute tõhustamiseks Astrofüüsika ja Atmosfäärifüüsika Instituudis. Küberneetika Instituudis ja Arvutustehnika Erikonstrueerimisbüroos luuakse füüsikaliste eksperimentide automatiseerimiseks vajalikke

abiseadmeid, nagu elektriskeemid, trükiplaadid jm. NSV Liidu Teaduste Akadeemia ühele katsetehasele anti üle dokumentatsioon, mille alusel seal evitati suure täpsusega analoognumbermuundurite väikeseeriatootmine. Siinsete teadlaste ja inseneride kavandatud seadmete dokumentatsiooni on üle antud ka teistele väljaspool meie vabariiki asuvatele teadusaparatuuritehastele.

Küberneetika Instituudis ja Arvutustehnika Erikonstrueerimisbüroos on saavutatud silmapaistvaid tulemusi ka **arvutustehnika perspektiivsete vahendite ning automatiseeritud juhtimissüsteemide loomisel ja rakendamisel**. Selle programmi alusel tehtavad tööd on suunatud tootmise efektiivsuse suurendamisele ja inimtööjõu vajaduse vähendamisele paljudes rahvamajandusharudes.

Küllaltki olulisi ülesandeid täidavad ENSV TA asutused **taime- ja loomakahjurite ning -haiguste tõrje ja umbrohutõrje vahendite loomist** käsitleva üleliidulise sihtkompleksprogrammi raames. Keemia Instituut koos oma katsetehasega ning Zooloogia ja Botaanika Instituut osalevad siin kahe alaprogrammi elluviimisel, mille eesmärk on uute mõjusate, kuid inimesele ja keskkonnale ohutute keemiliste taimekaitsevahendite (pestitsiidide) loomine, nende tootmistehnoloogia väljatöötamine ja evitamine ning agrokoosluse peamiste kahjulike liikide arvukuse piiramise tõhusate võtete väljatöötamine intensiivse taimekasvatuse tingimustes.

Praeguseks on juba loodud madala fütotoksilisusega originaalsed feromoonpreparaadid, mida on katsetatud kasvuhoonekahjuritel Eestis ja Moldaavias. On kindlaks tehtud naksurputukate suguferomoonide keemiline koostis ja välja töötatud nende feromoonide toimeainete sünteesi menetlus. Esialgsed välikatsetused näitasid sünteesitud preparaate rahuldavat bioloogilist aktiivsust (ligimeelitusvõimet isasmardikate suhtes). Keemia Instituudi Orgaanilise Sünteesi ja Biopreparaatide Katsetehases on käiku lastud katseseadmed, millel toodetakse naksurputukate feromoonatrahente, samuti tehnilisi feromoonide võitluseks nende taimekahjurite vastu. On evitatud ka stepi- ja külvinaksurite leviku määramiseks kasutatavate originaalse konstruktsiooniga feromoonpüüniste väikeseeriatootmine. Vene NFSV ja Ukraina NSV 17 oblastis on katsetatud meie vabariigis loodud feromoonvahendeid, et välja selgitada pinnase nakatust traatussidega.

Nende tööde majandusliku efektiivsuse iseloomustamiseks piisab ühest arvust: üksnes külvi- ja stepinaksurmardikate paljunemist pidurdavate feromoonvahendite laialdase kasutuselevõtuga võidakse säästa Nõukogude Liidu rahvamajandusele umbes 90 miljonit rubla aastas.

Suure rahvusvahelise tähtsusega on **maailmamere uurimise sihtkompleksprogramm**, millest võtavad osa Termofüüsika ja Elektrofüüsika Instituut ning Zooloogia ja Botaanika Insti-

tuut. Esimene neist on juhtivaid teadusasutusi Läänemere uurimise rahvusvahelise projekti elluviimisel. ENSV TA laevadel «Aju Dag» ja «Arnold Veimer» tehtud ekspeditsioonidel on välja selgitatud Läänemere süvakihtides vee tihedust ja hoovusi mõjutavaid tegureid. On kindlaks tehtud veemasside, planktoni ja meres esinevate keemiliste ühendite ebaühtlane struktuur ning uuritud selle sõltuvust ulatuslikest füüsikalistest, keemilistest ja bioloogilistest protsessidest. Nende ja muude uuringute põhjal on koostatud ning rahvusvaheliseks evitamiseks soovitatud merekeskkonna monitoringi (keskkonna seisundi pideva kontrolli) skeem.

Zooloogia ja Botaanika Instituudi teadlaste ülesandeks on Läänemere põhjaloomastiku kvalitatiivne ja kvantitatiivne analüüsimine. Nad on iseloomustanud suurte merepiirkondade põhjaloomastikku, välja selgitanud biotsönöoside (elukoosluste) liigilist koosseisu, levikut, biomassi ja asustustihedust, uurinud tähtsamaid looduslikke ning inimtegevusest tingitud ökoloogilisi tegureid. Kõigil neil töödel on suur tähtsus mere nüüdisolukorra väljaselgitamise, tuleviku prognoosimise ja keskkonnakaitse korraldamise seisukohast.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia instituudid võtavad osa ka **lasertehnikat, automaatmanipulaatoreid, molekulaarbioloogiat, kosmoseuurimist, maavärinate prognoosimist** ning mitmeid muid probleeme käsitlevate üleliiduliste sihtkompleksprogrammide elluviimisest. Nende ja teiste programmide alusel tehtavate uuringute tarvis on meie konstrueerimisbüroode insenerid ja tehnikud loonud originaalseid katse- ja mõõteseadmeid ning -süsteeme, mida edukalt kasutavad nii meie instituudid kui ka paljud üleliidulised teadusasutused.

Meie vabariigi teadusasutuste osavõtt kogu Nõukogudemaa rahvamajanduse jaoks oluliste probleemide lahendamisest näitab, et Eesti NSV teadlaste panus Nõukogude Liidu ühtsesse teaduspotsiaali kasvab. Uuringute teoreetilise taseme tõusu kinnitab kas või sellinegi fakt, et mullu NSV Liidu Teaduste Akadeemia poolt tähtsaimateks teadustulemusteks nimetatud tööde seas oli 62 meie vabariigis tehtut (neist 50 ENSV TA asutustes).

Koostöös Nõukogude Liidu suurte teaduskeskuste ja juhtivate teadlastega antakse välja publikatsioone, mis pälvivad tähelepanu nii meie maal kui ka raja taga. Mullu hinnati näiteks riikliku preemia vääriliseks Eesti, Läti, Leedu ja Moskva geoloogide ühistöö NSV Liidu Balti regiooni territooriumi kompleksel geoloogilisel uurimisel ning moodsus 1:500 000 koondkaartide koostamisel. Sellel töö on suur teoreetiline ja praktiline tähtsus, kusjuures eriti kõrge hinnangu pälvis kõigi geoloogiaga seotud probleemide komplekskäsitus. Uurimuste tulemusena koostatud maavarade, hüdroteoloogilised jm. kaardid annavad ülevaate

kogu piirkonna maapõuerikkuste paiknemise, suuruse, kvaliteedi ja seoste kohta. See on vajalik, et tarbida loodusvarasid ratsionaalselt, keskkonda võimalikult vähe kahjustades.

Tuntud on ka Astrofüüsika ja Atmosfäärfüüsika Instituudi teadlaste saavutused helikivate ööpilvede uurimisel, mida tehti koos orbitaaljaamades «Saljut 6» ning «Saljut 7» töötanud kosmonautidega.

Niisugune koostöö aitab meie vabariigis tehtavate uuringute teoreetilist taset tõstes ja teadusliku mõtte arengut kiirendades ühtlasi spetsiifiliste piirkondlike probleemidega paremini toime tulla. Näiteks ENSV TA Keemia Instituudi ja Kržžanovski-nimelise Energeetikainstituudi ühise töö tulemusena on edukalt lahendatud mitmeid põlevkivi kompleksse kasutamise küsimusi, ENSV TA Eksperimentaalbioloogia Instituudi teadlased on koos kolleegidega Ukraina NSV TA Molekulaarbioloogia ja Geneetika Instituudist, Siberi Taimekasvatuse ja Selektiooni Teadusliku Uurimise Instituudist ning teistest vennasvabariikide uurimis-asutustest saavutanud häid tulemusi pehme nisu mutantide katsetamisel jne.

Samal ajal täidavad üleliidulised teadusasutused meie vabariigi majandusorganisatsioonide, eeskätt suurte tööstusettevõtete tellimusi paljude tehniliste ja tehnoloogiliste probleemide lahendamisel, kusjuures siinsed tootmisjuhid ja spetsialistid seda abi kõrgelt hindavad. Selline tööjaotus on iseenesestmõistetav. Eesti NSV teadus, nagu majanduski, kuulub terviklikku üleliidulisse teadus- ja majandusorganismi. Ühegi liiduvabariigi majandus ei pea sugugi alati üksnes kohalikule teaduspotsiaalile orienteeruma, sest see viiks uuringute dubleerimisele, «jalgratta leiutamisele», teadusele tehtavate kulutuste ebaratsionaalsele kasutamisele. Vabariiklike ja üleliiduliste teadusasutuste tegevuse otstarbekas koordineerimine ning tööjaotus võimaldab nii piirkondlike kui ka üleliidulisi probleeme ökonoomselt ja efektiivselt lahendada.

Eelöeldu kõrval tuleb aga silmas pidada, et meie vabariigi teaduspotsiaali (sealhulgas ka Teaduste Akadeemia instituutide oma) ei kasutata veel kaugeltki täielikult. EKP XVIII kongressil, kus kavandati Eesti NSV rahvamajanduse arengusuunad käesolevaks viisaastakuks, tõsteti esile vajadust tugevdada teaduse ja tootmise sidemeid, kiirendada teadustulemuste rakendamist tootmises, vähendada uue tehnoloogia ja tehnika evitamise aega. Tööd nende suuniste elluviimisel on tehtud, ent nagu märgiti mullu toimunud partei- ja majandusaktiivi ülevabariigilisel koosolekul, kus arutati teaduslik-tehnilise progressi kiirendamise abinõusid Eesti NSV rahvamajanduses, pole teadlaste osa vabariigi majandusharudes tekkivatele teravatele ja pakilistele küsimustele lahenduste leidmisel siiski veel küllaldane. Teaduse osa

POLIITIKA TEOSTAMISE MÕJUS VAHEND

GENIK ISRAELJAN,
EKP Tallinna Linnakomitee
organiseerimisosakonna juhataja

Juhtides majanduslikku ja kultuurilist ülesehitustööd, pöörab meie partei oma paljutahulises tegevuses suurt tähelepanu otsuste täitmise kontrollile. Parteiline kontroll on leninliku tööstiili lahutamatu joon, NLKP põhiprintsipe ühiskonna suunamisel, partei kõigi lülide organiseerimistöö tähtsaim osa.

V. I. Lenin nägi kontrollis partei poliitika elluviimise tähtsaimat vahendit. Ta töötas välja parteikontrollile esitavad põhinõuded, määras kindlaks selle suunad, vormid ja meetodid ning efektiivsuse suurendamise teed.

Kontrolli aluseid rajades püstitas V. I. Lenin nõude, et see peab toetuma kogu parteilaskonnale, olema massiline ja demokraatlik. Vastutavad ju kõik partei lülid ja liikmed ühise asja eest. Iga kommunisti kohus on isiklikult osaleda üldparteiliste ülesannete lahendamises, julgelt võidelda puuduste vastu ja otsida nende kõrvaldamise teid.

Üleliidulisel teaduslik-praktilisel konverentsil, kus arutati arenenud sotsialismi täiustamist ja partei ideoloogiatööd, lähtudes NLKP Keskkomitee 1983. aasta juunipleenumi otsustest, rõhutas seltsimees M. S. Gorbatšov: «Meie ühiskond elab üle väga vastufusrikast perioodi... Tuleb ellu viia põhjalikud ümberkujundused majanduses ja ühiskondlike suhete kogu süsteemis.» See aga tähendab, et nüüdistingimustes tugevneb ühiskonna majandusliku, sotsiaalse ja vaimse elu vastastikune seos ning toime, mistõttu on eriti tähtis täiustada ka kontrolli vorme ja meetodeid ning täpselt organiseerida täitmist. Nagu märgiti NLKP XXVI kongressil, ei seisne juhtimise kunst selles, et produtseerida ja igal põhjusel ohtralt jagada direktiivjuhendeid. Võtnud vastu otsuse, tuleb taotleda selle kõrvalekaldumatut täitmist ettenähtud ajal. Sellele peabki kaasa aitama kontrolli täiustamine. Ja see kontroll peab toimuma süsteemiliselt ja operatiivselt, üheaegselt ülalt ja alt.

tõhustamine rahvamajanduses eeldab ühelt poolt teadustööks eraldatud vahendite efektiivsemat tarvitamist, uuringute ja katse- ning konstrueerimistööde tulemuslikumaks muutmist, samuti teadusjõudude koondamist meie vabariigi majanduses eriti vajalike ülesannete lahendamisele, teiselt poolt aga teadustöö tulemuste aktiivsemat kasutamist rahvamajanduses, sealhulgas ka teadusmahuka toodangu tähtsuse suurendamist meie vabariigi tööstuses.

Leidmaks meie teadusasutuste reserveid ja võimaluste kõige otstarbekama rakendamise teid, korraldas Teaduste Akadeemia hiljaaegu vabariigi suuremate tööstusettevõtete juhtide ja spetsialistide küsitluse selle kohta, missugust konkreetset abi tootmise arengu kiirendamisel teadlastelt oodatakse. Saadud andmete põhjal koostatakse teadus- ja tehnikaalaste probleemide loetelu, mille lahendamisele tuleb edaspidi suunata teadlaste jõupingutused, ning kavandatakse meie vabariigi teadus- ja majanduspotsiaali tihedama integreerimise abinõud. See on vajalik, et tagada vabariigi majandusliku ja sotsiaalse arengu plaanis kavandatud tootmise efektiivsuse kasv.

Lõplikke kokkuvõtteid sellest tööst veel teha ei saa, kuid vastuste esialgne analüüs näitas, et tihti ei tea praktikud, kelle poole pöörduda ühele või teisele küsimusele lahenduse leidmiseks, ja paljudel neist ei olegi ülevaadet, missugust abi võib teadus nende tootmisharule osutada praegu ja mida tasub oodata lähemas tulevikus. Mõtlemata paneb seegi, et osa neist probleemidest, mille lahendamist vajalikuks peetakse, on tegelikult juba suuremal või väiksemal määral teadlaste poolt läbi uuritud, ent tootmises puudub selle kohta informatsioon. See viitab veel kord vajadusele täiustada ning mitmekesistada teaduse ja tootmise vahelisi sidemeid, arendada ja tõhustada teadus- ning tootmiskollektiivide koostööd.

Möödunud aasta lõpul toimunud üleliidulisel teaduslik-praktilisel konverentsil «Arenenud sotsialismi täiustamine ja partei ideoloogiatöö, lähtudes NLKP Keskkomitee 1983. aasta juunipleenumi otsustest» toonitati, et üksnes intensiivne majandus, mis areneb uusimal teaduslik-tehnilisel alusel, võib olla töötajate heaolu tõstmise kindlaks materiaalseks baasiks ning tagada meie positsioonide tugevnemise rahvusvahelisel areenil. Sellest tuleneb suure poliitilise tähtsusega ülesanne: oluliselt kiirendada teaduse ja tehnika arengut ning sel teel viia rahvamajandus kvalitatiivselt uuele teaduslik-tehnilisele ja organisatsioonilis-majanduslikule tasemele, saavutada otsustav nihe ühiskondliku tootmise intensiivistamises ja efektiivsuse suurendamises.

Nendest suunistest lähtuvad oma igapäevases organiseerimistegevuses kõik parteiaparaadi lülid, kõik parteiorganisatsioonid. Kongressijärgsel ajal on nad suutnud viia kõrgemale järjele kogu töö, mida tehakse partei ja valitsuse direktiivide ning oma otsuste elluviimiseks.

Tallinna parteiorganisatsioon on püüdnud kasutada selliseid täitmise kontrolli vorme ja meetodeid, mis kõige täielikumalt vastavad poliitilise juhtimise nüüdistasemele ja annavad võimalikult paremaid tulemusi. Suurenenud on partei linnakomitee büroo osa täitmise kontrolli organiseerimisel. Selle organi istungitel on sagedamini hakatud arutama partei XXVI kongressil ja NLKP Keskkomitee järgnenud pleenumitel kavandatu elluviimiseks tehtavat organiseerimistööd, seda, kuidas partei linnakomitee pleenumite ja büroode otsuste alusel lahendatakse majanduse ja kultuuri arendamise sõlmprobleeme, täidetakse viisaastakuplaane ning täiustatakse parteitöö stiili ja meetodeid.

Kord aastas võtab EKP Tallinna Linnakomitee büroo vaatluse alla selle, mida on otsuste ja teiste dokumentide nõuete täitmise organiseerimisel ning kontrollimisel tehtud linnakomitee osakondades, partei rajoonikomiteedes, linna ja rajoonide täitevkomiteedes. Linnakomitee sekretäre ja osakonnajuhatajaid informeeritakse regulaarselt komitee tööplaanide täitmisest, ettevalmistatavate dokumentide kvaliteedist ja ettevalmistamise tähtaegadest, töötajate kirjade ja avalduste lahendamisest. Kord kvartalis analüüsivad nad täitmise kontrolli seisukorda. Osakondade sellesuunalise töö tulemusi hinnatakse täitmisdistiipliini koeftsiendi järgi.

Vastavalt NLKP Keskkomitee otsuse «Parteis toimunud aruannete ja valimiste põhitulemustest ja parteiorganisatsioonide ülesannetest» nõuetele tegid partei linnakomitee ja rajoonikomiteed, rajoonikomitee õigustega parteikomiteed ning parteialgorganisatsioonid aruande- ja valimiskampaania tulemustest praktilised järeldused, lähtusid neist jooksvate ja perspektiivplaanide koostamisel ning astusid samme, et tagada otsustatu elluviimist. Rangelt lähtuti reeglist: aruande- ja valimiskoosolekutel ning konverentsidel tehtud ettepanekud ja märkused tuleb tähelepanelikult läbi vaadata, nende realiseerimiseks meetmed võtta ja tulemustest kommunistidele õigel ajal teada.

Linna parteiorganisatsiooni konverentsil, rajoonide parteikonverentsidel ja parteialgorganisatsioonide aruande- ja valimiskoosolekutel tegid kommunistid üle 5700 kriitilise märkuse ja konstruktiivse ettepaneku majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö edendamiseks ning organisatsioonilise ja ideoloogiatöö paremaks korraldamiseks. Parteikomiteed ja -organisatsioonid analüüsisid neid põhjalikult, tegid vajalikud üldistused ning kavandasid vastavad abinõud. Läänud aasta mais toimunud parteikomiteede pleenumitel, sealhul-

gas linnakomitee III pleenumil, arutati informatsioone selle kohta, kuidas kommunistide kriitilisi märkusi ja ettepanekuid ellu viiakse.

Kohe pärast mullu jaanuaris toimunud linna parteikonverentsi kinnitas partei linnakomitee büroo konverentsidel tehtud kriitiliste märkuste ja ettepanekute realiseerimise plaani. See sisaldab 53 tähtsamat ja asjalikumat, sealhulgas kõrgemalseisvate organite aadressil tehtud märkust ja ettepanekut majandustegevuse ning ideoloogia- ja parteiorganisatsioonilise töö paremaks korraldamiseks. Neid lahendavad linnakomitee kõik osakonnad, kusjuures kaheteistkümne ettepaneku realiseerimiseks tegutsevad kaks või enam osakonda koos. Kontrollib aga seda tööd partei linnakomitee büroo. Viimane on selles küsimuses vastu võtnud juba 16 otsust. 23 ettepanekut on läbi vaadatud partei linnakomitee osakondades ja Tallinna RSN Täitevkomitee istungitel. Selle kõige tulemusena on ligemale pool märkustest ja ettepanekutest leidnud lahenduse.

Mida siis on ette võetud?

Linna parteikonverentsile esitatud aruandes näiteks kritiseeriti mitmeid Mererajooni tööstusettevõtteid toodangu madala kvaliteedi pärast. Linnakomitee tööstus- ja transpordiosakond ning tehnika- ja majandusnõukogu töö ja toodangu kvaliteedi seksioon tegid sellest kohe õiged järeldused. Nad tugevdasid kvaliteedialast kontrolli. Igas kvartalis hakati analüüsima ettevõtete juhtkondade ja parteiorganisatsioonide tegevust toodangu kvaliteedi parandamisel. Rakendatud meetmed võimaldasid suurendada kõrgeima kategooria toodangu väljalaset 12,3 protsenti. Selle osa toodangu üldmahust ületab 22 protsenti, atesteerimisele kuuluvast toodangust aga ligi 48 protsenti.

Või teine näide. Tallinlastelt tuleb veel palju kaebusi linnatranspordi halva töö üle. Rikutakse graafikuid, läbilaskevõime on väike jne. Partei linnakomitee büroo ülesandel uuris ja analüüsis olukorda linnakomitee tööstus- ja transpordiosakond koos linnanõukogu transpordikomisjoniga. Partei linnakomitee ja linna täitevkomitee töötasid välja ja kinnitasid ühisveonduse arendamise plaani. Selle kohaselt pandi käiku lisautobusse, avati uusi liine Lasnamäel ning tihendati mitmel liinil sõidugraafikut. Suurendati laupäeviti sõitvate trollibusside arvu. Ühissõidukite koormatuse vähendamiseks tipptundidel muudeti töötaja algust 27 ettevõttes, organisatsioonis ja asutuses, kus töötab kokku üle 5000 inimese. Rangemalt hakati kontrollima dispetšerite tegevust ühissõidukite liikumise regulaarsuse tagamisel. Paljudel autobusiliinidel seati sisse induktsioonide. Bussiliikluses evitatakse automaatjuhtimissüsteemi.

Kõigi nende meetmete tulemusena on veonduskorralduses asi paranenud. Sellest annab tunnistust kas või tõik, et partei- ja nõukogude organid saavad nüüd sõitjatelt kaebusi ja kirju tunduvalt vähem. Niisuguseid näiteid võib tuua teisteltki elualadelt.

Märgatavalt elavnes linna parteiorganisatsioonis täitmise kontroll sel ajal, kui hakati ellu viima NLKP Keskkomitee otsust «Täitmise kontrolli edasisest täiustamisest NLKP XXVI kongressi otsuste valguses». Selles märgitakse, et «parteiaparaadi üks tähtsaid ülesandeid on korraldada vastuvõetud otsuste täitmist ning kontrollimist nende täitmise käigu üle». Arvestades seda nõuet, samuti ülesandeid, mis seati NLKP Keskkomitee otsustes «Aruanne NLKP Sارااfovi Oblastikomitee tööst», «Moldaavia Kommunistliku Partei Keskkomitee tööst parteiorganisatsioonide tegevusstiili ja -meetodite täiustamisel NLKP Keskkomitee 1982. aasta novembripleenumi otsustest lähtudes», «Parteisis toimunud aruannete ja valimiste põhitlemusest ja parteiorganisatsioonide ülesannetest» ning teistes dokumentides, kavandati partei linnakomitees, rajoonikomiteedes, ettevõtete ja asutuste parteikomiteedes konkreetsed meetmed aparraadi tööstiili täiustamiseks.

Partei linnakomitees on hakatud rohkem tähelepanu pöörama sellele, et tõsta instruktoreite kutsealase meisterlikkuse taset, õpetada neid paremini töötama dokumentidega. Seejuures pannakse suurt rõhku analüüsivõime arendamisele ja oskusele võtta praktilisi meetmeid otsuste elluviimiseks. Regulaarselt korraldatakse aparraadi töötajate seminare ja nõupidamisi ning kogemuste vahetamisi. Tähtsat osa etendavad selles linnakomitee aparraadi parteibüroo ja osakondade parteigrupid.

Meie parteibüroo ettepanekul pildistasid aparraadi vastutavad töötajad oma tööpäeva. Määrati kindlaks, kui palju aega kulub dokumentidega töötamiseks, õiendite ja informatsioonide kirjutamiseks, parteiorganisatsioonide tegevuse analüüsimiseks, täitmise kontrollimiseks, abi osutamiseks kohtadel, istungiteks ja nõupidamisteks. Aparraadi parteibüroo üldistas tulemused. Seejärel täideti ankeetid dokumentidega töötamise kohta. Nii saadi kõigilt töötajatelt ettepanekuid asja paremaks korraldamiseks.

Lõppkokkuvõttes väljatöötatud soovitusel, aga ka meetmed, mida rakendati selleks, et täita partei linnakomitee otsust dokumentidega töötamise kohta Oktoobri rajooni parteikomitee aparraadis, võimaldasid meie vastutavatel töötajatel ratsionaalselt kasutada tööaega, aitasid neil suuremat tähelepanu pöörata kõige tähtsamatele probleemidele.

Linnakomitee aparraadi parteibüroo ja osakondade parteigrupid arutavad pidevalt tööstiili ja -meetodite täiustamise, vastuvõetud otsuste täitmise kontrolli ja organiseerimise ning dokumentidega tehtava töö küsimusi, kuulavad instruktoreite ja osakonnajuhatajate aruandeid selle kohta, kuidas nad osalevad kontrollitöös ning täiendavad oma kutseoskusi. Selle tulemusena on partei linnakomitee osakondade tegevus muutunud konkreetsemaks ja sihikindlamaks.

Nagu NLKP Keskkomitee otsuses «Täitmise kontrolli edasisest täiustamisest NLKP XXVI kongressi otsuste valguses» rõhutatakse,

sõltub täitmise kontrolli tõhusus olulisel määral parteidokumentide projektide ettevalmistamise kvaliteedist. Need dokumendid tuleb välja töötada elunähtuste ja parteitöö praktika igakülgse ja põhjaliku tundmaõppimise alusel, võttes seejuures arvesse kommunistide ning parteitute arvamusi ja ettepanekuid. Otsuse projekt peab sisaldama täpseid seisukohti ja ülesandeid, näitama kätte nende lahendamise teed ja vahendid, määrama kindlaks kavandatu elluviimise konkreetsed tähtajad ja selle eest vastutajad.

Nendest põhimõtetest ongi partei linnakomitees täitmise kontrolli süsteemi kujundamisel lähtutud. Linnakomitee vastutavad töötajad on koonandanud oma jõupingutused vahetule elavale tööle inimestega, hakanud põhjalikumalt tutvuma olukorraga kohtadel ning rohkem tähelepanu pöörama bürooistungitel ja plenumitel arutamisele tulevate küsimuste ettevalmistamisele, vastuvõetavate otsuste kvaliteedile ja nende täitmise kontrollile.

Organiseerides parteiorganite otsuste täitmist, viibivad linnakomitee aparraadi töötajad nüüd sagedamini töökollektiivides, osalevad parteialg- ja -tsehiorganisatsioonide üldkoosolekutel ning parteikomiteede ja -büroode istungitel.

Et rääkida partei Tallinna linnakomitees kujunenud täitmise kontrolli süsteemist, tuleb kõigepealt nimetada tervet kogumit meetmeid, mida rakendavad komitee ja tema aparraat ning mis oluliselt mõjutavad kontrollitööd. Me ei taha öelda, et kõik, mida meil tehakse, kujutaks endast mingit etaloni või näidist teiste komiteede jaoks. Kuid arvestades vabariigi pealinna parteiorganisatsioonide spetsiifikat, talletatud kogemusi ja kujunenud traditsioone, oleme kindlad, et praegu annavad need meetmed meil maksimaalset efekti. Samal ajal ei taha me sugugi saavutatule püsima jääda. Partei linnakomitee aparraat otsib pidevalt oma tööstiili ja -meetodite täiustamise uusi teid, mis tingimata toovad kaasa ka otsuste täitmise kontrolli parema korralduse.

Mainitud kompleksmeetmete esimese osisena tuleks nimetada parteikomitee töö planeerimist.

V. I. Lenini töödes, mis puudutavad planeerimisküsimusi, on selgelt esile toodud selle profsessi peamised küljed: allikad, põhjendused, plaanide väljatöötamine, kooskõlastamine ja kinnitamine, nende elluviimise organiseerimine ja kontroll selle üle. Planeerimine on loomeprotsess, mis nõuab uuetunnetust, otsinguid ja eksperimenteerimist. Seda enam võimaldavad Lenini teoreetilised suunised, mida on rikastanud parteitöö pikaajaline praktika, parteikomiteede ja -organisatsioonide tegevuse teaduslik mõtestamine esile tuua kõige üldisemaid momente, mida arvestades on kergem planeerida.

Peatun vaid mõnedel neist. Nagu näitab praktika, peab parteitöö planeerimine põhinema sotsiaal-majandusliku arengu plaanidel ja nendega seonduma. Peale traditsiooniliste planeerimisallikate (NLKP põhikirja ja programmi, kongresside ja

konverentside materjalid, NLKP Keskkomitee otsused jne.) kasutab partei linnakomitee parteialgorganisatsioonide ettepanekuid, kommunistide kriitilisi märkusi ja arvamusi, töötajate kirju ja avaldusi.

Pärast seda, kui tööplaan on kinnitatud, teeb partei linnakomitee büroo aegsasti (kuu või kaks varem) otsuse korralise pleenumi kokkukutsumise kohta, kinnitab päevakorra, ettekandja, läbiviimise aja ja koha, määrab kindlaks pleenumile kutsutava aktiivi. Kohe koostatakse ka pleenumi ettevalmistamise ja korraldamise plaan. Seda teeb linnakomitee osakond, kes vastutab pleenumi ettevalmistamise eest, andes ülesandeid ka teistele osakondadele. Plaan sisaldab kõike pleenumisse puutuvat, sealhulgas konkreetsete tegevusloikude eest vastutajaid.

Samasugusel viisil valmistatakse ette ühe või teise küsimuse arutelu bürooistungil.

Elu näitab, et kui vastuvõetavates otsustes määratakse täpselt kindlaks tegutsemise konkreetset teed ja meetodid, samuti tähtsajad ja vahetud tähtsajad, on kavandatud tunduvalt hõlpsam ellu viia. See ei käi muide üksnes operatiivmeetmete realiseerimise, vaid ka pikemat lahendamisaega nõudvate küsimuste kohta.

Otsustamise ja täitmise ühtsuse põhimõtte järgimist praktikas häiris linnakomitees pikka aega lõhe otsuse vastuvõtmise ning selle elluviimiseks praktiliste meetmete kavandamise ja tegeliku täitmise vahel. Mis salata, mõnikord oli otsusetekstidest raske leida peamisi eesmärgi ja ülesandeid, see-eest sisaldasid need aga tihti selliseid valvestampe nagu «tugevdada», «parandada», «aktiveerida» jms. Sealjuures polnud sõnagi sellest, mida ja kuidas on vaja teha, misugusele tööloigule tähelepanu pöörata, et soovitud tulemust saada.

Nendele puudustele juhtis tähelepanu partei linnakomitee büroo. Nüüd järgitakse juba mitmendat aastat kõrvalekaldumatult reeglit, et pleenumitel ja bürooistungitel arutusele tulevate küsimuste ettevalmistamisse tuleb laialdaselt kaasata parteiaktiivi, s. o. partei linnakomitee liikmeid ja liikmekandidaate, parteiorganisatsioonide sekretäre, rahvamajanduse spetsialiste, ühiskondlike organisatsioonide kommunistidest juhte, partei-aparaadi töötajaid jt. (Vahemärkusena olgu öeldud, et viimase kolme aasta jooksul osales pleenumitel ja bürooistungitel analüüsitud materjalide ettevalmistamises ja arutamises ligemale 90 protsenti partei linnakomitee liikmetest ja liikmekandidaatidest.) Aktivistidest moodustatud brigaad või grupp valib välja parteiorganisatsioonid, kelle tööd hakatakse tundma õppima, valmistab ette küsimustiku, s. o. määrab kindlaks probleemid, mida on vaja lahata konkreetsete ettepanekute ja otsustuste väljatöötamiseks, uurib ja analüüsib kohtadel valitsevat olukorda ning valmistab ette vastavad materjalid.

Kuid brigaad ei piirdu üksnes olukorra tundmaõppimisega, ta osutab kohalikule parteiaktiivile

ka suurt abi, andes näpunäiteid ja nõu, mida ja kuidas teha parteialgorganisatsiooni töö paremaks korraldamiseks. Tegevuse lõpetanud, tutvustavad brigaadi liikmed kontrollitava ettevõtte parteibürood ning juhtkonda oma järelduste ja arvamustega, andes ühtlasi soovitusi puuduste kõrvaldamiseks.

Partei linnakomitee suunab nende brigaadide tegevust selliselt, et nad puuduste väljatoomise kõrval juhiks tähelepanu neid põhjustanud vigadele, aga ka, nagu õpetas V. I. Lenin, annaksid «tegelikku abi, olgugi väikeses ulatuses, kuid reaalset abi» (Teosed, 35. kd., lk. 448).

Nagu näeme, algab otsuse täitmise organiseerimine juba sel ajal, kui alles valmistatakse küsimuse arutamiseks pleenumil või bürooistungil.

Mõni aasta tagasi arutas partei linnakomitee büroo otsuste ja teiste dokumentide nõuete täitmise organiseerimist ning kinnitas linnakomitee aparaadis tehtava kontrolli eeskirjad. Nende kohaselt on osakonnal, kes jälgib ja organiseerib linnakomitee pleenumi või büroo otsuse täitmist, kontrollkaart ja -kaart. Kaustas on pleenumi või büroo otsus, öiend ja kõik materjalid, mis brigaad on ette valmistanud ning mida on kasutatud küsimuse arutamisel. Kontrollkaart on aga perfokaart. Sellele kantakse arutusel olnud küsimuse sisu, otsuse number, täitmise tähtaeg, osakonna nimetus, kontrolli organiseerimise eest vastutaja ja kontrollija nimi, informatsioonide esitamise tähtsajad ning märkused selle kohta, kuidas osakonnad lõpptulemustest teavet esitavad. Kaardil on ka lühiaandmed otsuse täitmise käigust. Ratsursüsteem teeb kaardile kantud info näitlikuks.

Osakonna töötaja, kes kontrollimise üle arvet peab, informeerib osakonna ja linnakomitee juhtkonda regulaarselt otsuse täitmise käigust. Aegajalt arutatakse kontrolli seisukorda osakonnapidamistel.

Kohe pärast pleenumit kinnitatakse linnakomitee büroo istungil otsuse täitmiseks ürituste plaan ning vajaduse korral ka kriitiliste märkuste ja ettepanekute realiseerimise plaan. Büroo otsuse elluviimiseks aga koostatakse ürituste plaan linnakomitee osakondades. Selles on kirja pandud organisatsioonilised meetmed ja antud konkreetset juhendit otsusepunktide realiseerimiseks. Niisugune plaan aitab suuresti kaasa jõudude ja aja ratsionaalsele kasutamisele. Sellega tutvuvad otsuse realiseerimise eest vastutavad ja linnakomiteelt konkreetset ülesanded saanud töötajad.

Õppinud tundma partei Mererajooni komitee ja mitmete teiste parteikomiteede tegevust täitmise kontrolli organiseerimisel, näitas partei linnakomitee büroo kätte teed selle töö edasiseks täiustamiseks, s. o. meetodid, kuidas parandada kontrollitegevuse planeerimist, laiemalt kaasata revideerimistele aktiivi, suurendada vahekontrollimiste efektiivsust jne. Ühtaegu on osakonnad olulisel määral vähendanud linnakomitee büroole arutamiseks esitatavate küsimuste, sealhulgas põhiküsimuste arvu.

Partei linnakomitees otsitakse pidevalt uusi efektiivseid organiseerimistöö vorme ja viise, et paremini kontrollida kõrgemalseisvate organite ja oma otsuste täitmist. Meil on kehtestatud kord, mille kohaselt otsuse projekti ettevalmistanud brigaadi liikmed jälgivad otsuse elluviimist kohtadel kuni selle üle kontrolli lõpetamiseni, s. o. kavandatu täieliku teostamiseni. Tööstüüli täiustamisele on suunatud ka niisugused kontrolli organiseerimise vormid nagu brigaadiliikmete osavõtt otsuste viimisest iga töötajani, parteiaktiivi instrueerimine täitmise teedest ja vahenditest ning viibimine kommunistide koosolekul, kus arutatakse kontrolliprobleeme.

Toon näite. Linnakomitee büroo istungil arutamiseks valmistati ette küsimus Eesti Kalatööstuse Tootmiskoondise ametiühingukomitee parteilise juhtimise praktikast (tähelepanu keskmesse võeti distsipliini tugevdamiseks ning töötajate töö- ja olmeitingimuste parandamiseks tehtav). Sellest võttis põhitööst vabal ajal osa 19 inimest, sealhulgas neli partei linnakomitee liiget ja üks liikmekandidaat (neist kolm olid töölisel), kolm partei rajoonikomiteede liiget, seitse parteikomiteede sekretäri, kolm kohalike nõukogude saadikut, kuus ametiühingutöötajat ja kolm linnakomitee vastutavat töötajat. Pärast otsuse vastuvõtmist viibisid linnakomitee aparaadi töötajad korduvalt koonddise parteikomitee pleenumitel ja bürooistungitel, samuti ametiühingukomitee istungitel, osalesid linnakomitee büroo otsuse elluviimisele suunatud konkreetsete plaanide väljatöötamises. Kahel korral kirjutasid linnakomitee töötajad kõnesoleva otsuse täitmise käigust ajalehes «Õhtuleht» — «Vetšerni Tallin».

Möödunud aasta märtsis ja aprillis, mil otsuse realiseerimisest tuli esitada vaheinformatsioon, töötas Eesti Kalatööstuse Tootmiskoondises partei linnakomitee 9-liikmeline brigaad, mis oli moodustatud otsuse ettevalmistanud inimestest. Brigaadi tegevust kajastavad materjalid pandi kontrollkausta. Nende alusel koostati õiend partei linnakomitee büroo otsuse elluviimise käigu kohta.

Mullu mais arutati vahekontrolli tulemusi partei linnakomitees toimunud nõupidamisel, millest võtsid osa koonddise parteikomitee sekretär ja tema asetäitjad, ametiühingukomitee esimees ja peadirektor, samuti linnakomitee kahe osakonna juhatajad ja instruktorid. Arutelu jooksul juhiti koonddise parteikomitee, ametiühingu- ja majandusjuhite tähelepanu vajadusele tingimata kõrvaldada vajakajäämised ja puudused töödistsipliini tugevdamisel ning kaluritele paremate töö- ja olmeitingimuste loomisel. Anti täpsed suunised kavandatu elluviimiseks.

Ja veel üks näide. Partei linnakomitee büroo arutas Tallinna raudteesõlme parteikomitee tööd kaadri valikul, paigutamisel ja kasvatamisel NLKP XXVI kongressi otsustest lähtudes. Küsimuse valmistasid ette organiseerimis- ning tööstus- ja transpordiosakond. Nüüdki haarati kaasa aktiviste. Nende seas oli 7 partei linnakomitee ja

rajoonikomiteede liiget ja liikmekandidaati (neist 2 töölist), 12 parteikomiteede ja -organisatsioonide sekretäri ning nende asetäitjat, ametiühingukomunistide, peaspetsialiste ja majandusjuhte.

Ühtaegu asja arutamiseks vaatas büroo läbi ka otsuse täitmiseks koostatud ürituste plaani. Nii said täitjad koos otsusega selle elluviimist põhjalikult käsitleva dokumendi, täpse tegevusprogrammi.

Ka seekord koguneti vahekontrolli tulemusi arutama partei linnakomiteesse. Kohal olid Tallinna raudteesõlme parteikomitee esindajad ja majandusjuhid.

Nagu näitas otsuse täitmise käigu analüüs, ei olnud raudteesõlme parteikomitees võetud meetmed küllalt mõjusad ega andnud seepärast oodatud tulemusi. Raudteelaste töö- ja olmeitingimused paranevad aeglaselt. Sageli tehakse tootmistegevusest kokkuvõtteid formaalselt. Raudtee allüksuste juhid esinevad harva töökollektiivides. Puudusi on ka kaadri ettevalmistamises. Halvasti komplekteeritakse mõningaid eesti õppekeelega rühmi Raudteetranspordi Tehnikumis ja A. Müürisepa nimelises kutsekeskkoolis. Ei täideta korraldust saata noori väljaspool konkursi statsionaarselt õppima Leningradi Raudteetranspordi Instituuti. Soovida jätab vagunisaatjate ettevalmistamine. Kõigi nende probleemide lahendamisel ei tee küllaldast koostööd administratsioon ja parteiorganisatsioonid.

Mõjusamate abinõude rakendamise eesmärgil saadeti raudteesõlme parteikomiteesse linnakomitee osakondade märgukiri. Partei linnakomitee büroo otsus jäeti kontrolli alla.

Parteilise kontrolli efektiivsus sõltub olulisel määral sellest, kuidas on korraldatud nii alt üles kui ka ülalt alla minev informatsioon. Kohtadelt saadav objektiivne teave annab igaüks efektiivse töökollektiivide ja nende parteiorganisatsioonide elust, inimeste meeleolust, sellest, kuidas nad suhtuvad mitmesugustesse sündmustesse ja nähtustesse. Teades töötajate huve ja vajadusi ning põhjalikult analüüsides kohtadelt tulevaid ettepanekuid ja märkusi, saab parteikomitee töötada konkreetsemalt, mõjutada sihikindlamalt töökollektiivide tegevust.

Teisalt aitab kommunistide ja kõigi töötajate pidev informeerimine olukorrast linnas, partei linnakomitee ja rajoonikomiteede tegevusest suurendada nende poliitilist ja tööaktiivsust. Seepärast viib partei linnakomitee ajalehe «Õhtuleht» — «Vetšerni Tallin» kaudu operatiivselt laia parteiaktiivini pleenumite ja büroo otsused. Traditsiooniks on saanud pleenumil osalenute esinemised parteikoosolekul ning rajoonikomiteedes korraldatavatel seminaridel ja parteiorganisatsioonide sekretäride päevadel.

Sama eesmärki teenis mullu oktoobris toimunud partei linnakomitee pleenumi otsus, mille kohaselt linnakomitee liikmed ja liikmekandidaadid ning linna parteiorganisatsiooni revisjoniko-

misjoni liikmed esinesid parteiorganisatsioonides linnakomitee informatsioonilise ettekandega Tallinna parteikonverentsi otsuste täitmisest. Ettekande läbiarutamisel tegid kommunistid palju asjalikke ettepanekuid ja kriitilisi märkusi, mis on suunatud majandustegevuse parteilise juhtimise täiustamisele, linna sotsiaalse arengu kiirendamisele ja kogu parteitöö taseme tõstmisele. Neid ettepanekuid ja märkusi õpitakse tähelepanelikult tundma ning analüüsitakse linnakomitee osakondades. Lähtutakse põhimõttest, et mööda ei tohi vaadata mitte ühestki kommunistide soovitusel.

Juba pikemat aega valmistavad linnakomitee osakonnad ühenduses eesseisva parteikonverentsiga ette infomaterjali linnakomitee tegevusest aruandeperioodil. Seda materjali hakkavad parteiorganisatsioonide aruande- ja valimiskoosolekutel esinedes kasutama linnakomitee liikmed ja liikmekandidaadid ning revisjonikomisjoni liikmed.

Täitmise kontrolli organiseerimisel ei ole pisisasju. Siin on tähtis kõik. Kontrollitöö edu sõltub otsustaval määral inimestest, kes seda teevad. V. I. Lenin nõudis, et partei-, nõukogude ja majandusorganite juhid vahetult osaleksid täitmise kontrollis. Tema isiklik eeskuju näitas kõige paremini, missugust osa peab kontroll etendama juhtiva kaadri praktilises tegevuses.

Juhtima isiklik osavõtt täitmise kontrollist aitab otsustatut kiiremini ellu viia, annab neile võimaluse põhjalikumalt ja objektiivsemalt selgusele jõuda rakendatavate meetmete olemuses. Partei nõuab, et kontrollitegevust ei juhiks mitte teisejärgulised isikud, vaid vastutavad töötajad, juhid ise.

Niisugused suunised annab meile ka NLKP Keskkomitee otsus «Eesti NSV juhtiva kaadri osavõttust töötajate hulgas tehtavast poliitilisest kasvatus tööst». Selles kohustatakse parteikomiteesid ja -algorganisatsioone suurendama juhtiva kaadri vastutust partei otsuste tingimatu elluviimise eest, töötajate hulgas tehtavast poliitilisest tööst isikliku osavõtu ja majandustegevuse kasvatuslike tulemuste eest.

Suurendamiseks juhtide vastutust neile pandud ülesannete täitmise eest, korraldatakse linnakomitee osakondades individuaalvestlusi parteikomiteede nomenklatuuri kuuluvate töötajatega. Vestlustest võtavad osa kõigi asjasthuvitatud osakondade esindajad. Mõttevahetuse käigus käsitletakse olukorda juhile alluvas töölöigis, analüüsitakse tema töö taset ja efektiivsust.

Ehituse ja linnamajanduse osakonnas näiteks vesteldi trusti «Eesti Elektrivõrkude Ehitus», Tallinna Ehitustrusti ja linna täitevkomitee kapitaal-ehituse valitsuse juhtkonnaga, Eesti NSV Teaduste

Akadeemia Ehitusvalitsuse parteiorganisatsiooni sekretäri ja teistega. Organiseerimisosakond koos teiste osakondadega kutsus parteikomiteede sekretäre ja partei rajoonikomiteede osakonnajuhatajaid vestlema töökorralduse brigaadivormi arendamisest, parteilise mõju suurendamisest ja kommunistide paigutusest brigaadides. Niisugune lähenemine aitab tulemuslikumalt lahendada seatud ülesandeid.

Oma igapäevases tegevuses orienteerib partei linnakomitee algorganisatsioone laiemalt kasutama administratsiooni tegevuse kontrolli õigust, elavdama selleks moodustatud komisjonide tööd.

Tallinna parteialg- ja -tsehiorganisatsioonides on üle tuhande administratsiooni tegevuse ja aparadi töö kontrolli komisjoni. Neis tegutseb aktiivselt rohkem kui 3600 kommunisti. Komisjonid hoiavad pideva kontrolli all riiklike ülesannete ja tarnelepingute täitmist, tööviljakuse tõstmist, omahinna alandamist, toodangu kvaliteedi parandamist, uue tehnika evitamist, rekonstrueerimist ja tehnilist ümberseadmist, tooraine, materjalide ja energiaressursside kokkuhoidmist, distsipliini tugevdamist ja muid tegevusvaldkondi. Viimase aruande- ja valimiskampaania ajal andsid kõik komisjonid oma tegevusest aru. Neist valdava enamiku töö sai kommunistide kõrge hinnangu osaliseks.

Täitmise kontroll on mõjus vahend, mida partei kasutab majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö juhtimisel. Väga tähtis on kanda pidevat hoolt selle vahendi veelgi efektiivsemaks muutmise eest, viia see vastavusse uute ülesannetega, mis NLKP Keskkomitee partei- ja riigiorganisatsioonide ette on seadnud.

EKP Keskkomitee XV pleenumil, kus arutati partei Tallinna linnakomitee esimese sekretäri Matti Pedaku aruannet linnakomitee tööst parteiorganisatsioonide tegevusstiili ja -meetodite täiustamisel, soovitati meil jätkata kontrolli vormide ja meetodite alaseid otsinguid. Linnakomitees loodud täitmise kontrolli süsteem peab laiemalt ja sügavamalt haarama partei rajoonikomiteede, teiste parteikomiteede ja kõigi algorganisatsioonide tegevust.

Vastuvõetud otsuste täitmise kontrolli ja organiseerimist pidevalt täiustades, olukorda põhjalikult analüüsides ja kõigi vahenditega puuduste vastu võideldes loome kindla aluse partei ja valitsuse direktiivide edukaks realiseerimiseks, NLKP Keskkomitee seatud vastutusrikaste ülesannete tingimatuks lahendamiseks. Lenini partei läheneva XXVII kongressi eel näeme oma kohust selles, et veelgi tõsta organiseerimis- ja kasvatus töö taset, suurendada iga kommunisti avangardiosa.

EESSAMMUJA VASTUTUSEGA, NIMIMAJANDI VÄÄRILISELT

KALLE-ANTS KASK,
Põlva kolhoosi parteikomitee
sekretär

Ühenduses tootlusprogrammi realiseerimisega märgiti NLKP Keskkomitee 1984. aasta oktoobripleenumil, et me oleme kohustatud ka edaspidi rohkendama jõupingutusi põllumajandussaaduste väljalaske suurendamiseks ning looma vajalikud tingimused agrotööstuskompleksi kõigi harude edukaks tööks. Seetõttu nihkub maaparteiorganisatsioonide tegevuses esiplaanile vajadus intensiivistada ning täiustada organiseerimis- ja ideoloogiatööd ning eelkõige tööd kaadriga.

Põlva kolhoosi parteikomitee näeb tootlusprogrammi elluviimisel üht oma tähtsat ülesannet selles, et aidata igati kaasa niisuguste majanduslike ja organisatsiooniliste tingimuste loomisele, mis ergutaksid kvaliteetset viljakat tööd, algatusvõimet ja ettevõtlikkust. Seadsime eesmärgi arendada inimeste loovat suhtumist oma ülesannetesse, distsiplineeritust ja vastutustunnet. On ju tootmise intensiivistamine jõukohane üksnes tugevatele kollektiividele. Selliseks on meie parteiorganisatsioon püüdnud kujundada ka Põlva kolhoosi peret.

Nende eesmärkideni jõudmiseks oleme kasutanud kõiki parteitöö vorme. Parteikoosolekute ja parteikomitee istungite päevakorda on pidevalt võetud majandi käekäiku määravaid tootmis- ja kasvatusküsimusi. Olulise tõuke hooajatööde paremaks korraldamiseks andis näiteks nende tööde eest vastutavate peaspetsialistide aruannete kuulamine parteikomitee istungitel. Suurenes juhtide ja kõigi töötajate vastutus lõpptulemuste eest. Tähtsat osa selle saavutamisel etendasid hooajatöödeks moodustatud ajutised parteigrupid.

Ka teised tootmisloigud on pideva parteilise mõju all. Nii arutasime parteikoosolekul juhtide ja peaspetsialistide tööd loomakasvatustöö kaadri kinnistamisel ja töötajate huvitatuse tõstmisel põllumajandustoodangu suurendamise ja selle kvaliteedi parandamise eest.

Meie parteiorganisatsioon on oma töös lähtunud sellest leninlikust seisukohast, et partei poliitikat viivad ellu eelkõige kommunistid. Seepärast oleme tõsiselt tegelnud kommunistide paigutamise ja tähtsamatesse tootmisloikudesse. Nii on meil mehhanisaatorite seas 12

ja loomakasvatavate seas 12 NLKP liiget. Parteisse kuulub valdav enamik peaspetsialiste.

Kommunistide arv on majandis viimastel aastatel tublisti kasvanud ja ulatub nüüd 61-ni. See on võimaldanud täiustada ka parteiorganisatsiooni struktuuri. Kolhoosis on moodustatud taimekasvatavate, loomakasvatavate ja mehhanisaatorite tsehiorganisatsioon ning neli parteigrupi. Neist üks tegutseb Aarna suurfarmis farmimehaanik Peeter Mäe juhtimisel. Teistes parteigruppidesse kuuluvad ülejäänud loomakasvatavatest ja mehhanisaatoritest kommunistid. Tännasilma lüpsikarjalaudas ja sigalas töötavad parteiorganisatsioonid.

Et veelgi suurendada parteilist mõju loomakasvatavate seas, võtsime kahe viimase aasta jooksul NLKP liikmeks ja liikmekandidaadiks kolm lüpsjat. Mõistagi on see aidanud tihendada parteiorganisatsiooni sidemeid vahetute tootjatega ja lõppkokkuvõttes tõsta majandamise taset.

Põlva kolhoos — rajooni nimimajand — on meie vabariigis tuntud heade tootmisnäitajate poolest. Juba mitmeid aastaid oleme saanud hektarilt neljakümne tsentneri ringis teravilja ja üle seitsmekümne tsentneri põldheina. Mullu toodeti meil 100 hektari haritava maa kohta 1402 tsentnerit piima ja 419 tsentnerit liha, mis on tunduvalt rohkem kui Põlva rajoonis ja meie vabariigis keskmiselt. Tootmise nii kõrge intensiivsuseni jõudsime kaadri otstarbeka paigutamise ja järjekindla kasvatamise, töökorralduse täiustamise, põllukultuuride saagikuse tõstmise ja uute intensiivsortide kasutamise tulemusena. Majandi parteiorganisatsioon ja juhtivtöötajad on alati pidanud esmavajalikuks selgitada, et kollektiivi lõppeesmärk on täita liha, piima ja teiste saaduste müügi ülesanded ning et ainult sel juhul on võimalik saada kasumit ja suurendada iga töötaja heaolu. Seda teadmist oleme sisendanud loomakasvatavatele ja põllutöölisele, mehhanisaatoritele ja spetsialistidele. Sealjuures oleme pidanud vajalikuks hinnata õigesti objektiivseid võimalusi, tunnendada perspektiivi ning püstitada töötajate ette selliseid ülesandeid, mis on täidetavad ja millel on kasvatuslik iseloom.

Viisaastaku algul, kui lehmade keskmine piimakus oli 4306 kg, seadsime eesmärgi saavutada piimatoodangu selline juurdekasv, et lehma kohta tuleks viisaastaku keskel 5000 kilo piima.

Mida oli selleks vaja teha?

Eelkõige pidasid juhataste ja parteikomitee liikmed nõu kõikide peaspetsialistidega, seejärel keskastme spetsialistidega ning lähemate aastate programmi realiseerimiseks pidi iga spetsialist pakkuma reaalse ettepaneku. Nendel nõupidamistel leiti, et on vaja muuta söötade struktuuri, kasvatada vajalikul hulgal siirdesööta, jätkata tõuaretust, senisest paremini pidada ja sööta noorveiseid, tõsta lüpsjate kvalifikatsiooni, kasutada sotsialistliku võistluse korraldamisel paremini materiaalseid ja moraalseid stiimuleid ning jõuda selleni, et farmides ei rikutaks töödistsipliini.

Niisugune programm andis tegevust kõigile spetsialistidele ja ühiskondlikele organisatsioonidele. Aasta pärast muutsime materiaalse ergutamise süsteemi, võttes kvartalipreemia aluseks 12 kuud tagasi toodetud baaspiimakoguse ületamise. Mullu täiustasime preemia maksmist ka vasikate saamise eest. Siinjuures andsime võimaluse heade tulemuste korral ergutada seemendustehnikuid ja inna avastajaid, kelle õigeaegselt tegutsemisest oleneb suuresti vasikate saamine.

Kui varem suutsid preemia välja teenida ühed ja samad töötajad, siis uus, täiendatud stimuleerimissüsteem annab selleks kõikidele lüpsjatele võrdsed võimalused. Majandis on juurdunud nõue, et kõikidesse lautadesse veetakse nii suvel kui talvel sööta ühelt ja samalt põllult või hoidlast ja et iga lüpsja saaks põhikarja tagasi just oma grupi lehmade järglased. Nii väldime ühtede töötajate eelistamist teistele.

Et lehma on kõigis gruppides ühepalju ja töötingimused ühesugused, siis on ka sotsialistlikud kohustused kõigil lüpsjail võrdsed. See suunab seni tagasihoidlikumaid tulemusi saavutanuid enam pingutama. Meiegi majandis on esilüpsja lehmade keskmine piimakus tonni võrra suurem pingerea viimase lüpsja lehmade omast. Oleme püüdnud luua lüpsjaile paremaid töötingimusi, et nende võimed täiel määral esile tuleksid. Paari aasta eest valmis majandis täidisseintega puitlaut 150 piimavasikale. Seetõttu oli võimalik vabastada lüpsjad lehmade vahele paigutatud vasikate jootmisest ja hooldamisest ning parandada ka piimavasikate pidamistingimusi.

Ehkki majandi juhtkond oli rakendanud eespool nimetatud organisatsioonilisi ja kasvatuslikke abinõusid, oli prognoosivate arvutuste põhjal karta, et 1983. aastal ei saavutata lehmade piimakuse tõusu 5000 kilogrammini. Ent majandi juhtkond ei kaotanud lootust. Kolhoosi juhataste esimees Vello Jaakon pidas vajalikuks

arutada kohustuse täitmise seisu kõigi nende töötajatega, kellest piima tootmine otseselt sõltub. See tähendab, et peale lüpsjate võtsid arutelust osa ka söötjad, farmilukksepad ja -elektrikud ning ühiskondlike organisatsioonide esindajad. Räägiti suud puhtaks ja südamed kergeks. Viis tuhat seati auküsimuseks. Pärast arupidamist hakkasid inimesed paremini üksteise tööd hindama ja kitsaskohtade kõrvaldamisel löid kaasa ka need, kelle otsene ülesanne see ei olnud. Mõistagi oli niisugusel töössesuhetumisel oma osa selles, et päevatoodang hakkas tõusma. Aasta lõpuks saime 5021 kg piima lehma kohta.

Edu piima tootmisel sõltub suurel määral töötajate taotlustest ja püüdlustest. Seepärast on juhtide ülesanne luua kohustuse täitmiseks vajalikud tingimused.

Nii on meie majandi juhtivtöötajad mõistnud oma osa kollektiivi töös ja nii kohustab seda mõistma ka NLKP Keskkomitee otsus «Eesti NSV juhtiva kaadri osavõtust töötajate hulgas tehtavast poliitilisest kasvatusetööst», mis suunab parteikomiteesid, parteialorganisatsioone ja juhtivat kaadrit oskuslikult kasutama organiseerimis- ja ideoloogiatöö vahendeid, vorme ja meetodeid töökollektiivide mobiliseerimiseks tootmise intensiivistamisele, teaduslik-tehnilise progressi kiirendamisele ning tootlus- ja energiaprogrammi realiseerimisele.

Kasvatustöös on oluline, et juhid ei jätaks lahendamata ühtki pisiasja, mis teeb muret reatöötajatele, ning võtaksid alati kuulda nende arvamust. Laudarahva varajasest tõusmisest on palju räägitud ja ilmselt põhjendatult. Küsisime, kas meie majandi lüpsjad tahavad, et töö algaks hiljem. Enamik töötajaid soovis varajast lüpsi, sest nad on sellises eas inimesed, kellel on kodus lasteaia- või kooliealised lapsed. Lõpetades töö hommikul kella seitsmeks, saavad nad koos perega hommikust süüa, lapsed lasteaeda või kooli ning abikaasa tööle saata. Mõistisime, et lüpsi algust ei saa muuta administreeerimise korras, ükskõik kui vajalikuks me hiliemat lüpsi ka oleksime pidanud. Sellistes küsimustes töötajate arvamuse eiramine tekitaks neis ükskõiksust ja algatusvõimetust. Lõppkokkuvõtteks aga tähendaks see tööviljakuse langust.

Üle poole meie majandi lüpsikarjast paikneb Aarna suurfarmis. Mõistagi mõjutab selle kollektiivi töö suuresti kogu Põlva kolhoosi piimatootmist. Seda enam rõõmu valmistab tõsiasi, et selles farmis lüpsiti mullu lehma kohta 42 kg piima rohkem kui majandis keskmiselt.

Aarna suurfarmis töötab kaheksa lüpsjat, kellest viis kuulub komsomoli- ja noortebrigaadi. Kõneldes tähelepanu ja parteilise mõju suurendamisest noorsoole, rõhutas K. U. Tšernenko mullu ülearmeelisel komsomoliorganisatsioonide sekretäride nõupidamisel kõneldes: «Tuleb võtta reeglilik olla sagedamini seal,

PRAKTIKA

kus töötavad, õpivad ja puhkavad noored, ning avameelselt vestelda nendega pakilistest küsimustest.»

Nii on tegutsenud ka meie majandi spetsialistid, eriti loomakasvatuse juhid. Ei möödu päevagi, et keegi neist vähemalt kord Aarna farmis ei käiks. Sageli on noortel loomakasvatajatel külas ELKNÜ Põlva Rajoonikomitee sekretärid Veera Kutser ja Andrus Tähema. Paaril-kolmel korral aastas käib Aarnas EKP Põlva Rajoonikomitee esimene sekretär Maia Leosk. Poliitpäevadel aga on selle farmi töötajad kohtunud ka meie vabariigi juhtivate töötajatega. Majandi ametiühingukomitee on kandnud hoolt selle eest, et farmirahvas saaks teatripileteid neile sobival ajal, ning püüdnud aidata nende olmemuresid lahendada. Just viimases näeb majandi juhtkond oma võlga lauda töötajate ees. Aarna kaks kaheteistkümmne korteriga elumaja on ahiküttel. Uue katlamaja valmimine annab võimaluse ka need majad keskküttele viia. Kolhoosi juhatus eraldab selleks lähemal ajal vahendid.

Majandi parteikomitee on pidevalt jälginud, kuidas noori hõlmatakse ühiskondliku tööga. Mullu seadsid meie töötajad NSV Liidu Ülemnõukogu saadikukandidaadiks noore lüpsja, kommunist Ene Kure, kes ka valiti meie kõrgeimasse riigivõimuorganisse. Nüüd on aasta tema saadikutööst möödas ja me võime tõdeda, et ta on end saadikuna õigustanud. Ta täidab ka teisi ühiskondlikke ülesandeid, on EKP Põlva Rajoonikomitee liige, farmi komsomoli- ja noortebrigaadis komsomoliorganisaator. Aktiivne eluhoiak ei jäta teda kaastöötajate murede suhtes ükskõikseks. Istungjärgult saabudes on ta iga kord nagu enesestmõistetavalt poliitinformaator, kes annab vahetult edasi kõik selle, mida arutati NSV Liidu Ülemnõukogus.

Tublid on ka teised brigaadi liikmed. Viis aastat on seda juhtinud Liidia Liin. Mullu võeti ta vastu NLKP liikmekandidaadiks. Iseloomult tagasihoidlik, on ta seejuures kindla sõnaga töötaja, kes ei pea omandatud kogemusi endale. Viimasel Põlva rajooni komsomolikonverentsil tutvustas ta oma brigaadi kogemusi ja kutsus organisatsioonikaaslast üles moodustama komsomoli- ja noortebrigaade.

Kui on vaja kaitsta majandi spordiau lauatennisel, osaleb võistkonnas ka noortebrigaadi liige Külli Kungus. Silvia Varjula aga valiti hiljuti Põlva külanõukogu saadikuks.

Üldse on ühiskondlik aktiivsus omane kõigile loomakasvatajaile, mitte ainult noortele. Ja eeskujul annavad selles kommunistid. Näiteks on lüpsja, NLKP liige Milvi Hertsman Põllu-

majandustöötajate Ametiühingu Vabariikliku Komitee liige.

Tänavusi sotsialistlikke kohustusi vastu võttes tegi majandi parim lüpsja, kolhoosi ametiühingukomitee liige Kaie Solodov ettepaneku kohustuda tootma esimese sordi piima 98 protsenti varem pakutud 97 protsendi asemel, sest püüda tuleb ju selle poole, et kogu piim vastaks esimese sordi nõuetele. Komsomoli- ja noortebrigaad võttiski kohustuse toota esimese sordi piima 98 protsenti ja lüpssta lehma kohta aasta lõpuks 5200 kg piima.

Niisuguse kohustusega olid päri ka Aarna suurfarmi teised lüpsjad. Neid kõiki iseloomustavad tabavalt kolhoosi esimehe loomakasvatusalasest Jaak Hinrikuse sõnad: «Töökas inimene jääb Aarna suurfarmi heameelega. Kes aga korrast ja distsipliinist lugu ei pea ega võta kuulda teiste head sõna, selle heidab sealne tööperre enda hulgast välja.»

Möistagi ei teki niisugune kollektiiv iseeneest, vaid poliitilise ja kutsealase kasvatustöö tulemusena. Komsomoli- ja noortebrigaadi liikmed täiendavad oma teadmisi komsomoli poliitkoolis, kus propagandistid on majandi komsomolisekretär peaveterinaararst Aimar Teever ja automajandi juhataja Heikki Taidre. Kommunistid Ene Kure ja Liidia Liin õpivad noorte kommunistide koolis. Majandis tegutseb edukalt loomakasvatavate rahvaülikool, mida juhendab aseesimees Jaak Hinrikus. Heal järjel on ka lüpsjate kutsealane õpetamine. Seda kinnitab kas või tõsiasi, et viieteistkümnest põhilüpsjast neliteist on ametioskustes tunnustatud esimese liigi vääriliseks. Kaie Solodov on tulnud rajooni lüpsjate võistlusel mitmel korral esimese kolme hulka. Mullu tunnistati ta kutseala parimaks rajoonis.

Nagu näeme, on Põlva kolhoosi loomakasvatavate heades töötulemustes ja ideelis-poliitilises palge kujundamises tunda juhtivtöötajate tugevat kätt. Majandi parteikomitee on püüdnud farmirahva õpetamist ja kasvatamist õigesti suunata. Seejuures on peetud silmas, et loomakasvatavad, kelle põhitöö on küllalt kinnine, tunnetaksid enda vajalikkust ka mujal, et neil oleks jõukohane ühiskondlik töö, mis toob nende igapäevaellu vaheldust. Selle kaudu avavad nad ennast sotsiaalselt ja poliitiliselt ning on ühtlasi agitaatorid poliitilises kasvatustöös.

Tunnetades eessammuja vastutust, püstisime eesmärgi täita piima riigile müügi viis-aastakuülesanne — 17 684 tonni — Suures Isamaasõjas fašismi üle saavutatud võidu 40. aastapäevaks. See kohustus on rajooni nimimajandi vääriline.

VÕIDU INNUSTAJA

Peagi möödub 40 aastat ajaloolisest päevast, mil nõukogude rahvas viis võidukalt lõpule imperialismi kõige reaktsioonilisema löögijõu — hitlerliku fašismi — purustamise. NLKP Keskkomitee otsuses «Nõukogude rahva poolt 1941.—1945. aasta Suures Isamaasõjas saavutatud võidu 40. aastapäevast» on rõhutatud vajadust «tuua põhjalikult esile NLKP kui vaenlase üle saavutatud võidu organiseerija ja innustaja osa, samuti nõukogude inimeste, armee ja laevastiku sõjameeste, partisanide ja põrandaalusest võitlusest osavõtnute ning tagalatöötajate massilist kangelaslikkust, ... anda resoluutne, argumenteeritud vastulöök meie ideoloogilistele vastastele, igasugustele Teise maailmasõja ajaloole võltsijatele». See rõhuasetus otsuses ei ole juhuslik. Kodanlikud ideoloogid püüavad Kommunistliku Partei osa Suures Isamaasõjas kas täielikult maha vaikida või eitavad partei teeneid ning laimavad ja moonutavad tema tegevust. Alljärgnevalt vaatleme, milline oli tegelik olukord.

I

Suur Isamaasõda algas meie maale äärmiselt ebasoodsas ja raskest olukorras. See oli tingitud paljudest asjaoludest. Hitlerlastel oli ajutisi eeliseid: Saksamaa majanduse ja kogu elu militariseerimine; pikaajalised ettevalmistused anastussõjaks ja Läänes peetud sõjategevuse kogemused; üleolek aegsasti piirialadele koondatud vägede relvastuses ja arvulises koosseisus. Nende käsutuses olid peaaegu kogu Lääne-Euroopa majanduslikud ja sõjalised ressursid. Fašistlik Saksamaa hõivas anastatud maades kogu relvaarsenali, tohutud metalli- ja strateegilise tooraine varud, metallurgia- ja sõjatehased. Nõukogude Liidul tuli astuda kahevõitluse kolossaalse sõjamasinaga.

Punaarmee oli raskest olukorras. Vaatamata sõdurite ja komandöride vastupidavusele, mehisusele ja massilisele kangelaslikkusele, ei

suutnud ta peatada tugevat vaenlast ja oli sunnitud taganema, kandes suuri kaotusi elavjõus ja tehnikas.

Ent Punaarmee ebaedu sõja algul ei murdnud nõukogude rahva vastupanuvõimet ega võidutahet. Olles Kommunistliku Partei poolt kasvatatud sügava kodumaa-armastuse vaimus, leidsid nõukogude inimesed endas jõudu organiseerida vastupanu fašistlikele anastajatele, seejärel aga muuta sõja käiku enda kasuks ja saavutada rängas heitluses vaenlase üle täielik võit.

Hitlerlike röövvalutajate vastu peetud üldrahvaliku võitluse organiseerija ja innustaja oli leninlik Kommunistlik Partei, meie ühiskonna juhtiv ja suunav jõud, «Oma mitmekülgse tegevusega,» märgitakse NLKP Keskkomitee nimetatud otsuses, «tagas ta poliitilise, riikliku ja sõjaväejuhtkonna, armee ja rahva ning rinde ja tagala tugeva ühtsuse. Tema üleskutsel astus kogu meie maa surmaheitluse fašismiga.» Partei Keskkomitee oli see staap, kust teostati sõjategevuse kõrgemat poliitilist ja strateegilist juhtimist.

Juhindudes V. I. Lenini õpetusest sotsialistliku isamaa kaitse kohta ja lähtudes kujunenud olukorra analüüsist, töötas partei Keskkomitee kohe esimestel sõjapäevadel välja programmi kõigi jõudude mobiliseerimiseks võitluses fašistlike anastajate vastu. Partei Keskkomitee ja Nõukogude valitsus kutsusid rahvast kogu tööd sõja aja nõuetele vastavalt kiiresti ümber korraldama, koondama kõik jõud ja organisatsioonid vaenlase purustamiseks, osutama igakülgset abi rindele, kõigiti suurendama relvade, laske- ja lennukite tootmist. Punaarmee väeosaade taganemise korral tuli evakueerida kõik seadmed ja muu vara ning jälgida, et midagi sellest ei satuks fašistide kätte. Rindelähedaste piirkondade partei-, nõukogude ja ametiühinguorganisatsioonide kohustati organiseerima partisanisalku ja diversioonigruppe ning juhtima nende tegevust.

Lenin märkis, et kui rahvahulgad on veendunud sõja õigluses ning teavad selle eesmärgi ja põhjusi, on nad valmis taluma ennekuulmatuid raskusi. See kindlustab võidu. (Vt. Teosed, 31. kd., lk. 113.) Nendest seisukohtadest lähtudes selgitas partei nõukogude rahvale, et meie riigi poolt on see õiglane sõda, et iga nõukogude inimese püha kohus on kaitsta sotsialistlikku isamaad, ning kutsus ilmutama mehisust ja kangelaslikkust rindel ning ennastalgavalt töötama tagalas. Partei pöördus nõukogude inimeste poole üleskutsuga: «Kõik rinde heaks, kõik võidu heaks!»

Võitluses vaenlase purustamise programmi elluviimise eest tegi partei tohutut organiseerimis- ja poliitilist tööd, mis oli suunatud Nõukogude relvajõudude tugevdamisele ja meie maa muutmisele ühtseks sõjaleeriks.

Kõiki meie maa sõjategevuse juhtimise põhimõttelisi küsimusi lahendas partei Keskkomitee, tema Poliitbüroo, Organisatsiooniline Büroo ning Sekretariaat (sõja-aastail pidasid need juhtivad parteiorganid üle 200 istungi). Vastuvõetud otsused viidi ellu NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi, Rahvakomissaride Nõukogu, Kõrgema Ülemjuhatuses Peakorteris ja eeskätt muidugi Riikliku Kaitsekomitee kaudu, mis oli moodustatud rinde ja tagala jõupingutuste ühendamiseks ning meie maa kogu kaitsetegevuse juhtimiseks ühest keskusest.

Rindelähedastes linnades, mida ähvardas oht vaenlase kätte sattuda, moodustati kohalikud erakorralised organid — linna kaitsekomiteed. Need esindasid tsiviil- ja sõjaväevõimu kohapeal. Komiteede esimeesteks määrati partei oblasti- ja linnakomiteede esimesed sekretärid. Kaitsekomiteed olid enam kui 60 linnas.

Relvajõududes hakati rakendama parteilise juhtimise erakorralist vormi. 16. juulil 1941 seati Poliitbüroo otsuse põhjal NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega sõjaväes sisse komissaride institutsioon. Komissari ametikoht tehti kõigis Punaarmee ja laevastiku polkudes, diviisides, laevadel, staapides, sõjaväeõppeasutustes, valitsustes ja asutustes. Roodudes, patareides, eskadronides ja nendega võrdsustatud allüksustes seati sisse poliitjuhtide ametikohad.

Komissaridele, kelleks määrati parimad kommunistid, pani partei tohutu vastutuse. Raskest tingimustes, mil vaenlasel oli suur jõu ühekaal ja rohked sõjapidamise kogemused, olid komissarid kutsutud ergutama vägede võitlusvaimu, suurendama nende vastupidavust ja püüdu iga hinna eest vaenlane peatada.

Partei tugevdas Punaarmeed ja laevastikku kaadriga. Ainuüksi kuue esimese sõjakuu jooksul mobiliseeriti armeesse 5,5 miljonit inimest. Seejuures pöörati erilist tähelepanu sõjaväe juhtivkoosseisu ettevalmistamisele ja täiendamisele.

Esimestel sõjanädalatel mobiliseeriti reservist meie armeesse ja laevastikku üle 650 000 komandöri, poliittöötaja ja muu sõjaväepetsialisti. Kiirendatud korras lõpetasid sõjaväeõppeasutuse vanemad kursused (sealhulgas mitusada noorukit Tallinna Jalaväekooli). Laiendati nende õppeasutuste võrku. Sõja kolmanda perioodi alguseks valmistasid komandöre ja insener-tehnilist kaadrit ette 31 kõrgemat õppeasutust ja 200 sõjakooli. Peale selle tegutses üle 200 mitmesuguse kursuse armee ja laevastiku juhtivkoosseisu ettevalmistamiseks ja kvalifikatsiooni tõstmiseks. Sõjaväe õppeasutused lasksid aastas välja 400 000—500 000 inimest, kogu sõja jooksul aga 2 miljonit ohvitseri.

Et tugevdada parteilist juhtimist relvajõududes, täiendada juhtivkoosseisu, eeskätt poliit-töötajate kaadrit, suunas Kommunistlik Partei

Punaarmeesse ja laevastikku oma parimad jõud. ÜK(b)P Keskkomitee otsusega saadeti juhtivale tööle armeesse ÜK(b)P Keskkomitee sekretäre, liiduvabariikide kommunistlike parteide keskkomiteede ning partei kraia-, oblasti- ja linnakomiteede sekretäre. Nad määrati sõjanõukogude liikmeteks ning rindete, armeede, flotillide jne. poliitorganite ülemateks. Ainuüksi sõja esimese kuue kuu jooksul suunati Punaarmeesse ja laevastikku 500 liiduvabariikide kommunistlike parteide keskkomiteede ning partei kraia-, oblasti-, linna- ja rajoonikomiteede sekretäri, 270 ÜK(b)P Keskkomitee aparaadi vastutavat töötajat. Sõja-aastail saadeti relvajõududes kokku 13 850 juhtivat parteitöötajat. Sõjaasjandusega tegeles ligi pool partei Keskkomitee liikmeid.

Juba 1941. aasta lõpul oli armees ja laevastikus 1,3 miljonit kommunisti, s. t. üle 40 protsendi kogu partei koosseisust. Vaatamata tohututele kaotustele lahinguis, oli sõja lõpul relvajõududes 3 325 000 kommunisti ehk 60 protsenti partei liikmest. Kommunistide juurdevool armeesse tugevdas relvajõudude parteiorganisatsiooni ja poliitorganeid ning suurendas vägede organiseeritust, vastupidavust ja võitlusvõimet. «Kommunistlik Partei,» märgitakse NLKP Keskkomitee otsuses võidu 40. aastapäevast, «oli tõeliselt võitlev partei.»

Seoses Punaarmee ajutise ebaeduga pööras partei erilist tähelepanu sõjameeste paremale ideelis-poliitilisele kasvatamisele ja vägede moraalse vastupidavuse tugevdamisele, juhitudes V. I. Lenini seisukohast: «Igas sõjas oleneb võit lõppkokkuvõttes nende hulkade võitlusvaimust, kes vaenuväljal oma verd valavad.» (Teosed, 31. kd., lk. 112—113.) Kooskõlas partei Keskkomitee korraldusega saadeti rindele kogunenud agitaatoreid ja propagandiste, seal hakati välja andma ajalehti ja poliitilist kirjandust. Kõik oli suunatud sellele, et kasvatada Nõukogude sõjameestes piiritut ustavust sotsialistlikule kodumaale, valmidust kaitsta seda viimse veretilgani, õhutada tulist viha vaenlase vastu.

Kommunistlik Partei hoolitses pidevalt Punaarmee ja laevastiku sõjakunsti täiustamise eest. Ta toetas igati Nõukogude sõjateaduse arendamist, ergutas sõjaväelaste loomealgatust ning kritiseeris teravalt mõnede komandöride katseid kanda Esimese maailmasõja ja Kodusõja kogemusi mehaaniliselt üle uutesse oludesse, kutsus sõjamehi tähelepanelikult tundma õppima käimasoleva sõja kogemusi, et kõik uus ja väärtuslik saaks kogu armee ja laevastiku ühisvaraks ning juurduks kiiresti praktikasse.

Selle suure töö tulemusena, mida partei tegi sõjalise väljaõppe täiustamisel, nüüdisaja sõja kogemuste tundmaõppimisel ja omandamisel, tugevnes armee ja laevastiku võitlusvõime, suurenes sõjameeste vastupidavus ja kangelaslikkus, nende oskus lüüa vaenlast.

Kommunistlik Partei tegi kõik selleks, et tugevdada tagalat. Vaenlasest jagusaamiseks oli vaja muuta kogu meie maa ühtseks sõjaleeriks, mobiliseerida kõik ressursid ja kasutada maksimaalselt sotsialistliku korra eeliseid. Seejuures juhendus partei Lenini seisukohast: «Et pidada sõda *nagu kord ja kohus*, on vaja tugevat organiseeritud tagalat. Kõige paremgi armee, revolutsioonile kõige ustavamadki inimesed hävitatakse viivitamata vastase poolt, kui nad ei ole küllaldasel määral relvastatud, toiduainetega varustatud, välja õpetatud.» (Teosed, 27. kd., lk. 56.)

Partei tegi suurt tööd tagalasse jäänud partei-, nõukogude ja majanduskaadri paigutamisel. Partei Keskkomitees ja kohalikes parteikomiteedes loodi osakonnad tähtsamate tööstusharude juhtimiseks. Tööstusettevõtetes laiendati tunduvalt ÜK(b)P Keskkomitee parteiorganisaatorite institutsiooni, mis oli sisse seatud juba enne sõda. Võeti meetmeid poliitorganite tugevdamiseks transpordis ning loodi taas poliitosaonnad masinatraktorijaamades ja sovhoosides. Tööstusettevõtete parteiorganisatsioonid hakkasid täielikumalt kasutama administratsiooni tegevuse kontrolli õigust, mille oli neile andnud partei XVIII kongress.

Esimesed abinõud majanduse ümberkorraldamiseks vastavalt sõjaaja vajadustele olid välja toodud rahvamajanduse mobilisatsiooniplaanis 1941. aasta III kvartaliks, mille ÜK(b)P Keskkomitee ja NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu kinnitasid 1941. aasta juuni lõpul. 16. augustil 1941 võtsid partei Keskkomitee ja Nõukogude valitsus vastu Volgamaa, Uurali, Lääne-Siberi, Kasahstani ja Kesk-Aasia sõjamajandusplaani 1941. aasta IV kvartaliks ja 1942. aastaks. Plaan nägi ette suurendada idapiirkondades tunduvalt tankide, lennukite, lennukimootorite, terase, malmi, värviliste metallide, nafta, söe ja elektrienergia tootmist ning raudteede läbilaskevõimet. Rahvamajanduse ümberkorraldamine sõjaaja nõuetele vastavalt kulges rasketes tingimustes, sest vaenlane oli vallutanud mitu meie maa tähtsat tööstuspiirkonda. Sealt õnnestus siiski evakueerida 15 125 suurt ettevõtet, sealhulgas 1360 sõjatehast, millel oli kaitse seisukohalt esmajärguline tähtsus.

Hoolitsedes Punaarmee ja linnaelanike toiduainetega varustamise eest ning seoses meie maa läänepiirkondade ajutise kaotamisega, võtsid ÜK(b)P Keskkomitee ja NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu 17. novembril 1941 vastu määruse teraviljamajanduse arendamisest idarajoonide kolhoosides ja sovhoosides. See etendas suurt osa toitlusprobleemi lahendamises.

Vastuseks partei loosungile «Kõik rinde jaoks, kõik võidu heaks!» korraldati vabrikutes ja tehastes, transpordi alal, kolhoosides ja sovhoosides massiline sotsialistlik võistlus. Selle algatajad olid kommunistid ja kommunistlikud noo-

red. Nende initsiatiivil algas «kahesajalaste» liikumine, kes täitsid vahetuses kaks normi. Seejärel ilmusid «kolmesajalased», «viiesajalased» ja isegi «tuhandelased».

Partei ja kogu nõukogude rahva kangelaslike jõupingutuste tulemusena kujunes esimese sõjaperioodi (juuni 1941—november 1942) jooksul välja ladusalt funktsioneeriv sõjamajandus. Tähtsamat liiki sõjatehnika ja suurtükide tootmine suurenes pidevalt ning alates 1942. aasta teisest poolest hakkas üha rohkem ületama fašistliku Saksamaa relvatoodangut. Kogu sõja jooksul tootis NSV Liit ligi kaks korda rohkem lahingutehnikat kui Saksamaa. Nõukogude tööstus andis sõja ajal rindele 489 900 suurtükki ja miinipildujat, 112 100 lahingulennukit ning 102 500 tanki ja liikursuurtükki. Sellega loodi materiaalne alus Nõukogude Liidu võiduks fašistliku Saksamaa üle.

Nõukogude tagala tugevdamises etendas suurt osa ideelis-poliitiline kasvatustöö, mida partei rahvahulkades tegi. Partei kasvatas töötajaid marksismi-leninismi ideede ja revolutsiooniliste traditsioonide vaimus, arendas neis valmidust kangelastegudeks võidu nimel. Partei paljastas fašismi inimvihkajaliku ideoloogiat, selle rassiteooriat, näidates hitlerlike anastajate kiskjapalet ja õhutades nõukogude inimestes viha nende vastu.

Suurt tähelepanu pööras partei partisanivõitluse organiseerimisele. Juba 18. juulil 1941 võttis ÜK(b)P Keskkomitee vastu otsuse «Võitluse organiseerimisest Saksa vägede tagalas». Selles seati ülesanne luua hitlerlikele okupantidele talumatud tingimused, desorganiseerida nende side ja transport. Selleks tuli moodustada partisanisalku, diversantide ja hävitusrühmi ning pörandaaluseid parteiorganisatsioone üldrahvaliku võitluse juhtimiseks.

Tööks vaenlase tagalas valiti kindlameelseimad, julgeimad ja poliitiliselt karastatuimad partei-, nõukogude ja komsomolitöötajad partei oblasti-, linna- ja rajoonikomiteede sekretäride, täitevkomiteede esimeeste ning komsomoli oblasti- ja rajoonikomiteede sekretäride hulgast. Nende ennatsalgava töö tulemusena loodi 1941. aastal mitme oblasti ja vabariigi okupeeritud territooriumil pöranda all üle 800 partei linna- ja rajoonikomitee ning ligi 300 komsomoli linna- ja rajoonikomiteed. Need komiteed olid üldrahvaliku võitluse vahetud organiseerijad vaenlase tagalas. 1941. aasta lõpuks oli loodud ligi 3500 partisanisalka ja -rühma. Kokku tegutses sõja-aastail vaenlase tagalas üle 6200 partisanisalka ja pörandaaluse grupi, kus võitles enam kui miljon inimest kõigest meie maa rahvustest. Tänu partei jõupingutustele muutus meie maa ühtseks sõjaleeriks.

Mobiliseerides meie maa sisejõude vaenlase tõrjumiseks, võtsid partei Keskkomitee ja Nõukogude valitsus meetmeid, et luua soodsat rahvusvahelist olukorda võitluse fašistlike anasta-

jate vastu. Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse tark ja julge välispoliitika hoidis ära imperialistlike riikide ühtse Nõukogude-vastase rinde loomise ning valmistab pinnast kolme suurriigi — NSV Liidu, USA ja Inglismaa — võimsa Hitleri-vastase koalitsiooni loomiseks. See liit kujunes ühises võitluses fašismi vastu.

Inglise valitsus tegi juba 22. juunil ja USA valitsus 14. juulil 1941 avalduse oma valmisolekust osutada abi Nõukogude Liidule sõjas Saksamaa vastu. Peagi loodi kontaktid rahvuskomiteega «Vaba Prantsusmaa», samuti Poola, Tšehhoslovakkia ja teiste hitlerlaste poolt anastatud riikide emigrantlike valitsustega. 1. jaanuaril 1942 kirjutasid 26 riiki, sealhulgas NSV Liit, USA, Inglismaa ja Hiina, alla deklaratsioonile sõjaliste ja majanduslike ressursside ühendamiseks, et hävitada fašistlik blokk. Hiljem kuulus antifašistlikku koalitsiooni 35 riiki. Selle liidu loomine oli hitlerliku Saksamaa üle saavutatud võidu tähtis tingimus.

Kommunistliku Partei ja Nõukogude riigi tohutud jõupingutused ja suur organiseerimistöö meie maa kõigi jõudude ja vahendite mobiliseerimisel ning soodsa rahvusvahelise olukorra loomisel tagasid selle, et NSV Liit suutis peatada vaenlase, muuta sõja käiku enda kasuks ja mitmes ajaloolises lahingus põrmustada fašistliku armee. Hitlerlaste valikvägede purustamine Moskva all nurjas väiksõjaplaani, võit Stalingradi all, Kurski kaarel ja Dnepril tekitas põhjaliku murrangu mitte ainult Suure Isamaasõja käigus, vaid kogu Teises maailmasõjas. 1944. aastal toimus mitu suurt lahingut, mille käigus vabastati Balti liiduvabariigid, Valgevenemaa, Ukraina ja kogu ülejäänud Nõukogude-maa fašistlikest okupantidest. Hitlerlike vägede purustamisele Berliini all järgnes fašistliku Saksamaa tingimusteta kapituleerumine.

Ülaltoodu kinnitab veenvalt, et Kommunistlik Partei oli fašistliku Saksamaa üle saavutatud võidu innustaja ja organiseerija. Kommunistid viibisid võitluses vaenlase vastu kõige raskemates ja otsustavamates löikudes. Isikliku eeskuju ja kirgliku parteilise sõnaga innustasid nad nõukogude inimesi ja viisid nad võidule.

Kangelaslik nõukogude rahvas kaitses Lenini partei juhtimisel ülilulmas heitluses hitlerlike hordidega vapralt oma sotsialistlikku isamaad, tõi vabaduse Euroopale ning päästis maailmatsivilisatsiooni fašistlikust barbaarsusest. See kangelastegu ei tuhmu iialgi!

VALDUR HANNULA SÕJAMEHETEE

Võidupäeval nelikümmend aastat tagasi võis alampolkovnik Valdur Hannula teha kokkuvõtte oma sõjameheteest: tema divisjon oli hävitanud ühtekokku pataljoni jao vaenlase jalaväge, 16 tanki, 50 autot ja muud lahingutehnikat. Vapruse eest Suures Isamaasõjas on teda autasustatud Aleksander Nevski, Isamaasõja I järgu ja Punatähe ordeni ning medaliga «Võidu eest Saksamaa üle Suures Isamaasõjas». Demobiliseerunud 1950. aastal, sai alampolkovnik Hannulast toimekas ja tunnustatud tootmiskomandör, kes aitas parandada tohutuid sõjahaavu, mis hitlerlased olid tekitanud meie riigi majandusele. Andeka propagandistina ja lektorina paljastas ta fašistide ja nende sabarakkude levitatud valet ja laimu, mis risustasid tollal paljude inimeste teadvust.

Valdur Hannula täitis kohusetruult partei poolt antud ülesandeid. EKP Tallinna Kalinini Rajoonikomitee liikmena ja rajooninõukogu saadikuna lahendas ta linnamajanduse pakilisi probleeme.

Ja praegugi, kaheksakümnenda eluaasta piiridel, käib veteran sageli õpilastega kohtumas, jutustades neile oma sõjamälestusi ja selgita-des, et tänapäeval seisab Nõukogude armee vankumatult rahu kaitsel.

Valdur Hannula on sündinud 1907. aastal Tallinnas. Isa suri, kui poiss oli kümneaastane, ja vanaisa võttis ta enda kasvatada. Noorusaastad möödusid Tarrastu kihelkonnas Vooru vallas kehvast porsiperes. Suvevaheaegadel teenis ta ülalpidamist karjasena ja päevilise ümbruskonna suurtaludes. Alghariduse sai ta Tõrvas, 1927. aastal lõpetas majanduslike raskustega heideldes Valga poeglase gümnaasiumi. Võimlemisõpetaja Gustav Loori innustusel karastas noormees end maast-madalast spordiga. Et kõrghariduse omandamiseks puudusid majanduslikud võimalused, astus Valdur Hannula Tondi sõjakooli, mille lõpetas 1931. aastal. Temast sai suurtükiväehvitser. Diplomitööna koostas ta ülevaate Eesti ratsaspordi ajaloo kohta.

Ratsasport oli noormehe lemmikharrastus. Valdur Hannula meenutab, et sportimine aitas leevendada kodanliku armee ohvitseri tuimi ja üksluiseid päevi.

«Kasvatasin endale Torist saadud noorest hobusest toreda võistlusratsa, kes õppis kiiresti takistusi ületama ja täitis kuulekalt korraldusi. Nii algas minu ratsasportlasekarjäär. 1936. aastal tulin Eesti meistrivõistlustel üldvõitjaks.» Selle ratsuga võitis Valdur Hannula üle kümne auhinna.

1940. aastal sai Valdur Hannulast Punaarmee ohvitser. Ratsatreening oli täies hoos, kui 1941. aasta südasuvel tuli õppelaagrisse sõjateade. Patारेisse saabus uut relvastust, täiendati isikkoosseisu. Peagi saadi käsk liikuda Pihkva suunas ja asuda kaitsesele. Valdur Hannula läks sõjateele oma lemmikratsu turjal. Patारेis oli siis 120 meest ja 100 hobust. Liikumine kujunes raskeks, sest uustulnukad olid sõjaasjanduses täiesti rohelised. Kaheksa rännakupäeva jooksul tuli välja õpetada suurtükkinumbrid, sõitjad, telefonistid jt. erialamehed. Rännakukolonn venis pikaks. Ja kui tuli fašistide lennuk, kipusid noorsõdurid laiali jooksma. Komandöridel ja poliitjuhtidel oli tegemist, et sõjakogemusteta noorsõdureid koos hoida. Ootamatult pikenes rännak veel seetõttu, et fašistid olid Ostrovi lähistel maandanud õhudessandi. Tuli organiseerida uus kaitselõik Porhovi juures.

Eesti sõjamehed 182. laskurdiviisist saidki oma tuleristsed Porhovi all. Vaenlane oli siis veel vihases rünnakuhoos. Alampolkovnik Valdur Hannula, kes tollal oli vanemleitnant ja 625. suurtükipolgu patareikomandör, meenutab neid päevi:

«Jõudsime ettenähtud positsioonidele väheke lõuna pool Porhovi linna 8. juulil. Öö otsa kaevasime oma suurtükikidele positsioone, valmistasime ette vaatluspunkte. 9. juuli hommikul läks lahti...

Vaenlane lähenes mööda Ostrovi maanteed Porhovi suunas. Meie kolm patareid asusid Bolšije Peti küla juures positsioonile, et hitlerlaste motoriseeritud kolonni otsesihimisega vastu võtta. Vaenlasele kõige lähemal oli 6. pa-

tarei, mida juhtis leitnant Juhan Kaevando. See päev sai saatuslikuks temale ja kogu patareile.

Hitlerlaste esimene tankirünnak löödi tagasi. Kuus tanki jäid lahinguväljale põlema. Ootamatu hoobi saanud vaenlane enam frontaalselt peale ei tulnud. Hargnenud kaheks, ründas ta mõlemalt tiivalt, lõmastades mehed ja suurtükid tankiroomikute all. See oli esimene masendav mulje sõjast, mis on ajendanud ka üht kõige traagilisemat episoodi Juhani Peegli võrratus teoses «Ma langesin esimesel sõjasuvel». (Alles pärast sõda selgus, et üks mees, leitnant August Värnik oli siiski ellu jäänud.)

Meie patarei oli kõrval. Nägin, kuidas vaenlased tulid nagu rohutirtsuparv mööda sügavate kraavidega maanteed. Tegin juba eelmisel õhtul eellaskmise ära. Õnneks ei tulnud meie suunas rasketanke. Maantee oli täis külgorviga mootorrattaid, soomustransportööre ja tankette. Sisselaskmine oli olnud täpne. Mõne minutiga oli maantee minu laskesektoris umbes neljasaja meetri ulatustes vaenlase põlevaid sõjamasinaid täis. Meeste võidurõõm oli suur, sest olime suutnud vastast lüüa tema ülekaalust hoolimata.

Olime oma ülesande täitnud. Saime käsu tagasi tõmbuda. Liikusime Dno suunas. Lahinguid pidasime nüüd iga päev. Hommikul kella kaheksa paiku alustasid fašistid pealetungi. Paar tundi pidasime vastu. Vaenlase kaotused olid suured. Siis aga hakkas meil laskemõõn lõppema. Tõmbusime viis kilomeetrit tagasi. Jalavägi läks ees, meie katsime suurtükitulega nende taandumist.»

Iga kord nii ladusalt ei läinud. Ühel päeval tuli käsk asuda Morino raudteejaama kaitsesele. Kihutati galopis mööda maanteed positsioonile. Madalalt üle metsa tuli ootamatult fašistide lennuk. See ilmus nii järsku, et ei jõutud isegi hargnemiskäsklust anda. Lennuk puistas neli pommi. Tagajärg oli masendav. Kaheksa meest sai silmapilkselt surma, suur hulk haavata. Lähedasest kolhoosist muretseti uued hobused, et kaht veoloomadeta jäänud suurtükki järele tuua ning haavatud ohutumas kohta viia. Patarei komissar Aleksandr Kuzenko jäi seda korraldama, Hannula aga kihutas kahe suurtükiga lahinguülesannet täitma. Õhtuks jõudsid ka mahajäänud suurtükid järele, aga ilma Kuzenkota. Ta oli teel haavata saanud. Vaenlase peatamiseks jõudu enam ei jätkunud.

Päevast päeva tagasi tõmbudes ja lahinguid pidades jõuti 6. augustiks Staraja Russa lähis-tele. Päeval toetati suurtükitulega 140. laskurpolku. Vastupealetungist ei tulnud aga midagi välja, vaenlase ülekaal oli liiga suur.

Valdur Hannula jutustab ühest lahingust, kus sai pihta hobune ja ka tema enda elu rippus juuksekarva otsas.

«Õhtul jäime peatuma paar kilomeetrit Staraja Russast põhja pool, et mehi toita, veidi hinge tõmmata ja öösel sisse kaevuda. See aga

ei õnnestunud. Diviisi staabist saabusid leitnant Paul Liitoja ja polkovnik Martin Kattai, et edasi anda käsk: öö jooksul tuleb asukohta muuta. Et diviisi komandöri tähtsamad suulised operatiivkäsud tuli ka kirjalikult vormistada, saatis polgukomandör staabiülesmäe õhtuhämaruses kaks kilomeetrit eemal asuvasse diviisi staapi. Mees tagasi ei tulnud. Pärast mõningast ootamist ütles laskurpolgu komandör Kossejev: «Sul on kiire hobune, ratsuta diviisi staapi ja too kirjalik käsk ära.» Võtsin käskjala kaasa ja läksin. Tee viis väikesest nõlvakust üles lagedale kõrgendikule. Öö oli kottpime. Andsime kannuseid ja kihutasime üles. Seal minu hobune komistas. Selgus, et tee oli laipu täis. Seal oli toimunud äge lahing, kus ka staabiülem langes. Kihutasime edasi. Korraga kuulsin lähedalt kaerapõllult saksakeelset käsklust: «Halt! Hände hoch!» Kihutavat hobust järsku ei peata. Tegin tugeva ratsmepöörde vasakule ja andsin kannuseid. Tormasime mäest alla. Vaenlane avas tule. Sain paremast õlast haavata. Langesin hobuse kaelale, ta viis mind omade juurde. Käskjala hobune oli kohe tulistamise algul surma saanud. Mees jõudis siiski õnnelikult patareisse.

Kuulnud üleval laske, taipas polgukomandör kohe, mis oli juhtunud. Ta rivistas polgu üles ja andis marsikäsu uude asukohta.

Kapten Nikolai Leover ja suurtükirühma komandör leitnant Johannes Poksi aitasid mind sadulast maha. Hobune, kellega olin palju kor-di ratsavõistlustel esimeseks tulnud, hingas pahinal, puristas näkku verist vahtu. Kuulid olid kopsud läbi puurinud. Hobune tuli maha lasta.

Mind saadeti haiglasse. Kui kaks kuud hiljem Jaroslavis haiglast välja tuln, saatis Moskva sõjaväeringkonna kaadriosakond mind ühte sõjakooli suurtükiväeülemaks.»

Valdur Hannula oli vanemleitnant, aga see oli polkovniku ametikoht. Ta oli seal 1942. aasta märtsi keskpaigani ega teadnudki, et vahepeal oli loodud 7. Eesti laskurdiviis. Ühel päeval kohtas ta juhuslikult tuttavaid ohvitseri. Selgus, et nemad on juba jaanuarist alates Eesti diviisis.

Nädal hiljem tuli kooli ülemale käsk saata Hannula 7. diviisi. Ta määrati 23. suurtükipolku 1. divisjoni komandöriks. Teiste divisjonide komandörid olid Arnold Poolus ja Aleksander Lenk. Algas pingeline väljaõpe. Eesti korpuse sõjameestele anti aega sõjakunsti igakülgset tundma õppida.

«Kui Velikije Luki all taas lahingusse läksin, oli tunne hoopis teine kui Porhovi all. Nüüd ründasime meie! Lahingud olid ägedad ja ohvriterohked. Võit kuulus meile.

Luki all sooritas minu patarei nooremseerisant Alfred Jõeranna kangelasteo. Ta sai ülesande minna öösel vaenlase tulepunktile nii lähedale kui võimalik ja see hommikul hävitada. Meeskond veeretask suurtüki vaenlase dzotile

lähemale. Kui hommikul valgenes, algas pea-aegu ühel ajal vastastikune tulistamine. Vaenlasele õnnestus suurtükimeeskond kuulipildujatulega rivist välja lüüa. Ka Jõeranna sai haavata, kuid jäi rivisse ja hävitas dzoti üksinda. Jalavägi pääses edasi. Paraku Jõeranna haiglast divisjoni tagasi ei tulnud.»

Selgelt on tal veel meeles valge maja ründamine. Kapten Hannula divisjon toetas selles lahingus 300. polku. Mehi oli palju langenud, ka kokad ja kirjutajad suunati lahingusse. Valge maja oli kõva pähkel. Aknad olid kinni müüritud, seintes laskeavad. Vaenlane pani meeletlikult vastu, kuid sunniti lõpuks siiski alistuma. Vangi võeti 600 fašisti. Velikije Luki lahingus ülesnäidatud vaprust eest autasustati divisjonikomandör Valdur Hannulat Isamaasõja I järgu ordeniga.

Pärast Velikije Luki lahinguid ülendati Valdur Hannula majoriks. Ta määrati 283. üksiku tankitõrjedivisjoni komandöriks. Peagi suunati väeosa Novosokolniki alla, seejärel Narva lähikette.

Vapruse eest sünnimaa vabastuslahingutes anti kommunist major Hannulale Aleksander Nevski orden.

Viimased lahingud pidaskid tankitõrjujad Kuramaal.

Vana sõjamees meenutab: «Hakkasime parajasti uutele positsioonidele minema, kui radist püüdis kinni teate, et fašistid on alla andnud. Süda rõõmu täis, läksin diviisi staabiülesmäe polkovnik Harry Lesseli juurde asja selgitama. «Kas sa, Valdur, ei teagi, et sõda on lõppenud?» küsis ta.

Milline juubeldus siis lahti läks! Seda on võimatu kirjeldada!»

Pärast sõja lõppu jätkas ta ratsaspordiharrastust. Märkimisväärsed on tema teened selle organisaatorina ja treenerina.

Pärast demobiliseerumist sai alampolkovnik Valdur Hannulast Kalinini rajooni tööstuskombinaadi direktor.

«Tööstusettevõtte juhtimisest polnud mul aimugi. Tunnistasin seda ausalt ka Tallinna täitevkomitee kohaliku tööstuse osakonna juhatajale erukapten Joosep Martjanile, kes sõja ajal oli korpuse tagalaülesmäe polkovnik Jaan Luksi parem käsi. Ütlesin, et direktorikohta ma vastu ei võta, kui enne vastavat väljaõpet ei saa. Saadetigi mind siis kuuekuuliste direktorite kursustele. Poliitökonoomia, partei ajalugu, normeerimine, raamatupidamine... Õppetöö oli intensiivne. Iga päev kaheksa tundi. Kui olin tööle asunud, veendusin peagi, et suure, kuid üle linna laiiali paisatud pisitsehhidega ettevõtte juhtimisel võib edu loota ainult siis, kui valid endale sobivad, energilised, vastutustundlikud tootmisüksuste juhid — peainseneri, pearaamatupidaja, kommertsdirektori ja tsehhijuhatajad. Kombinaadis oli kümme tsehhi, enamik neist asus tootmistööks ebasobivates hoonetes. Ainuuksi metallitsehhi paiknes 48 eri kohas.

Päeva jooksul ei jõudnud kaugeltki kõiki tootmispunkte läbi käia.

Tuli leida ja kinni hoida kuldsete kätega töömehi. Mõned neist on veel praeguseni meeles — Juhan Rohtla, Mihkel Esko, Leopold Kiisk jt. Tegime peaaegu kõike, mida vajati. Muu hulgas hakkasime esimestena valmistama neonreklaami.»

Kui rajoonide tööstuskombinaadid reorganiseeriti ülelinnalisteks ettevõteteks, sai Kalinini rajooni kombinaadist Tallinna Metalli-Remondi Tööstuskombinaat, mille etteotsa määrati Valdur Hannula. Mõne aja pärast asutati kombinaadi, raudvooditööstuse ja masinatehase «Teras» baasil Rannamõisa teel tehas «Teras».

Algul oli sinna kavatsetud rajada sigala, müürid olid juba püsti. Pooleliolevast ehitusest kujundati metallitehas, kus hakati valmistama mittestandardseid metalltarbeesemeid. «Terast» juhtis Valdur Hannula viis aastat. Siis määrati ta Sekundaarse Tooraine Töötlemise Vabariikliku Valitsuse direktoriks, kellena ta töötas 1970. aastani, millal ta 63-aastasena läks pensionile.

«Kuid käed sügelesid töö järele,» tunnistab ta. «Tulin peagi tehasesse tagasi. Lõin ettevõttes tarbekaubatehhi, mida juhatasin tosin aastat. Olin ühtaegu tsehhijuhataja ja meister, vahel täitsin ka raamatupidaja ja normeerija kohustusi. On vana tõde, et läbielatud aastad inimest ei noorenda. Reuma andis järjest rohkem tunda. 75. sünnipäeval andsin uue avalduse pensionile minekuks. Inimene, kes on aastaid rakkes olnud, ei malda ka vanuigi kodus püsida. Nüüd käin sageli koolides, pean loenguid ja vestlen õpilastega. Nad peavad teadma, kuidas me võitlesime, mille eest võitlesime, miks meile on vaja rahu.»

Meie jutuajamise lõpul ütles eakas sõja- ja tööveteran Valdur Hannula:

«Kui läksin sõtta, olin 34-aastane. Sellest on möödas 43 aastat. Aga igal sügisel, kui suurtükimehed — meid on paraku vähe järele jäänud — 19. novembril Tallinnas kokku tulevad, sõnab üks või teine meist: «Poisid, kas mäletate?» Me tunneme, et oleme ikka veel rivis. See on hea ja mehine tunne.»

VLADIMIR RAUDSEPP

IRINA SOLOMÕKOVA,
kunstiteaduse kandidaat

Tähistades fašistliku Saksamaa üle saavutatud võidu neljakümnendat aastapäeva, meenutame austusega kujutava kunsti tähtsat osa üldrahvalikus võitluses vaenlase vastu. Koos teiste kunstiliikidega kajastas see nõukogude inimeste mureid ja rõõme, elas nende tunnetes ja teadvuses.

Nõukogude Eesti kunstil oli sõja puhkedes seljataga ainult üks aasta arengut. Kuigi loomingulised jõud killustusid (suurem osa kunstnikke jäi okupeeritud Eestisse ning Punaarmeele mobiliseeritud ja Nõukogude tagalasse evakueeritud hulgast oli palju noori, äsja loominguteed alustanud), suudeti Suure Isamaasõja aastad jäädvustada eri etapina eesti kunsti ajaloos. Need olid mehistumise ja karastumise aastad, millal formeesid uued ideelis-esteetilised arusaamad ja hoiakud, tugevnesid sidemed rahva elu ja võitlusega ning kujunesid vahetud kontaktid paljurahvuselise nõukogude kunstiga. See kõik lõi pinna otsinguteks, uute loominguliste perspektiivide, teemade ja vormide ning ideelis-kõlbelise sisu avastamiseks.

Hitlerlaste kallaletung Nõukogude Liidule tekitas ka Nõukogude Eesti kunstnikes kindla soovi võtta nii relva kui kunstiga osa üldrahvalikust heitlusest kodumaa, kättevõidetud saavutuste, vabaduse ja sotsialistliku kultuuri kaitseks.

Koos hävituspataljoni võitlejatega võtsid Eestimaa kaitselahingutest osa meie nõukoguliku kunstielu organisaatorid, andekad noored kunstnikud Kaarel Liimand ja Andrus Johani. Mõlemad langesid esimesel sõjasuvel: esimene lahinguülesande täitmisel, teine sattus fašistide kätte vangi ja mõrvati Tartu lähedal 1941. aasta augustis. Sama saatust tabas Paides August Roosilehte. Tallinna kaitsel langes vangi ja hukati Valter Kõrver.

Nende nimedega alustatakse Suure Isamaasõja ajal hukkunud kunstnike loetelu. 1943. aastal arreteeriti Tartu kunstnikud Arkadio Laigo ja Nikolai Kummits. Esimene tapeti 1944. aasta augustis, teine suri Tallinna vanglas. Surma sai Eduard Järv. NSV Liidu rahvakunstnik Evald Okas on märkinud, et Tallinna kaitsjate hulgas olid 1941. aasta augustis ka Valerian Loik, Priidu Aavik, Joosep Karell, Paul Liivak, Oskar Sädek ja Sergei Slastnikov (almanahh «Kunst», 1962, nr. 1, lk. 28).

Esimestest sõjapäevadest alates avaldasid Gori, Romulus Tiitus ja Jaan Jensen Tallinna ajalehtedes satiirilisi, fašismivastaseid karikatuure, trükiti plakateid ja üleskütseid. Paljud kunstnikud, kes olid mobiliseeritud Punaarmeele, käisid koos Eesti laskurkorpusega läbi rasked rindeteed (Valerian Loik, Arseni Mölder, Aleksander Mildeberg, Agü Pihelga, Kalju Nagel, Feliks Valdvere, Harri Tertsius, Paul Reeveer, Aleksander Koemets, Oskar Raunam jt.). Rindel või tagalas said surma Oskar Murdmaa, Jüri Räni, Osvald Pallase, Paul Parlo, August Vahtel, Otto Tammeraid. Velikije Luki lahingus langes Helmut Valtman, Kuramaal Albert Toomapoeg. (Vt. ka «Eesti rahvas Nõukogude Liidu Suures Isamaasõjas 1941—1945». Teine köide. Tln., 1977, lk. 613 ja 622.)

Tagalasse evakueerunud kunstnikud olid laiali Venemaa mitmes paigas, kuid juba 1942. aastast alates hakkasid maalijad ja graafikud seoses Eesti NSV Riiklike Kunstiansamblike asutamisega koonsuma Jaroslavl. Kujureile loodi töövõimalused Moskvas. Stipendiaatidena suunati Moskvasse õppima Märkt Bormeister, Karl Burman noorem, Ernst Kollom, Esko Lepp ja Anu Palm... Maalijatele korraldati õppereiki Palehhi, kuulsa vene lakkmaali keskusesse. 1943. aasta suvel viibisid seal Adamson-Eric, Richard Sagrits, Boris Lukats ja Eugen Vaino, hiljem veel mitmed teisedki. (Vt. «Eesti rahvas Nõukogude Liidu Suures Isamaasõjas 1941—1945». Teine köide, Tln., 1977, lk. 616.)

Mais 1942 alustas tegevust Eesti NSV Kunstnike Liidu organiseerimisbüroo. Asutamiskoosolek oli Jaroslavis järgmise aasta 4. jaanuaril. Asutajaliikmeid oli 14, esimeheks valiti Adamson-Eric, vastutavaks sekretäriks Aino Bach.

Jaroslavl kunstnike kollektiiv, keda on hiljem ka Jaroslavl kooliks nimetatud, tegutses rasketele elu- ja tööoludele vaatamata, kõrvuti soliidse loomingu biograafiaga kunstnikud (Adamson-Eric, Aino Bach, Richard Sagrits) ja nooremad (Evald Okas, Eduard Einmann, Arnold Alas, Märkt Bormeister). Moskvas töötasid Ferdi Sannamees, Enn Roos, Aleksander Kaasik, Garibaldi Pommer jt.

Eesti kunstnikud lülitusid teotahteliselt üleliidulisse kunstielu, võeti osa näitustest nii Jaroslavis kui Moskvas. Oma teostega esineti üleliidulistel näitustel «Nõukogude Liidu Suur Isamaasõda» (1942), «25 aastat Punaarmeed» (1943), «Kangelaslik rinne ja tagala» (1943). 1944. aasta märtsis toimus Moskvas eesti graafika näitus ja selle arutelu, sama aasta juulis võtsid eesti kunstnikud osa üleliidulisest kunstinäitusest Moskvas.

Karm ja kangelaslik aeg, Nõukogude armee ja rahva visa vastupanu vallutajatele esitas uusi ülesandeid, mille lahendamiseks oli vaja maailmavaa-

telist selgust, erialast meisterlikkust ja enne 1940. aastat kujunenud mõningatest hoiakutest ülesäämist. Kunsti arenguprotsessi keerukust märkisid tolle aja juhtivad kunst- ja kirjanduskriitikud (J. Vares-Barbarus, J. Semper, N. Andresen, K. Taev).

Sõja-aastad kujunesid Nõukogude armee või tagalas tegutsenud kunstnikele, kirjanikele ja heliloojatele elukooliks, mis vormis isiksusi; kõiki kultuuritegelasi ühendas eriline vastutustunne ning vaimne pingeline. Sünnimaast kaugel olevate inimeste mõtted ja valused elamused ning patriotismitunne omandasid uue, sotsialistliku sisu, oli kantud internatsionalismi vaimust. Sügavamalt kui varem hakati mõistma vabadusvõitluse tähendust oma rahva minevikus, tunnetati demokraatliku kultuuripärandi seost läbielatava ajaga. Eluõiguse omandasid kollektiivsed töövormid, ühised arutelud ja õppused. Soodsa õhkkonna tagas Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse, samuti kohalike partei- ja nõukogude organite hoolitsus Nõukogude Eesti kultuuri arengu ning meie kunsti- ja kultuuritegelaste eest.

Meie sotsialistliku kunsti esimestesse sammu- desse suhtusid Nõukogudemaad kunsti ja kultuuri väljapaistvad meistrid tähelepanelikult ja tunnustavalt. Oluline on märkida ka seda, et kujutava kunsti temaatikat ning kunstnike eluhoiakut mõjutasid oma ühiskondliku tegevuse ja publitsistikaga ka meie oma autoriteetsed ning suurte kogemustega kirjanikud: J. Vares-Barbarus, J. Semper, N. Andresen, J. Kärner, A. Alle, A. Vaarandi, D. Vaarandi jt. J. Semper näiteks rõhutas: «Võitlev kunst, ajaga kaasa sammuv mehine kunst on võinud tekkida ainult Nõukogude Liidus.» («Sõjasarv», 1944, VI, lk. 65.)

Suure Isamaasõja aegse eesti nõukogude kunsti vaatluse puhul on väga oluline tähelepanna selle muutumisi ja arengudünaamikat. Saavutuste kõrval tuleb näha ka kasvuraskusi ning tehnilise külje nõrkust, mis praegu selgesti silma paistavad. Neile aastatele kõige iseloomulikumana tunnetame kunstiloomingu pingsat kaasaelamist sellele hiiglaslikule heitlusele, mida Nõukogude armee ja kogu rahvas pidas sissetunginud vaenlase vastu. Kunst sündis kõige raskemates tingimustes, ka rindeolukorras. Vastavalt andele ja meisterlikkusele kajastusid kunstnike loomingus sõja traagika, nõukogude rahva visadus ja ennast-salgavus, ajastu vaimne pale, meie inimeste moraalne üleolek vaenlasest. Sageli on kunstiteosed, ka arvukad visandid ja eskiisid, asendamatu kunstiline dokument, mille esteetilisest mõju tugevdab neid loonud inimese kaasaelamine ning esteetiline ja emotsionaalne tõlgendus. Nendes joonistustes kajastub kunstnike endi loominguline sihikindlus, väsimatu töö ja patriotism.

Üks esimesi teemasid on Tallinna kangelaslik kaitsmine 1941. aasta augustis. Ärevast meeleolust kantud linoollõikes on linna kaitsjaid jäädvustanud R. Sagrits («Tallinna töölispolk läheb lahingusse», 1942). Kaitsevööndite rajamist Tallinna lähistel on gravüürides kujutanud P. Luhtein ja E. Vaino, lahingustseene maalieskiisides aga P. Aavik ja K. Burman noorem. Tartu hävituspataljonis osa-

lenud Esko Lepp talletas oma muljed mitmes joonistuses, mis hiljem andsid võimaluse luua puugravüüride albumi «Hävituspataljoni kodumaa kaitse». Mitmeplaanilise dramaatilise alltekstiga linoollõike «Tallinn leekides» lõi teisel sõja-aastal Ernst Kollom. Selles must-valge teravale kontrastile rajatud gravüüris on tunda tõelist lahingupinget.

Juba esimesel sõjatalvel tabas eesti kunsti uus kaotus: Leningradi blokaadis surid Paul Liivak ja Verner Birkenfeldt (Verny), hiljem tagalas Joosep Karell, Friedrich Koppel, Voldemar Kangro-Pool, Leo Jürisson jt.

Nõukogude armeesse mobiliseeritud E. Einmann, V. Loik, E. Okas, A. Hoidre, A. Toomapoeg, H. Valtman, H. Vitsur jt. rakendati Eesti laskurkorpuse formeerimise ajal õppelaagrite agitatsiooni- ja kultuuritöösse. E. Okas on kirjutanud, et paljudele raskustele vaatamata oli töö huvitav ja vaheldusrikas. Leidus rohkesti ülesandeid kunstilise kujunduse alalt kui ka näitliku agitatsiooni ja poliitilise propaganda valdkonnast. Jäädvustati ka dokumentaalset materjali diviisi asutamise kohta. Joonistati eesrindlike võitlejate portreid; nende hulgas oli ka Arnold Meri, kes esimese eestlasena sai Nõukogude Liidu kangelase aunimetuse. (Vt. almanahh «Kunst», 1962, nr. 1, lk. 28.)

A. Koemets viis mitmed joonistused linooltehnikasse, kasutades selleks tavalist taskunuga. Kirjakujundustöid ja loosungeid tegi P. Reeveer. Kasutasid vabu minuteid, jäädvustati õppusi, sõjameeste koloriitset elu-olu, visandati humoorikaid stseene õppelaagri elust ja lühikesi puhkehetki. Sageli kujutati ajalehetöötajate tööd, ent ilmselt kõige rohkem loodi võitlejate ja komandöride portreevisandeid, jäädvustati oma võitluskaaslasi.

1942. aastal käisid E. Okas ja A. Hoidre väeosades sõjamehi joonistamas, hiljem korraldati nendest töödest väeosa klubis näitus. Kiiresti püüti fikseerida kunstnikusilmaga tabatud uusi muljeid: kõige elavamaid või dramaatilisemaid olukordi rindele sõites, vaenlase poolt purustatud linnades ja külad, kohtumistel vabastatud alade inimestega. Nii sündisid arvukad pliiatsi- ja sulejoonistused, visandid akvarelli või gvašiga. Objektide, meeleolude ja olukordade kiire vaheldumine tingis tööde eskiisliku iseloomu, rindepingel sundis kähku tabama ja esile tõstma kõige olulisemat, rõhutama karakterseimat. See polnud kerge.

E. Okas ja E. Einmann olid ettevalmistuselt maali- ja näid pidid nad kiiresti ümber orienteeruma graafika ja joonistuskunsti spetsiifikale ning operatiivsusele. E. Einmann keskendus portreejoonistusele (Nõukogude Liidu kangelase A. Meri portree, 1942; Kindralmajor L. Pärna portree, 1943; Võitleja portree, 1943). E. Okas oli mitmekülgsem, ta lõi žanristseene ning rindemaastikke («Väeosa klubis», gvašš, 1943; Andreapoli vaated, akvarell ja tušš, 1942 jt.). Vahetute sõjamuljete alusel on valminud «Ešelon saabus» (1942) ning otseselt lahingupaikades mitmed joonistused Velikije Lukist (1943).

A. Hoidre loomingus on olulisel kohal joonistuste sari, mis on vahetult seotud Eesti laskurkor-

puse esimese suure lahinguga; raske võitlusega Velikije Luki vabastamiseks 1942. aasta lõpul ja 1943. algul. A. Hoidre joonistustele on iseloomulik eriline väljendusrikkus ning sõjatraagika terav tunnetamine. Kunstnik tunneb end kõige toimuva kaasosalisena, sageli on tema joonistustes ka autoportree (näiteks akvarellis «Aastavahetus koos Njura, Panja, Ded ja Babaga» 1942). A. Hoidre joonistused on karmid ja tõetruud, neil kujunes juba sõja-aastail omapärane ekspressiivne stiil («Velikije Lukis 1943. a. jaanuaris», tušš, «Autoportree», must akvarell 1942, «Puhkepaus Velikije Lukis», tušš, 1943).

Sõja hirmuäratav pale, sõjast sündinud hädad ja õnnetused, purustatud linnad, külad ja eluase-med on pidevalt eesti rindekunstnike silme ees. Arvukatest portreejoonistustest kujunes mitmeplaaniline jutustus nõukogude rahvast, kes kartmatult ja ennastalgavalt kaitses kodumaad, ning eesti sõjameestest, kes võitlesid vapralt veristes lahingutes Velikije Luki eest.

Jaroslavlis ja Moskvast töötanud eesti kunstnikud nägid samuti oma tähtsaimat ülesannet selles, et jäädvustada sõdiva rahva iseloomulikke jooni, kehastada kunstiliste kujude kaudu aja pinget ja kangelaslikkust. Tööprotsessis tuli ületada palju raskusi, mis seisnesid eeskätt vahetute sõjamuljete ja kogemuste puudumises. Andis tunda ka sellealaste traditsioonide vähesus. Toetuti Moskva kolleegide kogemustele ning taotlustele sotsiaalselt tähendusriikka kunsti loomisel. Kujuritele (näiteks E. Roosile) osutus oluliseks kontakt naaberateljees töötanud tuntud skulptori S. Lebedeva ja teistega (M. Manizer, N. Tomski).

Otsustavaks sai püüdlus avastada neid kunstivorme ja -vahendeid, mis võimaldaksid veenvalt kehastada uut temaatikat ja aitaksid lahendada elulisi ülesandeid.

Teisel ja kolmandal sõja-aastal loodud portreedes põimuvad ajastule iseloomulikud tüüpilised jooned ning portreeteritavate individuaalsed omadused, kunstikäsitluses ja teoste struktuuris peegeldus ka kunstnike isiksuse ja stiili omapära ning nende kiire muutumine.

Adamson-Eric lõi Nõukogude Liidu kangelase Arnold Meri portreemaali (1943), rõhutades tahtejõudu, otsustavust ning kontsentreeritust. On märkimisväärne, et karm aeg vajutas oma pitseri tema Lydia Koidula portree tõlgendusele (1943).

Aino Bach, kes oli 1942. aastal loonud mõned partisanivõitlust kujutavad joonistused (mõnevõrra stiliseeritud paljundas neid puugravüüri või linoollõike vahendusel E. Kollom), andis oma parima portreedes. Talle iseloomulik esteetiline peenestundelisus ning psühholoogiline väljendusrikkus avaldub Eesti laskurkorpuse komandöri kindral Lembit Pärna kui mehise ning intellektuaalse isiksuse portrees (kuivnõel, 1943). Lüürilisemas plaanis on lahendatud noore neiu portree sõjajoonistuses «Medõde» (1943). Aino Bachi sõjajärelsete aastate portreede emotsionaalse aktiivsuse, otsustavuse ja meelekindlusega. Ajastu dramaatilisus ja ärevus väljendub ilmekalt kompositsioonis «Sõjapõgenikud» (akvatinta, 1943).

Eduard Einmanni portreedes on selgelt rõhutatud karakteri omapära (Major E. Lemming, pliiirs, 1943). Väljendusrikkas «Partisaniüksuse komandöri portrees» (pliiats, 1944) on näoilme kaudu napide vahenditega õnnestunud edasi anda mõndagi vaenlase tagalas läbielatud. Ferdi Sannamees lõi mitu õnnestunud portreed (Arnold Meri, Endel Puusepp, Lembit Pärn). Kohtumine Albert Karistega innustas Enn Roosi looma Eesti laskurkorpuse kangelase individualiseeritud portreed (1943). Kauni portreebareljeefi sellest samast võitlejast lõi Aleksander Kaasik (1943).

Sõja-aastate loomingu omapära ongi portreede ja autoportreede rohkus. Sageli portreeterisid kunstnikud üksteist, seljele aitas kaasa töötamine ühisateljees. Tähelepanelik enesevaatlus ja -analüüs, mõtisklused ajaloolistest muudatustest, mis kajastusid neis endis ning kutsekaaslastes, nii välimuses kui hingemaailmas, — see kõik inspireeris looma portreid, mida nüüd võime nimetada dokumentaalseiks (Priidu Aavik, Evald Okas, Alo Hoidre, Feliks Valdvere, Aleksander Koemets jt.).

E. Okase mitmeplaaneline, sisemisest dünaamikast kantud kompositsioon «Eesti kunstnikud Jaroslavlis» (1944) andis kunstnike individuaalsete iseloomustuste ning eredate ajamärkidega meisterliku koondportree Jaroslavli kollektiivist.

Väheste lahinguteemaliste kompositsioonide hulgast paistis dokumentaalsusega silma E. Einmanni ja E. Okase maal «Oberstleitnandi von Sassi vangistamine Punaarmee eesti väeosade poolt Velikije Lukis» (1943). Teatavasti olid nad kohale sõitnud ning jäädvustanud visandis paiku, kus nimetatud sündmus aset leidis.

Moskvas õppisid skulptorid F. Sannamees, A. Kaasik, E. Roos ja G. Pommer töötama neile seni tundmatu žanris: dünaamiliste figuraalkompositsioonide kaudu taotleti kangelaslike iseloomude ja sündmuste jäädvustamist monumentaalses vormides. Kui puudusid konkreetsete modellid (seda aga juhtus sageli), jäid sõjameeste portreed ja figuurid konstrueeritaks ja üksluiseks. Õnnestunud ülesehituse ja plastilise vormilahendusega paistis silma E. Roosi kompositsioon «Partisaniid» (1942). Iseloomulikus mahedas ja lüürilises laadis lõi ta kaks aastat hiljem kompositsiooni «Noorpõlv», milles kujutas tütarlast varsaga. Selles töös võib aimata helgemaid meeolusid ja tulevikulootusi.

1945. aastal lõi F. Sannamees juba vabastatud Tallinnas kahefiguurilise kompositsiooni «Hanko kaitsjad», milles ekspressiivne, dünaamiline figuurikäsitlus annab hästi edasi võitluspinge. Nagu meenutab E. Roos, võisid selle töö jaoks inspiratsiooni anda P. Raukase jutustused Hanko kaitsmises: oli ta ju ise neist lahinguist osa võtnud.

On mõistetav, et rahulik maastik, loodusvaated ning natüürmordid nihkusid nii rindel kui Jaroslavlis sündinud maalides ja graafikas tagaplaanile. Neid siiski loodi ja need sulasid hästi üldisesse kunstikonteksti. Rindkunstnike maastikupiltidel oli peaaegu alati sõjapurustuste jälgi. Žanripiirid olid nihkunud, argipäevastseene kujutati läbi karmi ajatunnete. Seda võis tähele panna ka maalides, millel kujutati Volga-äärset Jaroslavli, linna, mis meie

kunstiinimesi oli külalislahkelt vastu võtnud (E. Okas, P. Aavik, A. Alas, M. Bormeister, K. Burman jt.). Impressionistlikult ja valgusküllaselt on edasi antud interjööri R. Sagritsa maalil «Jaroslavli afeljee» (1943). Läbi avatud ukse on näha tänaval sammuv sõjaväeosa, mis mõjub terava emotsionaalse aktsendina, meenutades käimasolevat sõda. Peen koloriidilahendus ja karm ajatunnetus on iseloomulik Adamson-Ericu natüürmordile «Eine» (1943).

Tähtsal kohal oli neil aastail operatiivne ja publitsistlik plakatikunst, milles kontsentreeritult ühinesid täpsed, lakoonilised kujundid ning tabav, võitlusse kutsuv sõna. Plakati keelt valdasid suurepäraselt A. Pilar, H. Vitsur ja J. Jensen, häid plakateid löid Adamson-Eric, E. Okas ja P. Luhtein. Aktiivselt viljeldud ala, mida võib ka kunstipublitsistikaks nimetada, oli satiiriline joonistus ja karikatuur. Neid eksponeeriti väeosade klubides, trükite lendlehtedel, «Rahva Hääle» ja «Tasuja» veergudel, samuti «Pikris». J. Jenzeni, F. Randeli, L. Rimmelga, A. Pilari, H. Valtmani, E. Lehise, aga ka E. Okase ja A. Koemetsa sõbralikke šarže ja karikatuure võeti alati hea tujuga vastu. Populaarseks sai J. Jenzeni satiiriline sari «Sakslaste uus kord Eestis enne ja nüüd» (1943). Kahjuks on meil neid võitleva kunsti avaldusi veel vähe uuritud.

Rasketel sõja-aastatel kujundasid kunstnikud eesti kirjanike raamatuid, brošüüre ja luulekogumikke, aga ka teisi väljaandeid, sealhulgas rindelehti. Kahjuks on veel läbi uurimata sõja-aastate eestikeelsed armee-ajalehed, nende kunstilises kujunduses on paljugi tähelepanuväärivat: šriftides, päisliistudes, päevakajalistes joonistustes ja karikatuurides. Enamik eestikeelseid väljaandeid ilmus illustratsioonide, päisliistude ja vinjettidega, mis olid tavapäraselt tekstiga olemuslikult seotud. Näiteks kujundas ja illustreeris P. Luhtein mitmekülgset trükitoodangut, kirjutas palju šrifti käsitsi. Eesti graafika näituse arutelul Moskvas 1944. aastal märkis kunstnik D. Šmarinov: «Luhtein armastab piiritult kirja, armastab raamatut, armastab vana raamatut, oskab kirja leheküljele paigutada. Te näete siin tervet rida käsikirjalisi raamatuid. «Jüriöö kroonika» on tervelt käega kirjutatud, see on otse uskumatu asi! Seejuures ei ole siin ühtegi lohakalt tehtud tähte, kõik on arvestatud, kõik on kohal, kõik on kompositsiooniliselt üheks tervikuks seotud. Kõik see on õige, täpne ja kaunis. Seda võib teha ainult rahvas, kes on suuteline visaks, püsivaks tööks.» («Sõjasarv», 1944, V, lk. 140.)

Samas valdkonnas töötasid edukalt Adamson-Eric, A. Bach, A. Hoidre, R. Sagrits, E. Okas, E. Kollom, P. Reeveer, H. Vitsur, B. Lukats, J. Jensen ja E. Einmann. «Sõjasarve» kõik numbrid on eri kunstnike kujundatud. Jüriöö ülestõusu 600. aastapäevale pühendatud esimese numbriga kujundas P. Luhtein väga õnnestunult, kašutades rangelt variatsiooniderikast stiliseerivat laadi, nii ornamentaalseid kui figuraalseid lahendusi. A. Bach lõi «Sõjasarve» teise numbriga tarvis väikesi emotsionaalseid miniatuure, milles kajastusid sõjapäevade dramaatilised hetked, aga ka päikesepais-

telise tuleviku nägemused. E. Okase ja R. Sagritsa kujundustes vaheldusid väljendusrikkad lahingustseenid võidusaluudi motiividega, on mälestuskilde sünnimaast ja rahulikust tööst.

Sõja-aastate kunstielu suursündmuseks sai Jüriöö ülestõusu 600. aastapäevale pühendatud näitus, millest võttis osa enamik tagalas töötanud kunstnikke. See avati Moskvast 23. aprillil 1943. Ajalooline heitlus rüütlike ja feodaalide vastu, kes olid anastanud maa ja alistanud rahva, kõlas nüüd sügavalt patriootilisena. Samal ajal oli see oluline sündmus eesti kujutava kunsti arengus. Näitusest võttis osa 21 kunstnikku, kes esitasid üle 150 teose nii Jüriöö ülestõusu kui Suure Isamaasõja ainetel. (Kataloogi järgi on teada, et osalesid P. Aavik, Adamson-Eric, A. Alas, A. Bach, M. Bormeister, K. Burman, E. Einmann, J. Jensen, A. Hoidre, A. Kaasik, E. Kollom, P. Luhtein, B. Lukats, E. Okas, G. Pommer, P. Raukas, E. Roos, R. Sagrits, F. Sannamees, E. Vaino ja H. Viisur).

Näituse ettevalmistamiseks jäi vähe aega, kõigest mõni kuu. Seetõttu kulges töö väga pingeliselt, kasutati ka öötunde, mis ei soodustanud koloristlike ülesannete lahendamist. Esmakordselt tuli eesti kunsti nii ulatuslikult konkreetne ajalooline teema. Kunstnikke innustasid ajaloo professor Hans Kruusi emotsionaalsed jutustused ja teaduslikud ettekanded Jüriöö sündmustest. Kuna puudusid muud ajaloolised materjalid, samuti materiaalse kultuuri mälestised, tuli kunstnikel fantaasiat pingutada, et sisse elada nende aegade sündmusesse. Peaülesanne oli Jüriöö ülestõusu õhkkonna tõlgendamine ja sellest osavõtnute kujutamine kunstivahenditega. Ülestõusuaineliste kompositsioonide loomisel kerkisid uued struktuuri- ja kompositsiooniülesanded. Tegelas kujude iseloomustamine jäi nii mõnigi kord ühekülgseks, kuna vähe sai kasutada modelle. Ometi tähendasid eespool nimetatud näituse jaoks valminud kunstiteosed, maalid, graafilised lehed, käsikirjalised tekstid ja skulptuurid uue ajaloolise žanri sündi eesti nõukogude kunstis.

E. Okase maalis «Rahvatasujad» oli dünaamiliselt ja ekspressiivselt kujutatud ülestõusnute hoogsat liikumist, nende võitlusvaimu. Õnnestunud oli R. Sagritsa «Kanavere lahing». Omapärase aspekti kompositsioonile «Eesti naised Jüriööl» leidis Adamson-Eric. Romantiline, ärev meeoleolu iseloomustas P. Aaviku maali «Ülestõusnute kogunemine», milles ta püüdis väljendada rahvajõudude koondumist ning anda tegelas kujudele rahvuslikke jooni. Ülestõusuainelisi maale esitasid veel A. Alas, M. Bormeister, E. Vaino ja E. Einmann.

Graafikas kõitsid tähelepanu ulatuslikud gravüürisarjad «Jüriöö ülestõus 1343. aastal» (linoollõigete autorid P. Luhtein, B. Lukats, E. Kollom ning H. Viisur) ja puugravüüride sari «Saaremaa ülestõusus» E. Kollomilt P. Aaviku, Adamson-Ericu, B. Lukatsi, E. Okase ja R. Sagritsa joonistuste järgi. A. Bachi joonistustes (tušš, sangviin, süsi) kajastusid Jüriöö ülestõusu dramaatilisemad sündmused nii mandril kui saartel. Skulptuuris kõitis tähelepanu F. Sannamehe erakordselt ekspressiivne «Jüriöö vabadusvõitleja». E. Roos esines kompositsiooniga «Isa ja poeg — rahvatasujad»,

A. Kaasik lõi karmi ja otsustava «Rahvatasuja 1343. a.» ja bareljeefi «Lahing Tallinna all 1343». Mõlemad tööd olid lahendatud väljendusrikkalt. Skulptuure esitasid veel P. Raukas («Eestlaste heitlus saksa rüütlikega») ja G. Pommer («Heitlus vallil»). On tähelepanuväärne, et arvukalt oli ka Suure Isamaasõja ainelisi teoseid.

Näitusest kokkuvõtteid tehes märkis tookordne Eesti NSV Kunstide Valitsuse juhataja J. Semper: «See näitus tähendab pööret eesti kunsti ajaloos temaatika mõttes. Samal ajal on ta murrangulise tähtsusega kunsti funktsioonidest arusaamise mõttes. Kõnesolev moment soodustab ka seda, et eesti kunstnikud on hakanud selgemini väljendama oma rahvuslikku ilmet. Juba see asjaolu, et kunstnikud on huvi tundnud oma rahva võitluse vastu minevikus, soodustab seda.» («Sõjasarv», 1943, II, lk. 112.) Arutelust võtsid osa tuntud nõukogude kunstnikud ja kunstielu juhid, kes peaaegu kõik andsid väljapanekule kõrge hinnangu.

Juba 1943. aasta suvel viibis Eesti korpuse väeosades kaks kunstnike brigaadi (A. Alas, J. Jensen, E. Okas, F. Randel, H. Viisur, P. Aavik, M. Bormeister, E. Lepp ja K. Burman), 1944. aasta aprillis siirdusid tegevväkke Narva rindel E. Einmann, A. Hoidre, E. Okas ja R. Sagrits. Sattunud taas rindeolukorda, tegid nad rohkesti visandeid ja eskiise sõjameestest, talletasid raskete lahingute jälgi, jäädvustasid vabastatud asulates taas tärkavat elu. Eriti silmapaistvad on E. Okase arvukad rindejoonistused, millest andis hea ülevaate käesoleva aasta veebruaris Eesti NSV Teaduste Akadeemia Raamatukogus korraldatud näitus. Väsimatult, üllatava järjekindlusega püüdis ta jäädvustada kõike, mis teda huvitas, haaras järjest kasvava oskusega nähtuste ja faktide reast kõige eredamaid ja iseloomulikumaid, jäädvustas neid vabalt ja tõetruult visandites.

1944. aasta mais toimus Leningradis hotelli «Oktjabr» ruumides näitus, kus olid esitatud Narva rindel käinud brigaadi töö tulemused. (R. Loodus, E. Lamp. Nõukogude Eesti kunstielu kroonika 1940—1965, Tln., 1970, lk. 7.) Sõja-aastate loomingu sündis rindejoonistuse uus žanr: sõjateede tsükkel. Rindelähedase maastiku kujutus ühines lahingustseenidega, dokumentaalsusele lisandus omapärase nüansina autori psühholoogilis-emotsionaalne alltekst. Kirgas näide on E. Okase väga meeoleukas ja terviklik akvarell: väeosa marssimas tuisusel talvapäeval inimtühjal külavaheteel («Külmal talvapäeval», veebruar 1943). Teravama kompositsioonilahenduse annab samale teemale A. Hoidre («Rindeteel», 1943). Aasta hiljem valmis E. Okase ja R. Sagritsa ühistööna kaunis õlimal «Rindeteel» kevadiselt heledates, mažoorsetes toonides. Erilise südamesoojusega kujutas E. Okas lapsi («Vabastatud külas», tušš, 1942 jt.).

Nendes joonistustes, samuti nagu teisteski piltides, kus kujutati žanristseene vaenlasest vabastatud Vene külades, avaldus kõiki nõukogude inimesi liitnud ühtsustunne. See tunne on nii iseloomulik tolleaegsele nõukogude kunstile, mille hulka kuuluvad ka rinde ja tagala ühtsuse teemadel loodud kompositsioonid eesti kunstnikelt: E. Ein-

**TÄHTIS JA KASULIK
SAATESARI**

Eesti Televisiooni ühiskondlik-poliitiliste saadete hulgas on saatesarjal «Foorum» eriline koht. Juba aastaid on kindlal ajal — iga kuu viimasel neljapäeval pärast Kesktelevisiooni uudiseid — olnud kavas saade, milles meie vabariigi valitsuse liikmed või teised tippjuhid otseselt suhtlevad kõige suurema auditooriumiga — televaatajatega. Selleks on Eesti Televisiooni loonud soodsad tingimused. Kuu aega enne järjekordset saadet teatatakse eetris ja televisioonilehes, kes on järgmise «Foorumi» külaline, palutakse talle saata küsimusi, arvamusi ja ettepanekuid eluvaldkonnast, mida esineja juhib, antakse telefoninumbrid, kuhu vaatajad võivad ka saate ajal helistada.

Neid võimalusi kasutavad vaatajad meeleldi. On ju igal aktiivse ellusuhtumisega ja ühiskondlikult mõtleval kodanikul soov teada, kuidas viiakse meie vabariigis ellu Kommunistliku Partei majandus- ja sotsiaalpoliitikat, kuulda kõige kompetentsemast allikast, milline on olukord, areng ja probleemid ühes või teises eluvaldkonnas. Sotsioloogiliste uurimuste tulemused näitavad, et «Foorumi» saateid jälgib 200 000—300 000 vaatajat. Möödunud aasta saadetele laekus Telemajja üle 1300 kirja, lisaks neile otse esinejatele saadetud kirjad. Telefoni teel pöördub ühes saates esineja poole 60—70 vaatajat. Kõige enam küsimusi on seni tulnud saadetele, kus esinesid sideminister A. Kaldma (454), sotsiaalhooldusminister G. Sarri (359), teenindusminister V. Hallmägi (251) ja Kirjastuskomitee esimees L. Kaik (175).

Nii on «Foorum» kujunenud nagu omalaadseks ülevabariigiliseks televisiooni poliitõhtuks, mis kutsub kodanikke riigiasju arutama. NLKP Keskkomitee otsuses «Eesti NSV juhtiva kaadri osavõtust töötajate hulgas tehtavast poliitilisest kasvatustööst» hinnatakse tunnustavalt seda, et meie vabariigi juhtivad töötajad esinevad regulaarselt televisioonis, informeerivad inimesi juhtimisorganite tegevusest ning vastavad küsimustele.

Seda teed on käidud juba kakskümmend aastat, esimene saade toimus 18. oktoobril 1965. aastal. Sari sündis intervjuudest ministri kabinetis. Praeguse otsesaatena studiost ja juhtide

manni «Kingitusi rindele» (õli, 1943) ning E. Kollomi ja E. Lepa graafilised sarjad tööst fagalas.

Väeosadesse jäänud kunstnikud andsid kaaluka loomingupanuse: nad löid peamiselt rindevõitlejate portreid. Näiteks on säilinud häid portreejoonistusi A. Mildebergilt («Major Roo», 1942; «Seersant Albert Ott», 1943 jt.). F. Valdvere linoollõiketehnikas miniatuurportreedes on musta ja valge kontrastiga rõhutatud kunstniku rindesõprade mehisust ja intellektuaalsust. Lakoonilised ja ilmekad on tema sulejoonistused, mis kujutavad rindelehe toimetuse interjööri, maastikku, samuti sõjahobuseid. P. Reeveer ja A. Koemets on jäädvustanud koloriitseid stseene armee elust. Ei saa jätta märkimata, et just tänu A. Koemetsale on viimastel aastakümnetel välja selgitatud ja süstematiseeritud seni vähe tuntud või tundmata rindejoonistusi, etüüde ning visandeid. Need on trükiti avaldatud kolme albumina. (Eesti NSV kunstnikud Suures Isamaasõjas 1941—1945. Tln., 1963. Rindevihikud. Tln., 1973. Memento, Tln., 1975.) Lisaks portreedele ja rindejoonistustele on V. Loik maalitud Kaulači mõisa vallutamist Kuramaal (1945). A. Pihelga lõi huvitavaid estampe teemal «Õine rünnak Velikije Lukile» (1944) jt. Väeosades valmis ka originaalseid tarbekunstiesemeid, näiteks lõi A. Mölder omapäraseid pusse ja noatuppi.

1944. aasta kevadel Narva all viibinud kunstnikud jäädvustasid ajaloolise linna kordumatut silueti, nende joonistustest õhkub ärevust ja lootust (R. Sagrits, E. Okas jt.). Need, kes hiljem viibisid purustatud linnas, jäädvustasid varemeid (O. Raunam, F. Randel). Lahingumaastikest tuleb tõsta E. Vaino meisterlikku akvarelli «Sinimägedes», mis kujutab ägeda lahingu paika vahetult pärast sõjategevuse lõppemist.

Pärast Eesti NSV vabastamist olid kunstnikud veel kaua vastandlike tunnete mõju all: ühelt poolt võidurõõm ja helged tulevikulootused, teiselt poolt valu ränkade sõjahaavade pärast. Sündisid uued teosed: Adamson-Eric maalis elurõõmsa kompositsiooni «Vabastatud Tallinnas» (1944), Priidu Aavik reekviemina kõlanud «Partisani mafused» (1945) ja Evald Okas piduliku monumentaalse pannoo «Eesti Kaardiväe Laskurkorpus 22. septembril 1944. a. Tallinnas». Vahetult sõjas läbielatud põhineb A. Alase ja E. Roosi Tallinna vabastajate monument, Nõukogude sõjameeste kangelaslikkuse ja meie kõigi leina sümbol.

Suures Isamaasõjas saavutatud ajalooline võit, võitlejate mälestused ja kogemused ning talletatud kunstmaterjal innustab paljusid endisi rindkunstnikke ja Jaroslavli kollektiivi liikmeid ikka ja jälle pöörduma Suure Isamaasõja teemade poole. Eriti suured õnnestumised on selles E. Okasel ja A. Hoidrel. Sõja-aastate kustumatu mälestus innustab ka neid, kes said kunstnikuks pärast sõja lõppu, näiteks Ilmar Kimmi jt. Nende loomingu käsitlemine on aga uue artikli teema.

vahetu auditooriumiga suhtlemise vormina läheb sari seitsmendat aastat. Viimased kolm neist on «Foorumit» juhtinud Televisiooni- ja Raadiokomitee esimehe asetäitja Enn Anupõld.

Sarja tegijad on esinejate valikul ning saadete suunitlemisel püüdnud lähtuda olulisest ja aktuaalsest meie vabariigi elus. Seejuures arvestatakse poliitpäevadelt saadud teavet avalikust arvamusest ja nihetest selles. Saateid on aidanud ajaga resonantsis hoida Eesti Televisioonile laekunud kirjad ning televaatajate auditooriumi uurimised.

«Foorumi» haare ja selles edastatud ühiskondlik-poliitilise informatsiooni ulatus on suur. Eesti NSV rahvamajandust on seal käsitlenud Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimees B. Saul, esimehe asetäitjad G. Tõnspöeg ja H. Veldi ning peaaegu kõigi tootmisharude ministrid. Saadetes on esinenud hariduse, tervishoiu, kultuuri, sotsiaalhoolduse, rahanduse, justiits- ja õiguskaitseorganite tippjuhid. Siinkohal pole võimalik nimetada kõiki esinejaid, samuti analüüsida üksikuid saateid. Nende ühiste joontena märgin, et pärast majandus- või haldusharu juhi lühikest sissejuhatavat sõnavõttu, millest vaatajale selguvad ministriumi või ametkonna tegevuse ulatus ja eesmärgid, hakatakse käsitleda vaatajate kirju ja telefoniküsimusi. Keskel läbi jõutakse ühes saates anda selgitus või vastus 50—60 küsimusele. Saatejuht koos abilistega on püüdnud küsimusi nende sarnase sisu põhjal grupeerida, mis hõlbustab nendega liitva lisateabe esitamist ja säästab saateaega. «Foorumis» järgitakse kindlalt põhimõtet: iga kirja ja telefonikõne taga on inimene oma ühiskondliku huvi või murega. Ta peab saama saates sellele vastuse. Tähele panemata ei jää ükski televaataja pöördumine. Kui saateaeg (kuni poolteist tundi) ei võimalda mõnele küsimusele (nende hulgas on ka väiksema ja ainult kohaliku tähendusega) avalikult vastata, saab küsija esinenud juhi arvamuse selle kohta kirjalikult või jätkatakse põhisaatest väljajäänud kirjade käsitlemist «Järeloforumis».

Mõni sõna ka sellest. Kavas on see samuti kindlal ajal: iga kuu kolmanda nädala neljapäeval kell 19. See pole mõeldud ainult põhisaate jätkuks, vaid on tingitud asjaolust, et arvukate kirjade ja telefonikõnede käsitlemisel võib tekkida vajadus mõnda küsimust täiendavalt uurida, lisaandmeid hankida. Sellised põhisaates lõpuni viimata küsimused ja probleemid saavad lahenduse «Järeloforumis». Selles osalevad tavaliselt ministrite või riiklike komiteede esimeeste esimesed asetäitjad, kellele need esinemised on rahvahulkades tehtava poliitilise töö hea, nõudlik kool. «Järeloforumites» püüab saategrupp teha kirjade ja ettepanekute sügavamalt analüüsi, samuti informeerida vaatajaid saadetes tehtud ettepanekute ja kriitika realiseerimisest, mis sageli nõuab pikemat aega.

Hinnates «Foorumi» osa ja mõju meie ajakirjanduses, võib öelda, et see saatesari sobib hästi praegusesse ideoloogiatöö täiustamise protsessi. NLKP Keskkomitee 1983. aasta juuniplenumil ning mullusel aprilliplenumil rõhutati, kui tähtis on avalikkus riigi- ja haldusorganite tegevuses, mis loob tingimused kodanike laiaade hulkade kaasamiseks riigiasjade arutamisse ja otsustamisse.

«Inimeste arvamuste laialdane ja vaba väljendamine ajakirjanduses,» öeldakse K. U. Tšernenko artiklis «Arenenud sotsialismi nõuete tasemele», «vastuvõetavate otsuste ulatuslik arutamine ja altpoolt tulev asjalik kriitika, töötajate kirjad — see kõik on omalaadne kindel mehhanism, mis kaitseb voluntarismi ja subjektivismi vastu poliitikas, võimaldab valida optimaalseid otsuseid, õigel ajal teha neis parandusi, mida elu ise ette ütleb.»

Ulatuslik, õigeaegne ja avameelne informatsioon tõendab usaldust inimeste vastu ja suurendab töötajate aktiivsust. Sellest oleneb paljuski propaganda veenvus, kasvatustöö efektiivsus ning sõnade ja tegude ühtsuse tagamine.

Nende oluliste partei ideoloogiatöö suuniste realiseerimiseks on «Foorum» pakkunud häid võimalusi. Väga suur tähtsus on sarjal riigielu avalikustamise ja rahva informeerituse seisukohast. Teisest küljest on ministriumide ja ametkondade juhid saanud selle kaudu vajalikku tagasisidet, mis on neile näidanud rahva hinnanguid süsteemi tegevusele, selles esinevaid puudusi, samuti võimalusi töö paremaks korraldamiseks.

Juhti hinnatakse tema tegevuse tulemuste ja tema kompetentsuse järgi. «Foorumi» saated on olnud Eesti NSV tippjuhtide aruanne rahvale, mis meie nõukogude demokraatias on igale juhile kohustuslik ning kodanike ja nende usaldusisikute suhete seisukohast lausa hädavajalik.

«Foorumi» kauaaegse ja huvitatud jälgijana ei saa ma tunnustussõnade kõrval jätta ütlemata ka mõningaid kriitilisi tähelepanekuid. Infolaengu, probleemide käsitlemise ja esinemiskultuuri poolest väga heade saadete kõrval on sarjas olnud ka selliseid, kus liiga palju aega ning tähelepanu on kulunud väiksema kaalu ning kohaliku tähtsusega üksikküsimuste käsitlemisele. Võimalusi «Foorumi» saadete struktuuri parandamiseks ilmselt veel leidub. Mõnel juhul tahtnuks näha saatejuhti aktiivsemas, oponeerivamas osas teema käsitlemisel, näiteks tausttegurite või alternatiivide esiletoomisel, mis avanuks nähtust sügavamini kui ainult esineja vastus ettelõetud küsimusele. Sellise soovi täitmine kahandaks aga ilmselt saates käsitletavate kirjade-küsimuste arvu ja tuleb leppida sellega, et saatejuhi ajakirjanikuaktiivsus ilmneb selgemini «Järeloforumites». Mõne saate meeldivust on mõjutanud seal osalenud juhtide esinemiskultuur. On täiesti mõistetav, et ka

kõige kompetentsem, oma süsteemi põhjalikult tundev juht ei suuda käigupealt täpselt vastata kõigile esilekerkivatele üksikküsimustele. Selleks peab saate ettevalmistamise käigus kirjade sisuga eelnevalt tutvuma, kasutama sealjuures spetsialistide abi ja saates esinedes kindlasti ka kirjalikke märkmeid. Kui aga lühikese, asjaliku ja ammendava vastuse asemel loeb esineja ette pika öiendi, ei ole juhi suhtlemine vaatajaga enam nii vahetu ja usalduslik. Allakirjutanule ei ole olnud meeltemööda arvuka «tugi-toimkonna», näiteks ministri asetäitjate viibimine studios ministri esinemise ajal. Kirjalike küsimustega tutvumiseks on ju esinejal piisavalt aega. Telefoniküsimuste puhul aga ei pruugiks küll ühelgi juhil häbeneneda, kui ta mõnel juhul üksikasjades küsijale võlgu jääb, seda saab ju korrektselt lunastada «Järeloforumis». Vaataja ootab juhilt ikka tema enda mõtteid, tahab näha tema enda tarkust, aga mitte süsteemi ametnike omi.

Nõudlikumad pidanuksid mõned esinejad olema keeletarvituse suhtes. Igal inimesel on individuaalne kõnepruuk ja väljenduslaad. Kui see on korralik, köidab esinemine kuulajat-vaatajat.

Mõned soovid edaspidiseks. Seni on «Foorumi» saated käsitlenud peamiselt majandust, riigi- ja ühiskonnaelu. Nüüd, mil on jõudnud esineda peaaegu kõik ministrid, riiklike komiteede esimehed ning tähtsamate keskasutuste ja ühiskondlike organisatsioonide juhid (mõned neist juba korduvalt), kerkib küsimus, kas poleks otstarbekas saatesarja suunitlust veidi muuta. Senist harukondlikku lähenemist esinejate valikul võiks täiendada ka laiemate üldriiklike teemade kavva võtmisega.

Praegu, mil kogu nõukogude rahvas valmistub poliitilise elu järjekordseks tähtsündmuseks — NLKP XXVII kongressiks —, oleks ilmselt ka «Foorumi» saadetes sobiv laiemas plaanis analüüsivalt käsitleda näiteks partei majandus- ja sotsiaalpoliitika elluviimise peamisi tulemusi lõppeval viisaastakul. Arenenud

sotsialismi täiustamisel on partei esile tõstnud mitmeid ühiskondlikke sõlmprobleeme, nagu majanduse intensiivistamine, majandamismehhanismi täiustamine, teaduslik-tehnilise progressi kiirendamine, riigivõimu- ja haldusorganite töö tõhustamine. Küllap leiduks nendest peamistest tegevussuundadest üldisema ja laiemma kõlapinnaga teemasid ka «Foorumis» arutamiseks. See aga eeldab, et lisaks harukondlikele juhtidele tuleks studiosse paluda teisigi kõige kompetentsemaid tippjuhte ja teadlasi. Mõnel juhul oleks ilmselt otstarbekas saatesse kutsuda korraga rohkem kui üks esineja. Kujutan ette saadet, kus näiteks riigivõimu- ja haldusorganite tööst ja selle täiustamise võimalustest räägivad NSV Liidu ja Eesti NSV Ülemnõukogu saadikud, mõne alatise komisjoni esimees. Nende mõtetega ei taha ma suunata «Foorumi» tegijaid hoopiski uuele teele, vaid pakun ainult kaalumiseks mõningaid võimalusi edasi liikuda juba sissetallatud rajal. Tean, et «Foorumi» töögrupis peetakse samuti plaane saatesarja osaliseks uuendamiseks. Optimaalne lahendus koorub mõistagi paljude võimaluste hoolikast vaagimisest.

Ja veel üks soov. «Foorumi» mahuka kirjastki analüüsimisel ning kirjade ja küsimuste käsitlemisel saadetes jääb vahel sõelale mingi raskus või puudus, mille kõrvaldamiseks on tarvis mitte ainult harukondlikke, vaid ka vabariigi keskorganite meetmeid. Põhisaadetes jäävad sellised juhtumid paratamatult lahtisteks otsteks. «Järeloforumites» on toimetus püüdnud neid mitte unustada. Vahel aga võib asja paremaks korraldamiseks kuluda isegi kuid. Seepärast oleks hea, kui saatejuht järgnevatel saadetes ikkagi pöörduks nende küsimuste juurde tagasi. Suurem järjekindlus ettepanekute või kriitika jälgimisel suurendaks veelgi nii «Foorumi» kui ka kogu Eesti Televisiooni kui riikliku informatsiooniasutuse prestiiži ning mõjujõudu.

ANTS LANG

PEDAGOOGIKA PÕHIMÕTETE RAKENDAMISEST POLIITÕPPES

INGE UNT,
pedagoogikadoktor,
professor

Pedagoogika seisukohalt allub poliitõppe samadele seaduspärasustele nagu igasugune muu õppetöö. Õpetamise probleemidega tegeleb pedagoogikaharu, mida nimetatakse didaktikaks. Didaktikas kui teaduses on kõige rohkem uuritud õpetamist üldhariduskoolis, samuti kõrgkoolis. Poliitõppe teoreetilisi probleeme on käsitletud tunduvalt vähem. Õpetamise teooria saavutused pakuvad propagandistile fõhusat abi, sest didaktika seaduspärasused kehtivad igasuguses õppetöös ning neid tuleb arvestada, kui tahame edu saavutada.

Meie maal peetakse väga oluliseks permanentset haridust, hariduse pidevat täiendamist mitmesugustes koolides ja ka iseõppimise teel. Poliitõppe kujutabki endast üht permanentse hariduse vormi, mille kaudu on võimalik täiendada täiskasvanute teadmisi.

Mis tahes koolis toimuva õpetamisega võrreldes on poliitõppel oma spetsiifika. Tuleb arvestada seda, et kuulajaskond on täiskasvanud inimesed, kes on diferentseerunud ea, elukutse, hariduse, üldise kultuuritaseme, huvide ja silmaringi poolest. Õppustes osaletakse vabatahtlikkuse alusel, kusjuures teadmiste kontroll ja hindamine on kooli omast erinev. Hariduslikke erinevusi püütakse poliitõppe süsteemis võimaluste piires arvestada, on koostatud mitmesuguse raskusastmega õppekursusi, kuid kõikjal ei saa seda põhimõtet realiseerida, eriti väiksemates asutustes ja ettevõtetes.

Neile, kes tahavad didaktika probleemidega põhjalikumalt tutvuda, soovitan pedagoogikaõpikute vastavaid osi. Viimane ja ühtlasi kõige aktuaalsemaid küsimusi käsitlev eestikeelne õpik on 1982. aastal ilmunud «Koolipedagoogika». Spetsiaalselt neile probleemidele on pühendatud «Didaktika alused», mis on ilmunud 1970. aastal. See ei kajasta küll aktuaalseid probleeme, kuid annab hea ülevaate nn. klassikalisest didaktikast.

Paljusid nüüdisprobleeme sisaldab ühe juhtiva nõukogude didaktiku J. Babanski teos «Õppeprotsessi optimeerimine», mis ilmus käesoleval aastal. Vene keeles on kirjandust palju rohkem valida. Venekeelsetest õpikutest soovitan sama autori toimetatud, 1983. aastal ilmunud pedagoogikaõpikut.

Enne, kui hakata käsitlema didaktika põhimõtete rakendamist poliitõppes, juhin tähelepanu ühele pedagoogilisele probleemile, mis on tihedalt seotud psühholoogiaga. Propagandist peab kindlaks tegema, milline on iga kuulaja haridus, lugemus sise- ja välispoliitika alal ning suhtumine loetusse, samuti üldine silmaring ja kultuuritase. Koolitunnistus või diplom ei peegelda mitte alati adekvaatselt inimese neid külgi. Vahel kohtad kesk- ja isegi kõrgkooli lõpetanu juures häämsavat vähiklust, samas aga võivad tagasihoidliku haridusega inimesel olla väga laialdased teadmised.

Teadmistega on tihedalt seotud kuulajate huvid, nende suunitlus, haare (laius) ja sügavus. Huvi loob motiivi aktiivseks õppetööks. Asjast huvitatud ja aktiivsed kuulajad aitavad ergutada ka teisi ning muudavad sellega töö kogu rühmale sisukamaks. Oluline on tunda õpperühma liikmete kõne- ja esinemisoskust. Propagandist peab arvestama, et see oskus ei tarvitse tagasihoidlike, samuti introvertsete inimeste (s. o. inimeste, kes elavad n.-õ. sissepoole ning väljendavad väga harva oma tundmusi ja suhtumisi) puhul ilmnedu otsekohe, neid tuleb tavaliselt õhutada ja suunata sõna võtma. Kõiki neid omadusi saab tundma õppida mitmesuguste meetoditega. Neist lihtsamad ja igapäevases töös hõlpsasti kasutatavad võtted on järgmised: tutvumine kuulaja elu- ja töökäigu ning iseloomustusega, pidev vaatlus, küsimustik ja ankeet ning nimme tundmaõppimiseks antud ülesanded. Nii võib kuulajaile esitada kirjaliku küsimustiku selle kohta, missuguseid ajalehti ja ajakirju nad loevad, milliseid saateid raadios ja televisioonis jälgivad, milliseid raamatuid loetud. On väga oluline, et küsimustik eeldaks hinnangute andmist sellele, mis on kõige huvitavam, mis meeldis rohkem ja miks, mis ei meeldinud. Küsida võib ka seda, kuidas hinnatakse poliitõppusi, milline oli kõige huvitavam ja milline ebahuvitav üritus.

See kõik annab materjali kuulajate individuaalsete tundmaõppimiseks ning ühtlasi õppetöö paremaks planeerimiseks ja korraldamiseks. Mõistagi stimuleerib kuulajaid rohkem niisugune õppetöö, mis vastab nende soovidele ja huvidele. Õeldu ei tähenda, nagu peaks propagandist kõrvale kalduma kinnitatud programmidest, küll aga seda, et ta käsitleks küsimusi kuulajaile lähedasest vaatenurgast. Peale selle on vaja rühma tundma õppida sotsiaalpsühholoogilisest aspektist, s. t. teada, kes on õpperühma liidrid, kelle arvamus teised arvestavad ja hindavad ning kes seega mõjutavad kogu rühma suhtumist õppetöösse. Üldjoontes sel-

gub see ka õppuste ajal. Inimestevaheliste suhtumiste täpsemaks selgitamiseks kasutatakse komplitseeritud meetodeid; lihtsa võttena soovitan kirjalikku küsitlust. Igaüks märgib, keda ta tahab näha esinejana ühe või feise konkreetse teema puhul.

Poliitõppe üldfilosoofiline metodoloogiline alus on marksistlik-leninlik tunnetusteooria. Kuulaja seisukohalt kujutab õppimine endast alati tunnetusprotsessi. Loomulikult kehtivad õppeprotsessis tunnetuse üldised seaduspärasused. See tähendab seda, et tunnetus kulgeb elavalt kaemuselt abstraktsele mõtlemisele ja sealt edasi praktikale.

Milliseid didaktika põhimõtteid peab propagandist õppuste korraldamisel silmas pidama?

Esimesena olgu nimetatud **näitlikkuse printsiip**. See nõuab õppematerjali esitamist meelele tajumiseks esemete, piltide, filmide ja teiste näitlike vahendite kaudu. Sellel printsiibil ei ole vajadust pikemalt peatuda, sest näitlikustamist on H. Palamets «Eesti Kommunistis» (1984, nr. 1) varem üksikasjalikult ja asjatundlikult käsitlenud. Märgiksin vaid, et vajadus näitlikustamise järele tuleneb otseselt tunnetusprotsessi seaduspärasustest, mille kohaselt tunnetuse esimene staadium on elav kaemus. Näitlikustamisel on mitmeid inimpsüühika seaduspärasustest tulenevaid funktsioone. Verbaalsete vahenditega võrreldes annab see asjadest tõhusama ja õigema kujutluse ning soodustab mäluprotsesside intensiivsust, sest tajutu jääb suhteliselt hästi meelde. Selle tõttu peetaksegi näitlikustamist audiotehniliste vahendite abil poliitõppes eriti tähtsaks.

Aktiivsuse printsiip. Marksistlikust filosoofiast on teada, et tunnetuse aluseks on tunnetava subjekti enese aktiivsus, tema enda tegevus, käesoleval juhul õppimine. Ilma selleta ei ole propagandistil üldse võimalik mingeid teadmisi edasi anda. Sellepärast peab ta alati mõtlema, kuidas aktiveerida kuulajaskonda. See on didaktikas lai ja palju uuritud valdkond, mis haakub omakorda mitmete muude didaktika ja psühholoogia probleemidega. Kõigepealt on see seotud õppimise **motivatsiooniga**. Igasuguse inimegevuse ajend on motiiv, mille aluseks on vajadused. Seega on vaja selleks, et kuulajad aktiivselt õppustes osaleksid, luua neile motiivid. Kõige tähtsam motiiv poliitõppes on huvimotiiv. Huvi suurendamiseks on palju võtteid. Nimetagem neist olulisemaid: probleemide käsitlemine kuulajatele uudsest ja elulisest aspektist koos konkreetsete näidetega, aine probleemne esitus.

Eristatakse aktiivsuse mitmeid tasandeid. Kõige madalama tasandi näitena võiks tuua olukorra, kus kuulajaskond küll jälgib õppust, ent probleemide lahendamises aktiivselt ei osale. Probleemidesse süüvimine ja nende lahendamine aga ongi aktiivsuse kõrgem tasand. See saavutatakse põhiliselt **probleemõppe** rakendamisega. Probleemõppe vastand on nn. **reproduktiivne** õpetamine, kus õppematerjali omandamist taotletakse täpselt samal kujul, nagu see esitati. Vahemärkusena olgu öeldud, et üsna paljut õppematerjalist (eriti selle

faktist osa) tulebki reproduktiivselt õpetada, sest kogu käsitletav ainek ei koosne ainult probleemidest, pealegi ei jõuta probleemide lõputu lahendamisea aines kuigi jõudsalt edasi.

Iseäranis hästi aktiveeruvad rühma kuulajate eneste küsimused. Seepärast taotlevadki vilunud propagandistid, et kuulajad küsimusi esitaksid. Küsimuste hulk ja nende iseloom näitab teatud määral ka kuulajate aktiivsust ja poliitilist küpsust.

Teadlikkuse printsiip. See eeldab, et kuulaja saab õpitavast täiel määral aru ning tunnetab õpitava vajalikkust. Nimetatud põhimõtte realiseerimine nõuab kuulajate haridustaseme ja võimete head tundmist, pidevat kontrolli selle üle, kas õpitav aine on kõigile arusaadav. Seejuures ei tohi propagandist õpperühma võimeid alahinnata. See on solvav, eriti noortele. Meenub mälestus üliõpilaspäevist, kui õppejõud IV kursusel filosoofiakursust alustades ütles, et kõik filosoofid võib jagada kahte suurde rühma: materialistid ja idealistid. Seejuures kirjutas ta need sõnad tahvlile. Osa oli solvunud, teistele tegi asi nalja. Igaüks oli situatsioon ebapedagoogiline.

Õpitu vajalikkust aitab suurendada selle sidumine praktilise eluga ning kuulajate igapäevase tegevusega. Peab vältima tuntu leierdamist ja ammu teada olevate tõsiasjade kordamist. See surmab kohe huvi õpitava vastu. Kuid samas tuleb silmas pidada ka seda, et säheli on kuulajad liiga tagasihoidlikud ega nõua selgitust, kui miski arusaamatuks jääb, oletades, et küllap kõigile teistele on asi selge.

Jõukohasuse printsiip on eelmistega tihedalt seotud. See eeldab, et õpetamine vastaks kuulajate teadmiste, õpioskuste ja mõtlemisvõime tasemele. Seejuures peab propagandist järgima põhimõtet: õppetöö raskusaste ületagu pisut kuulajate taset, see sunnib neid pingutama ja mõjub arendavalt. Ent samal ajal ei või õppetöö raskustega üle pakkuda, sest siis ei saada õpingutega lihtsalt hakkama. Kui õpetatakse allpool rühma taset, tekib kuulajatel tunne, et nad käivad õppustel aega raiskamas.

Kui õpperühm koosneb väga erineva tasemega kuulajatest, peab propagandist järgima **individualiseerimise printsiipi**, mis nõuab inimeste individuaalsete iseärasuste arvestamist. Lähtudes kuulajate erinevatest võimetest kirjandust mõista ja sellega töötada, tuleb neile anda ka erineva raskusastmega ülesandeid. Eriti oluline on see siis, kui koos on mitme kutseala esindajad. Üks kuulaja võib olla erudiit ilukirjanduses, teine välispoliitikas, kolmas filosoofias, neljas on kirklik populaarteaduslike raamatute lugeja, viies mälumängur jne. Kõigi nende mitmekülgsed teadmisi saab õppeülesannete oskusliku jaotamisega kasutada kogu rühma silmaringi avardamiseks ja vastastikuseks rikastamiseks. Individualiseerimine eeldab alati kuulajate huvide arvestamist.

Praktikas on populaarsed nn. valikülesanded. Valikuvõimaluse andmist käsitletakse didaktikas kui üht aktiveerimisvõtet, sest sel viisil saab kuulaja tegelda temale huvipakkuva tegevusega. Veelgi suurem on õpperühma aktiivsus siis, kui

kuulajad nõustuvad mingi ülesandega vabatahtlikult.

Väga oluline on poliitõppes **süsteemaatilisuse ja järjekindluse** printsiip. Selle põhimõtte kohaselt peab õpetamine toimuma nii, et õppija teadvuses kujuneks õpitavast kindel loogilistes seostes olev süsteem. Uued teadmised tuleb alati liita olemasolevale süsteemile. Süsteemaatiline õppimine soodustab aine paremat mõistmist ja meelespidamist, sest loogiliselt seotud materjali omandatakse alati tunduvalt kergemini kui seostamata fakte. Eri distsipliinide vaheliste seoste loomine aitab kujundada terviklikku maailmavaadet, mis teatavasti ongi poliitõppe peaesmärk.

Teadmiste kindluse printsiip eeldab, et õppematerjal omandatakse kindlalt ja püsivalt. Koolis püütakse seda tagada kontrolli ja hindamisega. Poliitõppes on oma spetsiifika. Teadmiste kindlust saab tagada kõige olulisemate faktide, mõistete ja seaduspärasuste pideva rõhutamise ja kordamisega, nende kinnistamisega uutes seostes. Vajadust sellise tegevuse järele saab kontrollida pistelise küsitlusega: kas mäletatakse üht või teist fakti, kas mingi mõiste on arusaadav, kas meenub, missugused olulised sündmused varem ühes või teises riigis toimusid jne.

Oma igapäevases töös seisab propagandist sageli probleemi ees, milliseid meetodeid õppetöös kasutada. Poliitõppes kõige rohkem kasutatavad meetodid on propagandisti loengvestlus, õppematerjali näitlik tutvustamine, kuulajate iseseisev töö kirjanduse ja muude õppematerjalidega. Enamkasutatavaid neist on vestlus. Juhiks tähelepanu sellele, et vestluse vormid on üpris mitmekesised. Vestluse aluseks võib olla kuulajate esitatud küsimus, mõni määrus, artikkel või teos. Uudsed vormid on diskussioon, rollimäng, dramatiseering, paneelarutlus ja ajurünnak. Kõik need võtted aitavad mitmekesistada tegevust, tekitada huvi ja elevust ning seega suurendada õppetöö efektiivsust.

Eespool esitatud õppemeetodite eristamine on traditsiooniline. Kuid neid võib liigitada ka selle järgi, milline on õppematerjali sisuline ja loogiline käsitlus. Nii eristatakse deduktiivset ja induktiivset meetodit. Deduktiivse õppemeetodi puhul lähtutakse reeglitest, seaduspärasustest, üldistustest ja seejärel tuletatakse neist üksikjuhud ja näited. Induktiivse meetodi puhul aga esitatakse enne üksikjuhud ja faktid ning nende põhjal tuletatakse reegel ja üldistus. Didaktikas ei ole ühtset

seisukohta, kumba neist eelistada. Soovitatav on vaheldumisi kasutada mõlemat. Populaarseks meetodiks peetakse **heuristilist vestlust**, mille käigus selgitatakse tõde või lahendatakse mõni probleem.

Peale õppemeetodi valiku kerkib propagandisti ette veel küsimus, millises vormis peaks õppus toimuma. Väga levinud on seminar, selle kõrval korraldatakse ka loenguid, konverentse ja kohtumisi. Seminari puhul võib eristada kolme vormi: **frontaalne, individuaalne** ja **rühmatöö**. Frontaalse töö puhul tegeleb kogu rühm ühe probleemiga, individuaalse töö korral õpib igaüks omaette talle jõukohases tempos. Rühmatöös tegeleb mitu väikest rühma koos.

Poliitõppes kasutatakse kõige rohkem siiski frontaalset, aeg-ajalt ka rühma- ja individuaalset tööd. Individuaalne töö kätkeb endas põhiliselt allikmaterjalide, eeskätt marksismi-leninismi klassikute teoste uurimist. Niisugune moodus võimaldab propagandistil kuulajatele antavaid ülesandeid mitmekesistada ja individualiseerida.

Senisest hoopis rohkem võiks õppustel kasutada **rühmatööd**. Kuulajad jagatakse sel puhul mitmeks väiksemaks (umbes 4—5 inimest) rühmaks. Iga rühm töötab ühise laua taga, nii saab probleemi mugavamalt arutada. Ülesannete andmisel on kaks võimalust: kõik rühmad saavad ühise või erineva ülesande. Esimest moodust kasutatakse sel juhul, kui tahetakse rühmade töötulemusi võrrelda, teist aga siis, kui materjal on liiga ulatuslik, nii et seda on otstarbekas jagada osadeks. Mõlemal juhul kannavad rühmade esindajad töötulemused ette kogu õpperühmale. Erinevate ülesannete puhul annab propagandist aruannete põhjal tervikliku pildi. Rühmatööl on palju eeliseid: see aktiveerib kuulajaid, võimaldab vastastikku rikastada üksteise teadmisi ning loob eeldused minidiskussioonide tekkimiseks. Rühmatöök on eriti soodne selline teema, mis kätkeb rohkesti probleeme. Neile, kes tahavad rühmatöö olemuse ja meetodikaga lähemalt tutvuda, soovitatakse lugeda H. Liimetsa raamatut «Rühmatöö tunnis» (Tallinn, 1976).

Õppemeetodeid ja -vorme peaks propagandist kasutama vaheldumisi. Rutiin tekitab igavust ja passiivsust. Pealegi on igal meetodil ja vormil oma erilised, arendavad ja kasvatavad funktsioonid. Neid kõiki oskuslikult rakendades saame edukamalt täita neid ulatuslikke ülesandeid töötajate kommunistlikul kasvatamisel, mis on püstitatud NLKP Keskkomitee 1983. aasta juunipleenumil.

Uut kirjandust propagandistile

Eesti keeles on ilmunud **K. Tšernenko** kogumik «**Rahvas ja partei on ühtsed**». See sisaldab valitud kõnesid, artikleid ja ettekandeid ajavahemikust 1976 kuni aprill 1984. Neis tuuakse igakülgelt ja eredalt esile partei ja rahva loometegevus NLKP XXV ja XXVI kongressi otsuste täitmisel, meie kodumaa majanduse edendamisel ja kaitsevõimsuse tugevdamisel, rahva elujärje parandamisel ja uue inimese kujundamisel. Valgustatakse partei ja riigi väsimatut võitlust tuumasõjaohu vastu ning püsiva rahu kindlustamise eest rahvusvahelisel areenil.

Avaldatud materjalid näitavad veenvalt, et partei strateegia ja taktika, tema organiseerimise ja ideoloogiatöö kindel teoreetiline ning metodoloogiline alus käesoleval etapil on arenenud sotsialismi kontseptsioon. Raamatus formuleeritud seisukohad annavad kaaluka panuse partei ja riigi ees seisvate aktuaalsete teoreetiliste ja praktiliste küsimuste läbitöötamise, nõukoguliku elulaadi kinnistamise ja sotsialistliku teadvuse kujundamise.

Omaette brošüürina on eesti keeles ilmunud **K. Tšernenko** artikkel «**Arenenud sotsialismi nõuete tasemele**», mis algselt nägi trükivalgust ajakirjas «Kommunist» 1984. aasta lõpul. Autor käsitleb seal arenenud sotsialistliku ühiskonna edasise igakülgse täiustamise teoreetilisi ja praktilisi probleeme.

Uuesti on välja antud kordustrukke mitmest müügilt otsalõppenud ametlikust väljaandest. Nende hulgas on NLKP Keskkomitee otsus «**Eesti NSV juhtiva kaadri osavõtust töötajate hulgas tehtavast poliitilisest kasvatus tööst**». Valimistega seoses ilmusid uuesti «**Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu konstitutsioon (põhiseadus)**», samuti «**Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu seadus NSV Liidu rahvasaadikute staatuse kohta**», «**Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi seadus Eesti NSV alevi ja küla rahvasaadikute nõukogu kohta**» ja «**Eesti NSV Ülemnõukogu alaliste komisjonide põhimäärus**». Veel on müügile jõudnud kaks majandusõpingute programmi: «**Töökollektiiv — juhtimine, distsipliin, kasvatus**» ning «**Teaduslik-tehniline progress ja majandus**».

Fašismi üle saavutatud võidu 40. aastapäev on ukse ees. Ilmunud on jälle mitmed sellele pühendatud väljaanded. Kindral **V. Rjabovi** vene keelest tõlgitud «**Sõjatule aastad**» on ülevaateraamat, mis lühidalt võtab kokku kõigi sõja-aastate sündmused. Populaarne käsitlus on mõeldud neile, kes üksikasjadesse süvenemata soovivad saada tervikpilti suure sõja sündmustest.

Kunagine meremees **Hamlet Tiits** jutustab «**Taastatud logiraamatus**» oma isiklikele mälestustele, dokumentidele ja kolleegide meenutustele tuginedes kodanliku Eesti kaubalaevastiku meremeeste kaasatulekust nõukogude võimuga 1940. aastal ja osalemisest Suure Isamaasõja sündmusis, kus nad võidu kiiremale saabumisele jõudumööda kaasa aitasid.

Ajakirjanik **B. Viidingu** brošüür «**Kurist**» pajatab eestlasest Nõukogude Liidu kangelasest Ludvig Kuristist. Mäletatavasti ilmus aasta eest L. Kuristi enda meenutusteraamat. B. Viidingu peaaegu ei korda seda, vaid annab lisateavet. Raamat koosneb intervjuudest. Esimene vestluskaaslane on nimikangelane ise, edasi tema võitluskaaslased, sõbrad, tütar. Brošüür on esimene 1984. aasta publitsistikavõistluse auhinna-tööde sarjast.

Ilmunud on ka ajakirjanik **A. Sokolovi** venekeelse brošüüri «**Alati rivis**» kordustrukke. See jutustab kangelastest, kes on igaveseks kantud Balti laevastiku laevade ja väeüksuste isikkoosseisu nimekirja.

Ulatusliku teatmeraamatu «**Majandusteaduse ABC**» alapealkirjaga «Majandusleksikon kõigile» on koostanud majandusteaduse doktor professor **Uno Mereste**, autorid on peale tema veel tosinkond vabariigi juhtivat majandusteadlast. Populaarteaduslik teatmeteos annab üldarusaadavas sõnastuses seletusi majandusteaduse mõistete ja terminite kohta.

G. Sillaste venekeelne brošüür «**Noorte mõtted ja teod**» tugineb Eestis korraldatud küsitlustele. Vabariigi noorte avalikku arvamust käsitletakse mitmest poliitilisest ja kõlbelisest aspektist. Vaatluse all on niisugused probleemid nagu ühiskondlik töö, isiklik õnn, religioon ja ateism, internatsionalism.

Kogumiku «**Perekond ja kultuur**» on kokku seadnud ENSV TA Ajaloo Instituudi sektorijuhataja **E. Rannik**. Koos kolleegidega annab ta raamatus populaarse ülevaate aastatepikkuste uurimiste tulemustest. Raamatu esimene osa käsitleb nüüdisperekonda ja selle elutingimusi, teine osa iseloomustab lastepere kultuurielu ja kolmas analüüsib kultuuriaktiivsuse põlvkonnalist järjepidevust. Käsitlus ja järelused põhinevad mitmetel vabariiki haaranud küsitlustel. Vaadeldakse eelkõige vanematekodu osa kultuuriväärtuste ülekandes kasvavale põlvkonnale. Selles väärtuskonnas leitakse niihästi positiivset kui ka negatiivset, tehakse prognoose ja ettepanekuid.

M. Järvelt on ilmunud venekeelne monograafia «**Elanike kultuurialane tegevus**». See tugineb meie vabariigis korraldatud konkreetsetele sotsioloogilistele uuringutele. Analüüsitakse kultuuriaktiivsuse arengutendentsi, kultuurialase tegevuse vorme, antakse ülevaade kultuuritarbijast.

Vabariigi teadlaste aastatepikkuse uurimistöe tulemuseks on **E. Saare** ja **M. Titma** venekeelne monograafia «**Peamiste sotsiaalsete kihtide kasvu modelleerimine**».

1966. aastast alates on neljal korral küsitletud 1948. aastal sündinud noori inimesi. Nende materjalide alusel on juba varem mitmest aspektist käsitletud ühe põlvkonna kujunemist. Ka kõnealuses monograafias on seda mõningal määral tehtud, pearehk aga langeb niisuguste uuringutega seonduvatele metodoloogilistele probleemidele.

Mälestusi Vladimir Iljitš Leninist. Viies köite. 5. köide. Välismaa kaasaegsete mälestusi. 3. trükk. NLKP Keskkomitee Marksismi-Leninismi Instituut. 544 lk.

Selles köites jagavad oma mälestusi Vladimir Iljitš Leninist rahvusvahelise kommunistliku ja töölisliikumise väljapaistvad tegelased, samuti välismaa riigi- ja ühiskonnategelased, kirjanikud ja ajakirjanikud.

Vladimir Iljitš Lenini kirjad omaatele. 3. trükk. 208 lk.

Käesolevasse väljaandesse on võetud Vladimir Iljitš Lenini 65 kirja, mis saadetud omaatele Krasnojarskist, Minussinskist, Šušenskojast, Münchenist, Londonist, Genfist, Pariisist, Napolist, Nizzast, Poroninost, Krakovist, Bernist ja Zürichist.

Nõukogude kodumaa kaitse eesotsas. Ülevaade NLKP tegevusest Suure Isamaasõja aastal. 2. täiendatud trükk. 336 lk.

Suure võidu päevast möödub 40 aastat. NSV Liidu rahvastele oli Suur Isamaasõda kõige raskem ja karmim katsumus, mille nad auga läbi tegid. Nende tark juht, organiseerija ja innustaja oli Kommunistlik Partei.

Raamatus näidatakse partei mitmekülgset tegevust meie rahva kõigi aineliste ja vaimsete jõudude mobiliseerimisel fašistlike anastajate purustamiseks ja internatsionaalse kohuse täitmiseks teiste maade töötajate ees. Tema juhtimisel sooritasid kõigist rahvastest nõukogude inimesed ajaloo pretseedentuid sõja- ja töökangelastegusid. Nagu alati olid eesotsas kommunistid...

ASJALIK RAAMAT AKTUAALSETEST PROBLEEMIDEST

Globaalprobleemid nõuavad tänases maailmas üha suuremat tähelepanu. Maailma rahvad on eluliselt huvitatud, kuidas vältida tuumasõda, mida ette võtta kummitava näljahäda kõrvaldamiseks, kuidas lahendada demograafia-, keskkonnakaitse ja muid pakilisi probleeme. Sellealaseid küsimusi esitatakse ka propagandistidele ja lektoritele. Seepärast on igati tervitatavad kirjastuse «Eesti Raamat» jõupingutused vastava raamatusarja väljaandmiseks, kus nimetatud probleemid käsitlemist leiavad.

Kui Lembit Valdi ja Edgar Savisaare avabrošüür «Globaalprobleemid ja tulevikustsenaariumid» andis üldise ülevaate globaalprobleemide tekkest ja olemusest, nende uurimisest ja katsetest neile lahendusi leida, siis majandusteaduse kandidaadi Tiit Made kirjutatud «Energia ja tooraine»* püüab käsitletavat teemat sügavamalt lahata.

Võib öelda, et autor on oma kavatsuste realiseerimisega toime tulnud. Eelkõige pakub raamat vajalikku teavet propagandistidele, poliitinformaatoritele, lektoritele, üliõpilastele, kõigile poliitika huvilistele. Omalaadse teatmeteosena on see eestikeelses kirjanduses praegu asendamatu. Kasutamise hõlbustamiseks on autor esitanud rohkesti tabelleid ja skeeme, raamatus on palju arve ja andmeid.

Sissejuhatuses sedastab autor, et ressursside täielikku ammendumist esialgu karta ei ole, kuid hädavajalik on kasutada neid ratsionaalselt. Seejärel vaatlleb ta toorainestrategie ja diplomaatia probleeme, kusjuures nüüdisolukorra käsitlemisele eelneb põgus ajalooline ülevaade. Tutvustatakse mineraalsete ressursside klassifitseerimise variante, kaardi abil antakse lugejaile ettekujutus peamiste energiaallikate paiknemisest. Autoril on õnnestunud anda põhjalik ülevaade väljakujunenud keerukast olukorrast, mis iseloomustab tootmise ulatust ning energia- ja toorainearvude mittevastavust. On põhjust oodata ressurssirikaste riikide osatähtsuse kasvu maailmaturul. Ent ometi ei garanteeri rikkalikud varud veel ulatuslikku tootmist.

Järgmised kolm peatükki on pühendatud arenenud kapitalistlike riikide ja arengumaade tooraineolukorrale. Sotsialismimaid vaadeldakse omaette. Kuid täielikku järjekindlust selles

* T. Made, Energia ja tooraine. Tallinn, «Eesti Raamat», 1984, 176 lk.

siiski ei ole. Häirib, et kapitalistlikke maid käsitlevad peatükid on illustreeritud fotodega sotsialistlikest riikidest.

Toorainediplomaatia on muutunud aasta-aastalt üha teravamaks ja vastuolulisemaks ning see annab end tunda nii rahvusvahelistes suhetes kui maailmamajanduses.

USA valitseva ladviku poliitika eesmärk on arengumaade toorainemaardlaid ümber jaotada. Analüüsides Reagani «uut mudelit» suhtlemises arengumaadega, jõuab autor järeldusele, et selle eesmärk on kallutada arengumaad kapitalistlike arenguteele ning kindlustada seal USA monopolidele ülikasumeid. Seda kõike tehakse USA «eluliste huvide» kaitsmise sildi all.

Kapitalistlike tööstusriikide vahel valitsevad teravad vastuolud tooraine ja kütuse hankimisel. Seitsme juhtiva kapitalimaa iga-aastasel tippkohtumisel on pidevalt, kuid tulemusteta üritatud leida konstruktiivseid lahendusi. Kui võrd arenenud kapitalistlikud tööstusriigid lähituvad ainult oma huvidest, süvenevad ka nende vahelised vastuolud ning olukord maailma toorainemajanduses muutub veelgi pingelisemaks.

Ulatusliku statistilise materjali alusel jälgib autor maailma energiasituatsiooni muutumist. Eeldatakse, et energiatarbimine tööstusriikides väheneb. Samal ajal kasvab töötleva tööstuse osatähtsus arengumaades, mis nõuab ka suuremat energiavarustatust. Seetõttu peaks arengumaade osa kapitalistliku maailma energiatarbimise struktuuris suurenema 12—13-lt 25—30 protsendini. Ometi jääb energiatarbimine ühe elaniku kohta arengumaades endiselt 10—11 korda madalamaks kui kapitalistlikes tööstusriikides.

Veenvalt põhjendatakse vajadust aatomi-elektrijaamade järele. Samas näitab autor ka probleeme, mis on seotud võitlusega uraani kui energeetilise ja strateegilise tooraine tootmisel ja töötlemisel. Selles valdkonnas ilmnevad lepitamatud vastuolud Lääne-Euroopa maade ja USA vahel. Euroopa riigid ei ole rahul sellega, et USA pürib maailma tuumakütuse ja -seadmete turu ainuvalitsejaks. Vaadeldakse ka teisi alternatiivseid energiaallikaid, nagu päikese- ja geotermiline energia, sünteetiline kütus, ookeanilainetus, vee soolasuse erinevus jne.

Eraldi käsitleb autor sotsialistlike riikide energia- ja toorainemajandust, kusjuures eri-

list tähelepanu osutatakse NSV Liidule. Meie maa on nii tooraine eksportija ja importija kui ka aktiivne kompensatsioonitehingutes osaleja. Sotsialistlike riikide kütuse- ja energiabilansi kujundamisel kuulub NSV Liidule määrav koht.

Põhjalikult valgustab autor VMN-i maade koostöö arengut ja selle kasulikkust. Ainuüksi 1970. aastate teisel poolel võimaldasid NSV Liidu nafta- ja naftasaaduste tarned teistel VMN-i maadel kokku hoida üle 5 miljardi rubla. Autor vastandab oskuslikult kaht radikaalselt erinevat riikidevahelist majandussuhete kompleksi: ühel pool on teravad vastuolud ning pikaajaline depressioon arenenud kapitalistlike tööstusriikide omavahelistes suhetes, teisel aga dünaamiliselt areneva majandusega ja kasulikku koostööd viljelevate sotsialistlike riikide suhted.

Sotsialistliku integratsiooni põhielement on vastastikuse abistamise ja kasusaamise printsiip. VMN-i maades on energeetika arenenud tunduvalt kiiremini kui rahvamajandus tervikuna. Edasine arengusuund kätkeb rahvuslike energiaressursside kompleksset ja efektiivset kasutamist. Tulevikus võetakse kasutusele ka need energiaallikad, mida seni on peetud majanduslikult väheefektiivseks.

Sotsialismimaid käsitlev peatükk on eriti aktuaalne, olgu siis tegemist VMN-i maade ühiste kapitaalvahetustega NSV Liidu toorainebaasi väljaarendamiseks, NSV Liidu kütusetööstuse territoriaalse paiknevusega või uue viisaastaku transpordiprobleemidega.

Ilmekamalt kirjutab autor «sajandi tehingust» — kompensatsioonilepingu abil rajatud eksportgaasijuhtmest Urengoi leiukoha ja Lääne-Euroopa vahel. See on iseloomulik näide selle kohta, kuidas Lääne-Euroopa arenenud kapitalismimaad püüavad USA administratsiooni vastu seisust hoolimata lahendada arukalt oma energiaaeguse probleeme.

Eraldi peatükis käsitletakse maailma mineraalse ja energeetilise tooraine hinnamehhanisme. Raamatus näidatakse, kuidas hindade kujundamisele avaldavad mõju kapitalistlikku maailma tabanud inflatsioon ja valuutasüsteemi kriis. Peale selle mõjutavad toorme hinda paljud muud tegurid: uue ja kallima tehnoloogia kasutuselevõtt, arengumaade osatähtsuse kasv mineraalse tooraine tootmises ja struktuurimuutused tooraineturul. Lugeja saab teada, kui keeruline on maailmaturu hinna mõiste. Seejärel vaadeldakse, kus ja kuidas kujunevad tähtsamate kütuse- ja tooraineliikide hinnad

ning milline on viimastel aastatel olnud nende dünaamika.

Kaks peatükki on pühendatud tooraineassotsiatsioonidele ja -kakkulepetele. On igati põhjendatud, et seejuures vaadeldakse põhjalikumalt Naftat Eksportivate Maade Organisatsiooni OPEC tegevust. See on esimene arengumaade majandusühendus, kes astus julgelt välja imperialismi vastu ning kellel õnnestus üsna edukalt imperialistlike riikide monopole eemale tõrjuda naftaallikate ekspluateerimisest ja kõigutada nende kõikehõlmavat valitsemist maailma naftaturul. Põhjalikult analüüsib autor OPEC-i edu põhjusi, mis seisnevad majandusliku ja poliitilise võitluse ühendamises.

Tooraineassotsiatsioonide loomine on tingitud toorainet eksportivate riikide rahulolematusest monopolide röövpoliitikaga. Arengumaad püüdleval õiglasemale kohale rahvusvahelises tööjaotuses ning teevad suuri jõupingutusi, et neutraliseerida imperialistlike riikide toorainekartellide tegevust. Rahvusvahelisi toorainekokkuleppeid iseloomustades nendib autor, et teatud ajal võivad need turule avaldada reguleerivat ja stabiliseerivat mõju, kuid ennatlik on üle hinnata nende tähtsust maailmaturul valitseva konjunktuuri kujunemisele.

Raamatu lõpuosas käsitletakse mitmesuguste rahvusvaheliste organisatsioonide ja kompaniide koostatud energiaprognose aastani 2030. Mineraalsete ressurssidega varustatuse probleemi lahendamise eeldab kõikide riikide tihedat majanduslikku ja poliitilist koostööd.

«Tänase globaalse energia- ja tooraineprobleemi peamiseks strateegiliseks elemendiks on ja jääb vajadus võita aega, et inimkond võiks üle minna traditsioonilistelt kütuse-, energia- ja tooraineallikatelt uutele ja seni kasutamata rikkalikele energiaallikatele ja toormaterjalidele.» — nende sõnadega lõpetab Tiit Made oma raamatu.

Teost iseloomustab korrektne, asjalik ja lafooniline sõnastus, väiteid kinnitatakse arvilise ja faktilise materjaliga. Energia- ja tooraineprobleemid on valdkond, kus majandus ja poliitika on omavahel väga tihedalt seotud. Autor on seda teraselt silmas pidanud. Kohati kipub majandusaspekt koguni domineerima. Tihedam seos tänapäeva rahvusvahelise poliitikaga oleks raamatu aktuaalsust veelgi suurendanud.

Tunnustavalt tuleb märkida raamatu toimetaja Eena Ingari hoolikat tööd ja kunstilist kujundust.

LEMBIT VAHESAAR

AUGUST HANSEN – 90

Eesti revolutsioonilise liikumise tegelane August Hansen sündis 23. aprillil 1895 Viljandimaal Vasemõisa vallas talusulase peres. Lõpetanud kohaliku ministeeriumikooli, töötas ta mõne aasta Viljandi Tarvitajate Ühisuse kaupluses müüjaõpilasena. 1913. aastal asus ta tööle Tallinna.

A. Hansen oli aastail 1920—1924 Eesti Iseseisva Sotsialistliku Töölise Partei (EISTP) Keskkomitee liige, aidatas seda parteid revolutsioonilisele teele suunata. 1922. aasta aprillis toimunud EISTP III kongressil kõrvaldatigi oportunistlik juhtkond ning valiti uus, peamiselt revolutsionääridest koosnev Keskkomitee, kuhu kuulus ka A. Hansen. Nüüdsest peale hakkas EISTP töötama koos Eestimaa Kommunistliku Parteiga. Selles, et EISTP reorganiseeriti 1923. aasta juunis toimunud IV kongressil sisuliselt EKP legaalseks organisatsiooniks Eestimaa Tööraha Partei nime all, oli suuri teeneid A. Hansenil, kes septembris 1922 oli astunud EKP liikmeks.

EISTP esindajana oli A. Hansen aastail 1920—1923 I Riigikogu liige. Koos P. Keerdoga tegi ta seal tihedat koostööd kommunistliku fraktsiooniga (J. Reesen, J. Tomp jt.).

A. Hansen oli sekretärina aktiivselt tegev ka Üleriiklikus Maatöölise Liidus (ÜML), mis kujutas endast Eesti maatöölise ametiühingute koondist. Eialgu oli ÜML parempoolsete sotsiaaldemokraatide mõju all, aga alates II kongressist (märts 1922) kuulus juhtiv osa kommunistidele. Kongressil valitud juhatuses, mille esimeheks sai A. Hansen, olid P. Keerdo, E. Kägu, J. Lauristin jt. tuntud töölislükumise tegelased.

Liidu tegevust juhtides võttis A. Hansen aktiivselt osa selgitus- ja organiseerimistööst maarahva hulgas. II kongress kiitis heaks Tööraha Ühise Väerinna nõudmised ja kutsus töörahvast üles võitlema nende nõudmiste elluviimise eest. ÜML korraldas EKP poliitika selgitamiseks maatöölise konverentse ja koosolekuid ning suunas nende

võitlust oma õiguste eest, nõudes tööaja lühendamist, palgalepingute sõlmimist ja tööraamatute sisseseadmist.

1922. aasta novembris peeti Tallinnas ametiühingute II kongress, kus osales ka A. Hansen. Koos J. Lauristini, A. Reinsoni ja J. Tombiga valiti ta kongressi juhatusse. Tema lausus ka avasõnad ning esines aruandega ÜML-i tegevusest ja ettekandega ametiühingute majanduslikest ja poliitilistest ülesannetest. Kongress kiitis heaks Tööraha Ühise Väerinna nõudmised. Moodustati uus ametiühingute ülemaaline juhtiv organ — Eestimaa Töölisühingute Üldliidu Kesknõukogu. Selle juhatusse valiti J. Tomp (esimees), A. Hansen (esimehe abi), J. Lauristin (esimehe abi), P. Keerdo (sekretär) jt.

21. jaanuaril 1924 arreteeriti A. Hansen koos paljude teiste töölislükumise tegelastega ja mõisteti «149 protsessil» eluajaks sunnitööle. Ka vanglas jäi ta kindlameelseks revolutsionääriks.

Vabanenud 1938. aastal üldise amnestia alusel vanglast, töötas A. Hansen mõnda aega Tallinnas ja Saaremaal. 1939. aasta lõpust kuni kodanliku diktatuuri kukutamiseni oli ta Tallinnas Ametiühingute Tarbijate Ühisuse ärijuht, võttes samal ajal aktiivselt osa põrandaalusest parteitööst ja sotsialistliku revolutsiooni ettevalmistamisest. Pärast nõukogude võimu taaskehendamist Eestis oli A. Hansen lühikest aega kirjastuse direktor ning seejärel (1940—1943) Eesti Riikliku Merelaevanduse ülem.

Aastail 1943—1950 oli A. Hansen Eesti NSV kaubandusminister ja seejärel Eesti NSV Põllumajanduskooperatiivide Keskliidu esimees. Ta oli valitud Eesti NSV Ülemnõukogu II koosseisu saadikuks ning autasustatud kahe Tööpunalipu ordeniga.

Aktiivselt tööraha võimu eest võidelnud ja sotsialistliku ühiskonna ülesehitamisest osavõtnud August Hansen suri 1952. aastal.

SISUKORD

Seltsimees M. S. GORBATŠOVI elulugu	3
INFORMATSIOONILINE TEADAANNE NÕUKOGUDE LIIDU KOMMUNISTLIKU PARTEI KESKKOMITEE PLEENUMI KOHTA	4
NLKP Keskkomitee peasekretäri seltsimees M. S. GORBATŠOVI kõne NLKP Keskkomi- tee pleenumil 11. märtsil 1985	5
NLKP KESKKOMITEE, NSV LIIDU ÜLEMNÕUKOGU PRESIIDIUMI JA NSV LIIDU MINIST- RITE NÕUKOGU läkitus Kommunistlikule Parteile ja nõukogude rahvale	9
JUHTKIRI — Lenini näidatud teel	11
A.-B. UPSI — Kiirendada toitlusprogrammi elluviimist	16
T. KARJAHÄRM — Ideeline võitlus 1905.—1907. aasta Vene revolutsioonis ja nüüdis- aeg	23
EESTI NSV 45. AASTAPÄEVA EEL	
A. KÖÖRNA, G. VARLAMOVA — Panus Nõukogudemaa ühtsesse teaduspotsiaali	30
PARTEITÖÖ PRAKTIKA	
G. ISRAELJAN — Poliitika teostamise mõjus vahend	33
K.-A. KASK — Eessammutaja vastutusega, nimimajandi vääriliselt	39
40 AASTAT NÕUKOGUDE RAHYA AJALOOLISEST VÕIDUST	
Võidu innustaja	42
V. RAUDSEPP — Valdur Hannula sõjamehete	45
I. SOLOMOKOVA — Võitlev kunst	48
AJAKIRJANDUSE ÜLEVAADE	
A. LANG — Tähtis ja kasulik saatesari	53
ABIKS PARTEI- JA MAJANDUSHARIDUSSÜSTEEMILE	
I. UNT — Pedagoogika põhimõtete rakendamisest poliitöppes	56
Uut kirjandust propagandistile	59
KRIITIKA JA BIBLIOGRAAFIA	
L. VAHESAAR — Asjalik raamat aktuaalsetest probleemidest	60
MEIE KALENDER	
August Hansen — 90	62

Tagakaanel: pilte meie vabariigi teadusastutustest. Üleval: Tartu Riikliku Ülikooli keskkonna-
kaitsefüüsika laboratooriumis valmistuvad järjekordseks eksperimendiks (vasakult) keemia-
kandidaat Reet Priiman, laborijuhataja füüsika-matemaatikakandidaat Lembit Visnapuu,
üleliidulise projekteerimisinstituudi «Projektpromventiljatsija» teadlane Leonid Lerman
ja teaduslik konsultant Jaan Reinet. All vasakul: Eesti NSV TA Füüsika Instituudis, kus
teadusuuringute automatiseerimise üleliidulise sihtkompleksprogrammi alusel rakenda-
takse uurimistöös elektronarvutustehnikat, kontrollivad (vasakult) füüsika-matemaatika-
doktor professor Mart Elango ja aspirant Arvo Kikas raali poolt juhitud katsetuste
tulemusi. Paremal: võttes osa vastava üleliidulise sihtprogrammi elluviimisest, analüüsi-
vad TRÜ orgaanilise sünteesi laboratooriumi juhataja Toomas Rodima ja koondise
«Flora» tehnoloogiainsener Karin Kask taimekahjurite feromooni. Erich Normani fotod
(ETA)

NR. 4 APRILL 1985

ILMUB JAANUARIST 1945 KORD KUUS

EKP KESKKOMITEE KIRJASTUS · TALLINN

**TOIMETUSE KOLLEGIUM: H. ALLIK, L. ANNUS (peatoimetaja),
I. KALLAS, A. KÕORNA, S. METS (vastutav sekretär), V. PETERSON
(peatoimetaja asetäitja), A. SOIDLA, L. ŠIŠOV, K. TAMMISTU, V. VAHT**

Tehniline toimetaja M. Mälik

Postiaadress: 200 090 Tallinn, postkast 410. Telefonid: peatoimetaja ja üldtelefon 681-285, peatoimetaja asetäitja 681-291, vastutav sekretär 681-284, vastutava sekretäri asetäitja 681-294, propagandaosakond 681-286, parteielu osakond 681-287, ökonomikaosakond 681-289, nõukoode töös osakond 681-289, kultuuriosakond 681-290.

Laduda antud 25. 02. 1985. Trükkida antud 02. 04. 1985. MB-03824. Tellimise nr. 747. Trüklarv 21 250 (eestikeelne väljaanne — 17 900, venekeelne — 3350). Trükipoognaid 8,0. Tingtrükipoognaid 7,44. Arvestuspoognaid 9,07. Tingvärvitõmmiseid 8,14. Trükipaber nr. 1, 60x84/8. EKP Keskkomitee Kirjastuse trükikoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.

Главный редактор Л. АННУС

«Коммунист Эстонии» («Ээсти коммунист»). Теоретический и политический журнал ЦК Компартии Эстонии. На эстонском языке. Выходит 12 номеров в год. Сдано в набор 25. 02. 1985. Подписано к печати 26. 02. 1985. Тираж 21 350 (русского издания — 3400, эстонского — 17 950). 7 44 печ. листа. Усл. печ. листов 8,0. Учетн. листов 9,07. Усл. кр.-от. 8,15. Заказ 415. Бумага офсетная № 1, 60x84/8. Типография Издательства ЦК Компартии Эстонии, г. Таллин, Пярнуское шоссе, 67-а.

Hind 25 kop.
78278

TLÜ AKADEEMILINE RAAMATUKOGU

1 0200 00340321 3

52.62.241

